د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرېیو انګېر ځېرنـــــــــــچوپېري (ریســــــــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible]

خبروونکی: د کوشنیوالي احساس

پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لیږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د الله په نوم پيل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لرروونکی دی؛ مهرباني د پينی پنځونکي څښتن بر لورينه ده.

۲. ليکي پوهه

سرليک:.	د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ خپرنـــــــچوپړي (ريســــــــرچ پانې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
ليکوال:.	ماستر اېنجينېر صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی، سوروالی او پېړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ ميلي مېتر.
د کښلې غټ ټکي:.	۱۹ څپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه يا پرته له وته د ابېڅو ځای نيونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نيونه (د ابېڅو او نورو) پرانت.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې
منشوره يې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې
سرليکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لينونه (خطه، کرښې له ليکي هړپې، لاندنۍ يادونې او پاينۍ يادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وييزبرمه (پښتو په پښتو وی يا ويويکي يا لغاتونه، ويکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

خپرنـــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پاڼې)

د کښلې د ابېڅې پېل او پای:.	د دې کښلې پېل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمتی، مهترلام، لغمان، افغانستان
خپرندوی:.	مومند خپرندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر انجینېر صفي الله فردوس
طراح او ډیزان:.	ماسټر انجینېر صفي الله فردوس
کښلې د پېل پېر:.	پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

خپرېدو نېټه:. وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

چاپ نېټه:. پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

چاپشمېر:. ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:. لومړی

ډول:. ادبیات او هنر (لیکنی ارت، ادبیات او فن، ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت، لیکنی او صنعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې یوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي یا ټنګټکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛ لیکنی او استعداد؛ ادبیات او ځیرکي؛ ګړنې پیېلې) ټولګه

ژبه:. پښتو

ژباړونکی:. هېڅ یوه

پوخ بڼه:. اساسي

تړ:. تازه

رپ ځای:. A٤

یادونه:. د ګډون کولو بېلګه

بیه:. ۵۰۰ افغانۍ

د لیکوال ګرځنده اړیکه:. +۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

برېښنالیک:. Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:. د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اویا مېلیونو وګړو له پاره.

کښلې د ګټنې ګور:. زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د یوه تود بخري (پرتون) په اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویا مېلیونه تنه پښتون پښت ته یې ګټه ور رسیږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ یې له مالیې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې یې وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.
په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره برابرېږي بیه یې ده.
ګټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.
د پښتو ورم دی چې د لیکوال ګټه د شپانه ګټه ده.
که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک یا ریفریس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښنډنې په ځېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډېټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بیاکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود لیکدود کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ ربښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تیسس څرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ لا پښتون پېښت (نسل) ته څرګند نه دی. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېړنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (څرګندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ څپیزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپړنې؛ زما څرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپینې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېیلو د رنګونو څېرې، د رنګونو بوږولو کړنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټېتوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سیمه ییزي پایلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او یېبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه څېړلو ته زما اوږدپېری (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

۱. پخښتی ۱
۲. لیکي پوهه ۲
۳. تیسس څرګندونه ٦
٤. غټ ټکي ٦
٥. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی ۱۱

٦. اې (ا، الف): لنډۍ ۱۵
۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې ۱٦
۶. ۲ د لنډۍ انځورونه: ۱۸
۶. ۳ د لنډۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۲۲
۶. ۴ د لنډۍ څپیزې او زورنې ۲۳
۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۲۳
۶. ۶ د لنډۍ سپړنه ۲٤
۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې ۲٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعريف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د يوه توري يا سکالو تشريح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې څپيزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټيکئ ۳۵
۸. ۱ د ټيکئ ځانګړې ځانګېړنې ۳۶
۸. ۲ د ټيکئ د چارپېريال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټيکئ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، ټيکئ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټيکئ څپيزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټيکئ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټيکئ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټيکئ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. تې (ت): مصرئ ٤۲
۹. ۱ د مصرئ ځانګړې ځانګېړنې ٤۵
۹. ۲ د مصرئ انځورونه: ٤۶
۹. ۳ د مصرئ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، مصرئ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرئ څپيزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرئ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرئ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرئ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېیلو د رنګونو څېړه ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوړولو کړنلارې.. ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک.. ٦٨

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). ترلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه.. ٧٣
۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:.. ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:.. ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:.. ۸۱

۱۲. دفتنګونه.. ۸٥
۱۳. لوړ د پلورلو وړ.. ۹۰

۱٤. د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اوربدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې ښه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پېنځه سوه او څلور شپېته دانې دي.. ۱۰۲

۱۵. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو سیمه ییزې پایلې............... ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:........................... ۱۰۷

۱۵. ۲ بې (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:. ۱۲۱

۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.. ۱۲۴

۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې.. ۱۲۵

۱۵. ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي. ۱۲۹

۱۵. ۶ تې – ۱. سلیمان لایق کښلې او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهیر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱۴۶

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲

۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱۷۱

۱۵. ۱۱ څې (څ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱۷۶

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و. ۱۹۵

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.. ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اېنجينېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی راخېستې، دوبيتې او تله يې پاتې............. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.................. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتيليکو لړليک: ۲۵۳
۱۷. د کره ليکنۍ پښتو په پښتو تشريحي وييکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتيليک کې کښل شوي:............................. ۲۵۹
۱۸. بيبلو ګراپي Bibliography د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پخښتۍ سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالى

د دې ځېړنې د چوپړو بڼه يا د دې ريسرچ پاڼې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوى دى. او د نوموړي لاربنود څخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوى لاربنود د امريکا اروا پوهنې ملګرتيا، پېنځمه ګنه. ۲۰۰۱،، (ليونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړى). چې امريکا د ماچيګن مطبوعاتو له پوهنتون څخه خپرېږي. کټ مټ کړى دى. زه بايد هڅه و کړم چې دا لاندې شيان د خپلې ليکنې له پاره و وينم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ايا زه د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالى کوى شم:

:- ايا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ايا دا ټول شيان چې ليکل شوي وړ دي ؟
:- ايا دا اسانه ده چې دا ليکنه دې درکړل، څارل يا تعقيبکړل شي؟
:- ايا ما په ډېره ښه کچې د پېنويې، پېيلې او د وييوکيو څخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتيا چې وي ليکي، هغه شي ته چې زه اړتيا لرم چې وې ليکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دى د علمي ليکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته يې اړتيا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتنې نړۍ کې يوه څه کارې په ازموينه کې نه، په دې ځان پوى کړه چې ته پوهېږې چې ته يې په کومه بڼه کارې او موخه د ليکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتيا لرئ چې د خپلو ليکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د ليکو ډول مې داسې نه دى لکه يوه خپل ملګري ته چې په بريښناليک کې څه ليکم. دا علمي زيارايستل له هغو څخه ډېر توپير لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې ليکي. د ليکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه ليکم، زه اړتيا لرم چې څو جلا شيان د لاندېنو سرببېره پام کې نيسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د ليکلو
:- پلان او برابروم خپلې ليکنې
:- ليکمه يې
:- کنټرول، نيونه، تمبونه يا د سمولو له پاره يې پلټنه کوم د خپلو ليکلو، ښايي داسې شونې وي چې بدلون او يا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له ليکلو نه وړاندې به مې پلان ونيوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شيان په کومو لړونو يا څپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مي ګړنديتوب او بيړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم بريالی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شيان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې ليکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بيا مې پلان جوړه و ورته، بيا مې ليکل پيلول، بيا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او يا پر ځای پريښودل. د ليکلو پام مې په دې ښه د بريا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ريسرچ پانې (د ځېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا تېنګوله. ترې ګټه مې اخيستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه ځرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظريه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وايي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښايي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، يا د هغې ځېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا ځېړنه داسې سپيني ته باسي
۱۰. د دې پيله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظريې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱٥. په دې پوښ (قضيه) کې
۱٦. دا به داسې ښکارېږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ويلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ چوپړی

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ

څېړنـــــچوپړي (ريســـــــرچ پانې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځينې پښتو شعرونه د لوستلو، ليکلو په دوران کې ما څېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه يې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ ميلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وګړي يې زده‌کړې لري، ښه مثال يې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ويلو ترمنځ نظريې يې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍيو، ټپو، ټپکيو او مصرۍيو په علمي بڼه لوستلو او ليکلو توپير ځرګندوي. دا به زما يا په راتلونکي کې د ډيپلوم اينجينېر صفي الله فردوس خان د څېړنې (ريسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړی څېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ ليکل شويو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لړ دی؛ نظر دوېيمې څېرې ۱. ب ته. په دوېيمه څېرې ۱. ب کې بيا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا مونډل کېږي چې د دغو پينځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ يې ليکل کېږي.

له دې څېړو څخه را ځرګندېږي چې د پېيلو(شعرونو) د ليکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپير شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه ليکل کېږي، لکه چپاربيته، ايزې، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې ليکل شوي وي، نو ۱۵ زره يې ويل شوي دې چې د لوستلو کچې يې هم کمه ده. ترې سروکې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د ګراپ له نيمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې ليک چې په ليست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي.
له هغو د ازموينو پارچو، عريضې او شکايتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بيا د ځان له پاره مو يوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په ليکلو او لوستلو يې د يوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پيل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بيا يې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه ليکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر يوه له پاره څنګه ده؛ منئ يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنـــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

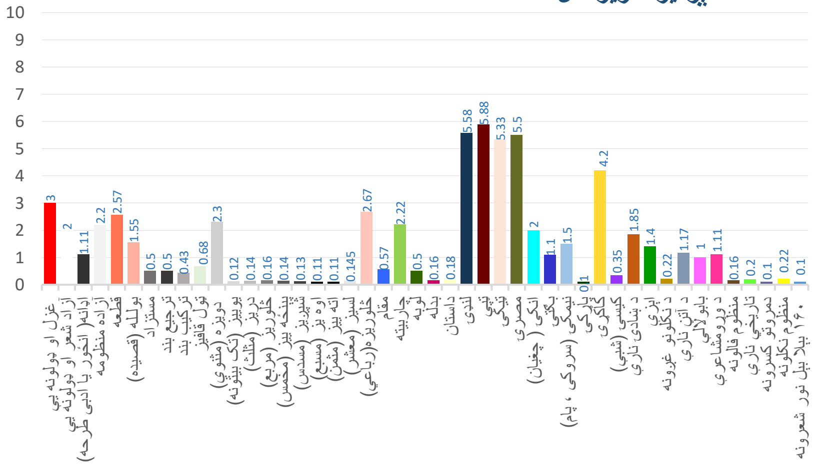

۱ .۵ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰’۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

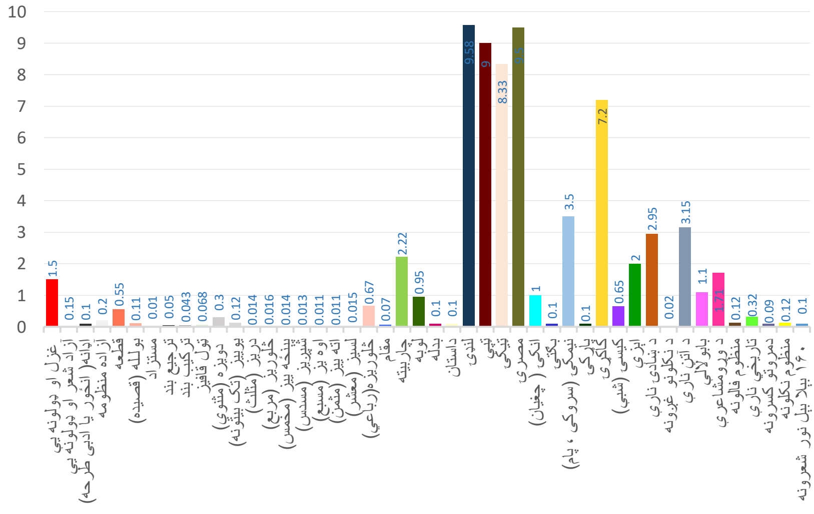

۲ .۵ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په ځېره ۱. ۲. ۱ کې و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظیم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی یې هم جوړه، غبرګونې سرونه پیدا کړي دي، لکه ځینې ژوي، (انسان، حیوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې یا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسیان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وایي ,, ګوسڼه له ګوسڼې ځخه زېړېږي او لېکه له لېکې ځخه،، دا متل یا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وایي. موږ یې هم د مثال په بڼه یاد وو، زموږ سیمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو یوه پښتون قوم وتخیل (هودخیل) یې ډېر کار وي، خپلو بچیانو د روزنې او هڅونې د غښتلتیا له پاره خپل زوزات ته وایې.
چې تاسو ځانونه، بیدار، ګړندي، تېز، چټک، کړئ!!؟ لکه د لېکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځئ، خپل اصلیت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو ځارو کې...، ورته وایي د ګوسڼې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتیا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د ځېړنو له پاره چې زموږ نیکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لېکو ځانګېړنې وي، هغه ماران یې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبیله (اشلوک، پیېران، شېر یا شعر) چې ډېر ورته د لېکې غوندې و، په لېکې و نومه وو، چې هغه لېکه یا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژویو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه یې کړي کټ مټ راخستې او بیا مې ژباړلې دي خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي او د دې چې سیالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجیبه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار یا لېکه. تېره ورځ ونیول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساینس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خویه یې و خوري تیار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفیسور ګارډن برغارډټ، تینسي، و ویل چې دوې سره هېڅ له یوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځیاته کړه: ,, دوې سري ماران یا لېکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوریدلو ځواک یې غلی نه وي. خنډ یې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانیان وایي چې دوې سرې مار دوې برابره وړوونکی وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر یې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوې سرې مار دوی نیولی دی او د ټیګاشیما ښاروالۍ کې یې په حکمتي حال کې د ننداريې له پاره وړاندې کړی. په وینا یې ډېرې وګړي په حیرانونکي ښه ننداريې ته راځي. ،، (اډمین، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لږکه پورته شوله کوچنۍ هټۍ ته او هغې ډېر ښه فکر کوه. برغارډټ درلوده دوې سره لرونکی تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اریزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا یې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوویسو د غلي دوې سرې مار د سانډیګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني یې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هېلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (شېر یا شعر) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېیلې له لږکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګړنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شیندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ یا پشهاری کوي ۸:- په حیراونکي ښه دي خوښ راځي چې وې ویني.۹:- د لیدلو تلوسه پیدا کوي ۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېندی ژبې یې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې ځلور سترګې وي (هر څه رانه ویني) ۱۴:- چالباز وپښتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړي. هرې ټپې، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته ښه غوږ و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نو بیا یې پېژنې چې دا لنډۍ دي چې د لږکې ځانګړنې لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګړنې نه لري. ټپې، ټیکی او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه یوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري لیکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستیال محمد عزیز تحریک صیب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټیکۍ تر منځه توپیر څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم یې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ او هره یوه یې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره یوه مثال درته وایم: یوه کس په امریکا کې پولیسو ونیوه او سیده یې ستا کور ته بوتلو نوم یې عزیز وو، تخلص یې تحریک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فاریاب ولایت وو او د نیکه نوم یې خان باقر وو، ستا د کور دروازه یې وټکوله، له کوره ورته وریندار وویل چې څوک یې؟ هغه ورته و ویل زه عزیز یم، تخلص مې تحریک دی. خو وریندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته یې و ویل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانګړنې به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شې کېدلی. که دننه ورشي خدایږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټیکۍ له خپل نوم سره یې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وایې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې یوه واري پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وایې چې د سیلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. یا دا چې لومړی نیم بیتی یې د دوهیم نیم بیتی نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,۰۳۰ Roshan BTS site HLM
۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطـن تـم ټول کافران راغـله
ژر را پاڅېږه چې جـوړه جهاد له ځونــه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

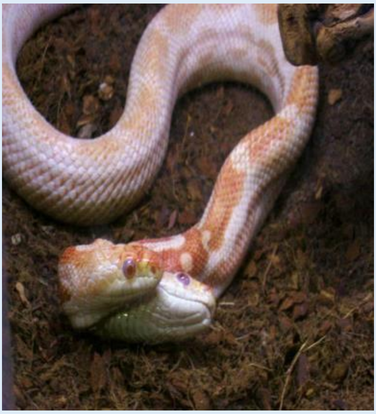

٤:- د لټکي یا لنډۍ (# ۴ انځور)

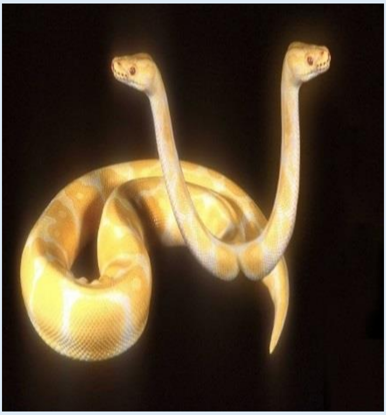

۳:- د لټکي یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالي ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور)

۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، تيکيو او مصريو انګړ
ښيرنـــــــچوپيري (ريســــــــرچ پاڼې)

۹:- لنډی (# ۹ انځور)

۱۰ :- لنډی خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لنډی ايکسري (# ۱۱ انځور)

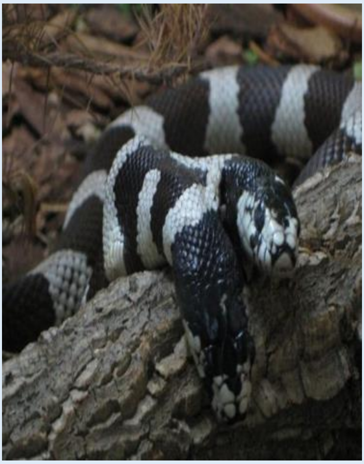

۱۲:- لنډی په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلي یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلي او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو ځخه لکه ځنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکي سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بنې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته.
(دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي.
هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډیو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو مـیرڅمنو

څـنې له څـنډو سـازوی خندا راځینه

د پورتنی لنډی څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي،: ټینګه , لهجه،: تاکید: ښلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډی څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- میر – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **څن** + ډو- سا – زه – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۶. ۵ د لنډی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۶ د لنډۍ سپړنه

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وايي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ځپې چې ,,او،، او ه
دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ ځپې چې ,, نو،، او ,,
جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا
ځپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱. او۲ . یوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورڅکی شین رنګ
يې د رنګ ښکاروندی
دی.
٦. ځپې(سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۲
2. مسره ۱۳+ ۲
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازتیوالی او لوړوالی
خطونه
٩. نرانو ته منسوبې
(اړوند)

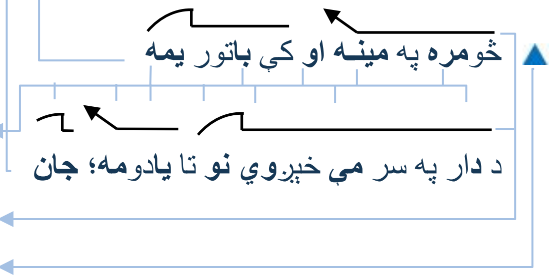

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ ښېلوونکې نخښې

له پورتنیو ښېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (پېیږن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې شېر یا پېیلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. ښه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندۍ حمله کوي
٤. تېز زهر لري
٥. تېز زورور زهر شیندي
٦. اوږد عمر لري
۷. ښه غږ یا پشهارۍ کوي
۸. په حیراونکي ښه دې خوښ راځي چې وې ویني
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېندۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې خلور سترګې وي (هر څه رانه ویني)
۱٤. چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پایښت و کړي
۱٥. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې یوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو ته ښه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنۍ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱٥ ځانګېرنې نه لرې او ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، ښېلوالۍ یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پیدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، خوښي یې ځي، خفګان یې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پېدا شي بیا ورته رنځور وایي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په یاد راولي، ولس یې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ یا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو یې اړوي دا هم یوه د تسمیې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثیر د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
یانې که توري او ټوپکې ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بیا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرګندول چې رونېوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وایي چې رسول الله ص ګوته په یوه جنګ کې وینې شوي وه، وي ویل : ته یوه ګوته یې چې وینې شوي یې – تاته دا درد , تکلیف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه یې چې دردونه وځغمې، د الله عظیم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمې، بدله او ثواب یې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژویو کې الله ج درد نه وی پیداکړی نو بل ژوی به یې څنګه پیدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې یوه مېرمن امیدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې یې ساتې، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عیبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېری روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پیسې واخلي، د طبعي یا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره یې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی یا شپږمیاشتینی امیدوارۍ څخه پرې دردونه د الله په حکمت پیل کوي، چې څومره نهومیاشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې یې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وایي او له یو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ویلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ

ځېرنـــــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پاڼې)

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي يا دا ځېړنه داسې ښودل شوې.
,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي يا کله چې ډېر خلاصېږي ببخي ډېره ورته ښه لرې، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېليزيبث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله ځېړنه يې د ويجينا د اندازو له پاره کړي وه په سانتي باندې)

,, چې د ليتفت لابيا لږ تر لږه منځنی حد يې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۴.۰ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه يې بيا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۳.۰ – ۷.۰ پورې رينج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د ليطفت لابيا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی يې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه يې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج يې له ۰.۸ -۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پیلويک درملو) په برخه کې، د دوباره عملياتونو ماهر يا جراح د اوهايو ستيټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د انګلېستان ژورنال د قابله ګی يوه زېږنتون کې يې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې يې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ويجينا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

ځېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شويو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا يوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرليک دی.،، مک فاډن ويلي دي. (زهرا بارنيس، ۲۰۱۴) د يوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وينا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه يې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله يې نوی ماشوم پېځوي. (اصزيف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شويو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټووني، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځېدنه يې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو يې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو يې ۲۰.۳۲ سانتي کښلی دی. (لېزبېټې، د سلامتی ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرليک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټووني ځخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسې.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربنتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړې ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لیږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښي له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنګ پړک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپیني تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کړو زیاتوي، ۱۶:- د ټپ باندنی برخه کوچنی وي او د ټپ دننی برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بنه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ بنه غوږ ورته و نیسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پیژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېړنو کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هیلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦، Roshan BTS site HLM ۰۱۲ د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ,,
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور يار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-
۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴
(# ۱۵ انځور)

۱۶:- ۶۸۸۲۹ ونډس، ټپ،
(wounds ٦٨٨٢٩).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسي مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټپ له يوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وايي، او ټولې ځنګېرني يې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۷ د ټپې تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وۍ یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیېلې (پېيړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

- یـــار په ولاړه کـړیکه و کـړه
  تبر شـوی عمر په ډالرو نه راځینه

د پورتنۍ ټپې څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه ، چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښیي،: ټینګه ، لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا ، ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. Accent, Morphemel: ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپې څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

یار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تبر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اېنځری اوستاد (د هیواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی) وايي:

د دې ټپې سپړنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰ څپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړۍ مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځیګري رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
1 . مسره ۹ + ۱
2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبي (اړوند)

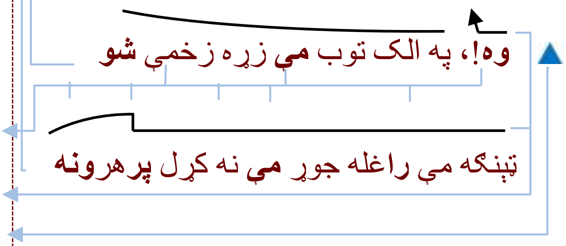

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷ .۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليٰ وه، چې دې پښتو شېر یا پېیلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. درد پیدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفګان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې
۹. کېږي، خو لیدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر یې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱٤. د انسان سپیني تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
۱٦. کړو زیاتوي
۱۷. د ټپ باندنی برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننی برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

رونې بوړوم چې داسې مې کښلې وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکۍ ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سیې ته وایي چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګرې د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې پېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغونې پېر څخه د یوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچایي ورځ یې بولي، تازه ګلونه یې په سر کړي، ګردۍ او نیمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سینګار یې شوی وي، ټولې ملګرې یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه بارابر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچارپیره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولبشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېروښه پېغلې وي. انجونې، بې مېروښه او ستري مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیکۍ له یوه ښه پېیلې سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د پېیلي یا شعر کې دی.
,, هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وایي؛ چې ډېرۍ یې مېرمنې په ښادۍیو کې وایي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیکۍ ورته وایي؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې دایرې د وینا برابرې وي.،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زمونږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکی په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، د تولو پام د ناوې ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. تولې ځنګېرنې یې د ښادی د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکی ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د تولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وایي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه یې پېغلې وایي، ۱۲:- په ګډه یې وایي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډی، ټپې او مصری چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکی دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډی، ټپې او مصری نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنې کې دی.
لکه دا لا ندې زما ټیکی چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیکی ده، زه نر یم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلې وي او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په ښادی کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځایه څخه ټیکی اچوي، په دې ټیکی سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بیا یې له واده ورسته هم وایي، چې هغې پلانکی مېرمنې ښه ټیکی د بیستانکی له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسي، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیکی د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وایي لکه لاندې ټیکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یې بو غان رابانديږ پلوري
زه پېرودونکي د ابۍ د ګسټ ګل یمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه:

دا لاندي د ټیکۍ چارپېریال انځور لړ استازیتوب کوي، د لغمان مخکېنۍ ولسوالۍ نورستان انځور دی. زموږ د ټیکۍ یو سم برابر محیط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چي د ټیکۍ چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چي داسي مي و کښل د ټېکۍ یو له پاره، کټ مټ یي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بنه پېیلي شعر سره تشبع کړی دی. چي ورته ټیکۍ وایي، او ټولي ځنګېرني یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتیوا او د نورستانۍ مېرمنو د ګډي نڅا انځور ،، پیرو مرندي، ایټالیاوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندني دوره او د توکم پېژندني موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول ،، (پیرو مرندي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وايي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسیږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نـاوي رو، رو کـدم اخلـه
د ولـس پېغلـې پــه کتــار درسره ځینـه

د پورتنی ټیکی ځپیز (ځپه، سپلاب، هجا ,, سیلبیل Syllable،، د ابېځو شمېرلو - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښهیي،: ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. Accent, Morphemel: ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټیکی ځپیزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

نا – وی – رو- رو + که- دم – ا- خه + له
د – و – لس - پېغ + لې- په – که – تا ر + در - سه–ره- ځې + نه

۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۸. ۵ د ټیکی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف. ____________
____
ب. ____________ ____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۶ د ټیکی سپړنه

د دې ټیکی سپړنه
لومړی مسره ۹ =۹ څپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړی مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته ټوله ټیکی ۲۲ سیلابه یا څپې شوې ده،

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټیکی
٤. دفتنګونه نه لري
٥. بادامي رنګ یې د رنګ شکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
   1 . مسره ۹
   2 . مسره ۱۳
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازټېوالی او لوړوالی خطونه
٩. شځو ته منسوبي (اړوند)

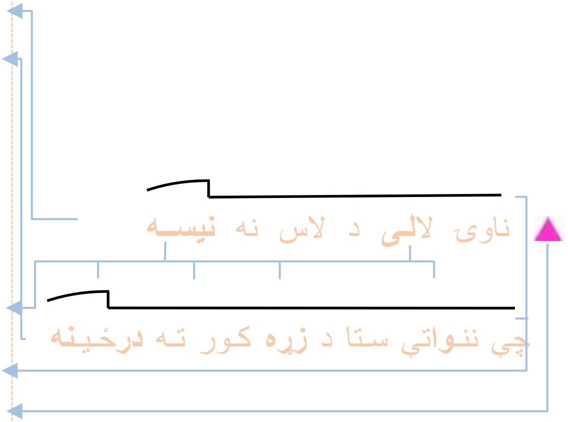

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پېیله ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وايي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شپېو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې یې د بنادۍ د دې شپېو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټې رمټې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړیو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستایل کېږي
٨. تاثیر یې ټینګ وي
٩. مېرمنې یې ډېرې وايي
١٠. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
١١. د پال په بڼه یې پېغلې وايي
١٢. په ګډه یې وايي سره
١٣. پېغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ بڼه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري.
لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ټې (ټ): مصرۍ

مصرۍ یا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله ګټه یې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پیله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پیدا کړی یې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښني په جنت کې.

همدغه یوه ستر اړخ او وصیله وه چې الله ج داسې و کړه. یوه څه شیان یې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه یا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ابښې ده، په منځ کې سورۍ لري۲:- جنت د ګلونو یا ونو پاڼې ۳:- ټوکان یا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه یا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېړۍ ونه ۷:- سندان یا یوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ۸:- تبر یا څټک ۹:- چمټا یا چې د ګرم شیانو نیولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېرنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتیا پیدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتیا لومړۍ مصریانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره یا سوارډ یې جوړ کړه، داسې نور جنګې زربیي اساب یې ساز کړي دي، زموږ یې تورې یا مصرۍ سره کار دی، چې په پیل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې یې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له میسو، چې بیا له جستو یا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتیا یې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه یې جوړه کړه چې د مصریانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خیفیش یا د خوفیش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کېنتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له میلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړۍ د اوسپنو د جوړولو تخنیک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسیا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دین لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېوو پورې ایله شتون ولري، چې ویل کېږي، زموږ د پیغمبر حبیب الله، محمد رسول الله ص ده، بیا هر خلیف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کي جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندي ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بییه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بییه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بییه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګټه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې منډه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوځ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې ببلچې، رمبی، سپاره، ښابښۍ، کلنګه، باد دکی، غالبېل، چجج، ژغونډی، اوبه تېتی، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې نندارہ چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، نندارہ چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوخ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږې او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوبښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به څومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پېرو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما څېړنې داسې سپینې ته باسټلي و، لکه څنګه چې پیټري وایي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میډیټرانې د جګړو لړۍ پیل کړې، ډېره تکتیکي جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې یې تر پښنو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې یې اغوستې وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکي څخه راواخلم.

,, مصرۍ ته مصره هم وایي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړیدله. نو د مصرۍ تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډې بنې یې هم لرلې، نو د مصرۍ تا ثیر او ښکلا یې د مصرۍ تورې سره تشبیه کړې.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرى پېيله (پيران، اشلوک، شېر يا شعر) يې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېيلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې

۱:- ډېرې ښايسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړى د لاستې برخه يې لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) يې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثير کوي، ۴:- انسان په يوه وار له منځه وړي، ۵:- يوه وار يې سړي ته بس دى، ۶:- بېلابېلې بڼې لري، ۷:- درې خواوې يې سړى پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کرېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې ځېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکى يې معلوم نه دى، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځاى کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د ننداړو شيان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دى، ۲۰:- په مينه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ تورې، ۲۳:- د مېړمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول يې ګران دى، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننداړ چيانو ته يوه ابلاغ وي، ۲۹:- مينه ناکې وي، انسان مينه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باريکۍ او مينه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځاى کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړې.

هرې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېړنې و درلودلې. ښه غور ورته و نيسئ، پام ورته و کړئ، نو بيا يې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې، ټيکۍ نه دي، ښېلوالى يې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دى.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېيمه کوټه کې د لېږدي کال, pm ۱۰:۰۰ ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپينه ږيره سودايي يې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ړبنه ،،
(صفى الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصرۍ تاثیر همدومره ډېر دی. چې سړی یې پرې غوڅ کړی هم وي، خو توره لا په وینو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وینې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصرۍ به ایله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټیک ذهن زوکړه وي، خو پورتنۍ ټولې ځاګېرنې د مصرۍ لري، نو ځکه ورته مصرۍ وایو او مصرۍ یې بولو. انسان چې زوړ شي باید د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپین ږیرې څخه الله ج حیا کوي، ځکه ټول عمر یې اسلام دین کې تېر کړی وي، په سپین ږیریتوب کې باید ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړۍ ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنیا او اخیرت بریا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مینې ارتباط پیدا کوي، یوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو یې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې یې لېړ ځي، همغه وي او ړبن وي.

۹. ۲ د مصرۍ انځورونه:

دا لاندې د مصرۍ یو انځورونه مې د جنوري په ۳ درېیم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۹:- ډاګیر ـ سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. (# ۱۹ انځور)

۲۰:- لوریستان ـ اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنی ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور)

۲۱:- ویسیکس- رافیبار – ټیسټوډ ـ همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
څیړنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصری نڅاګرې له مصری تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصری نڅاګرې له مصری تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)

۲۵:- مصری سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور)

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصری ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کېښل د مصری یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصری له یوه بڼه پېیلې (پېړان، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصری وايي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶:- یو آر ـ سیمېټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصرئ (# ۲۶ انځور)

۲۷:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصرئ (سپین موتي مصرئ) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصرئ – د محمد رسول الله مصرئ (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- می سینین ـ ډاګېر ـ د ځمریانو د ښکار مصرئ (# ۳۰ انځور)

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه ځو خورې مصرئ . (# ۳۲ انځور)

۳۱:- د محمد رسول الله مصرئ # ۳۱ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۳ د مصرۍ تعريف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.)

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ يا ويبکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پيېلې ته وايي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پيېله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه يې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، يه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافيې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځې ده.

په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پيېلې (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ يو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د پلې (تطبيق) وړ دی، ياني دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنـې ټينګار و کړه

ولـس جرګـې به ننواتـې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،، جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپيزې او زورنې

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټين – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ څمککچپوهنې (هندسې) رغښت

څمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سید احمد اوستاد وایي:

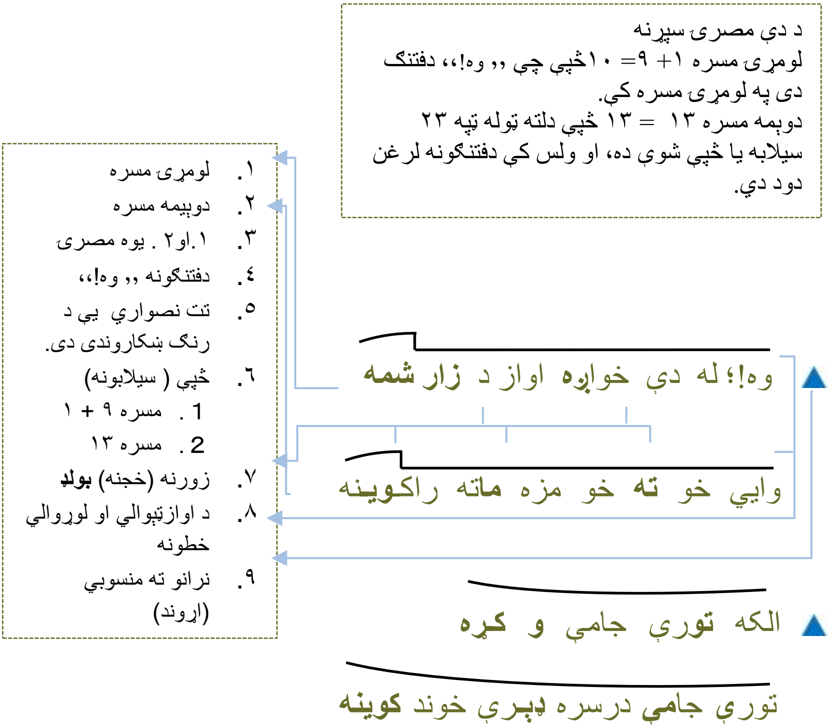

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپينې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نيکونو خپل د ژبې يوه دوې سرې پېيله يې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سري شعر يا پېيلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښايسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستي برخه يي لنډه او دوېيمه برخه يې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) يي د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثير کوي
۴. انسان په يوه وار له منځه وړي
۵. يوه وار يې سړي ته بس دی
۶. بېلابېلې بنې لري
۷. درې خواوې يې سړی پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکی يې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لرې چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱۴. زوروري دي
۱۵. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱۶. د ننداړو شيان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مينه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېړمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲٤. سختې دي
۲۵. جوړول يې ګران دي
۲٦. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چيانو ته يوه ابلاغ وي
۲۸. مينه ناکې وي، انسان مينه پرې راځي
۲۹. په ډېره باريکۍ او مينه جوړول کيږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کيږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه يې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نيسئ، پام ورته و کړئ، نوبيا يې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصيات لري. لنډۍ، ټپې، ټيکۍ نه دي، ببلوالی يې پر همدې ځانګړيو ځانګړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰.   د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پېيلو (پېړانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا يوه ډېر پيچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، سترې پوهې ځيرکتيا، غښتلتيا، سپېڅلتيا او بېلوالې د رنګونو ته اړتيا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې ترانې کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، ښه رنګوالي (کوالتي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجينېري په نړوال ښکاروندي کې يا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National Cods Electrical)

۱. ۱. اې (ا). سپين: د سوړ (منفي يا يخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانيو دننه سپين برېښنايي پړې او سپينه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځيګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتيا او دوېيم فاز رنګ دی (دوېيم ګرم پړی، يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، دوېيم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنيون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانيو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړينه ده چې بېړني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېړ؛ نږدې او درېیم فاز رنګ دی (درېیم ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، درېیم فاز رنګ په خورین رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ۵. ټې (ټ). تور: د سوېې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نیوټرل یا یخ) کیبل یا لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کیبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، د سوړ کیبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنایي پړي یا کیبلونه د ودانۍیو نه باندې یا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ هوساینې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي یا کیبل شین - ژېړ رنګ هم لري. په شین رنګ کې ژېړي لیکې. لکه د زیبرا یا برګ افریکایي خره تورې او سپینې کرښې چې یوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د میخانیکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کیمیاوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خودیتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اېنجینېرانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مدیریت ټاپې او لیبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپین: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سوېې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتیا رنګ دی.، تور: د سوېې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ او هوساینې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣. د هنر او ادبياتو، ټولنيزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله ليکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی يم د برهان الدين رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ،، د ادبياتو اووم هنر يا رسامي او خطاطي مې څلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد يې زه وم،، (صفی الله، ١٣٨٨ لېږدی کال، ۴٨ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ايران کې کړې وې.

هغه ويل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې ښه دي: ١. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ٢. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنګ دی. ٣. ژېړ: د ښلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپين: او ۵. شين: د سپېڅلتيا؛ زرغونتوب او رښتينولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنيا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړيالۍ په دوران د کابل پولي تخنيک پوهنتون د برېښنا اېنجينېري د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلې پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب. په ٢٠٠٣ زېږدي کال کې له خپل لوستليکي څخه راته داسې ويلې وو.

زما په يادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره يوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه يا د رنګونو تشخيص کې و کړه، ټولو ټولګيوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنيار محمد رحمت الله تنها د دې سرليک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له الېډه بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ٢١:٢١ ګرينويچ - شنبه ١٥ ډسمبر ٢٠١٢ - ٢٥ ليندۍ ١٣٩١ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

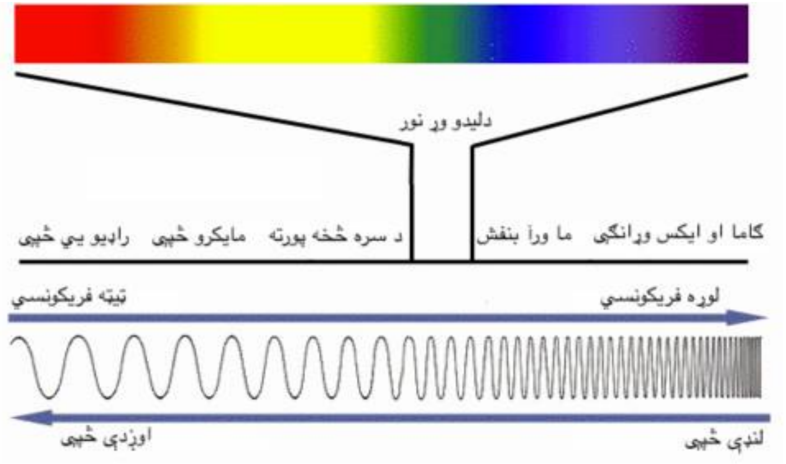

۳.۱۰ روښنایی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسۍ لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسۍ او لنډې څپې لوړې فریکونسوۍ لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتنهایي څخه پیل او تر منفي لایتنهایي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو مېترو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنګه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنګونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عملیې په ترڅ کې موږ شیان رنګین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړی رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تياره دی او هيڅ رنګ نه لري، سپين شي ته يوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په ربښت کې موجود نه دی مانا سپين رنګ قايل يوه خو په حکيکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپين رنګي شيان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په يوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخيص کولای او موږ شی بې رنګه وينو.

همدا راز تور رنګي شيان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته يې را و ليږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکيکت کې تور رنګ هم ربښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه يې دا ده چې لمر د سهار او مازديګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازديګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځينې بخرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پايله کې موږ ته لمر سور ښکاريږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه يي چې زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او يوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را ليږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنګينې پديدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ ليږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب چې دا و ويل: زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او يوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حیواناتو کې خر هغه حیوان دی چې د رنګونو تشخیص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه یې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې یې ښې سترې عدسیې هم لري، چې په ټپو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و ويني نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکیکت دی. که خره د رنګونو تشخیص نه شو کولی نو ولې، بیا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل یا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګیوالو پړک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنیا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتیا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ یوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه یې: کله چې پر کشونو یا سړکونو موټر بیا یو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېټرو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوږې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژیړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپینې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېږه رڼا راښیي چې پام او توجو کوه، په منځ کې لیکې سپینه رڼا رالېږي چې بې خنده دی، خو پام به د سړک نورو لیکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور یا بل لاس ته بیا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وایي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې یا به بل موټر تېرېږي او یا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې لیکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه یې: د ژوندی برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پاڼه کي کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسیدو مو په ۰.۰۳ سانیو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکی سره پوهه راکوي.

۶. ما د افغانستان په لس کلنه د اینجینېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننی‌یو او باندنی‌یو سترو کمپنی‌یو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له‌تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سایټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنیتي قوماندانی‌یو، ۵ سرحدي لیواګانو، ۵ د ملي پوځ سترې لیواګانو، په پرتو ودانی‌یو لکه: سړکونو، هوایي لیکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانی‌یوکي لکه: په خونو، ودانی‌یو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژنې ودانی‌یو، ساتونکو څلی‌یو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانی‌یو، وریا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو اوباندنی‌یو مشاورینو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

۷. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه. لکه دا لاندې.

۷. ۱. په پینځه کلنه د ډیپلوم په اینجینېري دوره کې ټول لوستلیکي.

۷. ۲. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستلیکي.

۷. ۳. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چې ځینې یې کټ مټ له اینګلېسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د څېړکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ یوه ثانیه به یې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به یې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردی ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لاندېني پېنې والو ښکارندو ښه ښایسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو يا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ۷. American Water Works Association (AWWA);

۸. ۸. American Concrete Institute (ACI);

۸. ۹. International Building Code (IBC);

۸. ۱۰. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ۱۱. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ۱۲. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ۱۳. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲٦. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ٥-۸۰۲-۱ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ٥-۸۰٥-٤ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ٥-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V٤،۰

۸. ۳۰. ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ٥۳۰/ASCE ٥/TMS ٤۰۲ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ۳٤۱ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ۱, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ۳٦۰ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳٤. ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳٥. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳٦. ASTM-D-۱٥۸٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-٥۲۹۹ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱,۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو پيپلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنيو اته ګڼه لړونو په پام کې نيولو سره، ما د پښتو ژبې پيپلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ايفون د کمپنی د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپين، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، ځمکن او د سپينو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د توركيې د ختو کمپنی رنګونه چې ټولې نړی ته ښې ختې تيار وي، چې د ختو رنګونه يې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هڅوځی لري. په هر علمي ترانې کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، څه رنګوالي او څرنګوالي ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پیپلو د رنګونو ځېره

لاندې د پښتو پیپلو پینځه ځلوېښتو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پیپلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لیږدي کې وندی بوړولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پیپلو ربښت ځرګندونه کوي.

ځېره ۱ .۲ .۱ پینځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو
رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورخکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶	لنډۍ	ګڼ تورخکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵٦, Blue:۸٦

▲ ای! ګـنو ژنـو میرڅمنو
ښـنې لـه ځـنډو سـازوی خندا راځینه

۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷	ټپې	ځیګري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰

▲ راځـه وصال ته غـاړه کېږدو
نور لـه هـجرانه تـوبـګاره شـوم مینه

۱۰. ۵ ټیکی د رنګ ښکاروندی

د ټیکی د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم یې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸	ټیکی	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤

▲ بډۍ ملـګرې دې خوشحاله
واده د سـتا دی ژړا دوی د دروغـو کړینـه

۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم يي نرانو ته د منسوبتيا نښه ده.

۲۹	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤۱

▲ د اسلام رنګــه دې کړه بده

ساډې سودې امامـه څه دې و ستایمه

۱۰. ۷ د پښتو پېيلو د رنګونو بوړولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنګونو ښکاروندي لښتيليک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزۍ په لومړي ابېخي اي ترې لاندې رنګ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) ټولې ټاکلي سلنې کېنه و کښئ او وي غواړئ (OK).

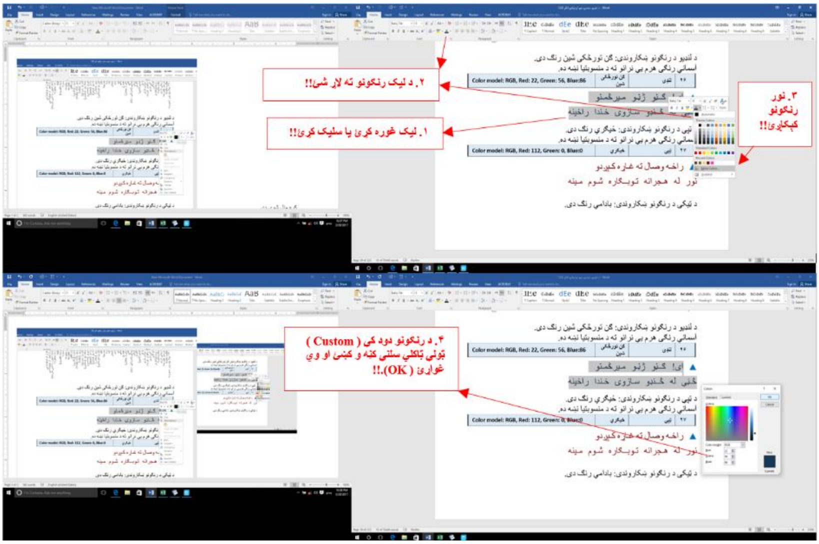

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټني اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښي انځور. (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۰ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک

جدول ۱. ۲. ۱ پینځه څلوېښتو پښتو پیلو (پیرانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپیته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال			
Color code:	د رنګونو ښکاروندي	د شعرونو نوم:	ګڼه
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰	سور	غزل او بولونه یي	۱
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵	سپین	آزاد شعر او بولونه یي	۲
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱	خړ	اډانه(انځور یا ادبي طرحه)	۳
Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲	تېت خمکن	آزاده منظومه	۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱٦, Blue:۸۳	پیکه مالته یي	قطعه	۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹	تت پیکه مالته یي	بوللـه (قصیده)	۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳	خړ	مستزاد	۷
Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵٦, Blue:۵٦	ډېر خړ	ترجیع بند	۸
Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱	لږ خړ	ترکیب بند	۹
Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷	تت پسته یي	تول قافیز	۱۰
Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦	تت خړ	دویزه (مثنوي)	۱۱
Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷	تت خړ	یوییز (تک بیتونه)	۱۲
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱	لږ تت خړ	دریز (مثلث)	۱۳
Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷	لږ خړ	څلوریز (مربع)	۱۴
Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹	خړنګی	پینځه ییز (مخمس)	۱۵
Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤	لږ خړنګی	شپږیز (مسدس)	۱۶
Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳	ډېر خړنګی	اوه یز (مسبع)	۱۷
Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤	تور ته نږدې خړنګی	اته ییز (مثمن)	۱۸
Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰	خړڅکی	لسیز (معشر)	۱۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵	لږ تت پیکه مالته یي	څلوریزه(رباعي)	۲۰
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵	نیلي	مقام	۲۱
Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰	پسته یي	چاربیته	۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

Color model: RGB, Red:۵۱, Green: ۱۰۲, Blue:۰	تېز شپتلي شین	لوبه	۲۳
Color model: RGB, Red: ۲۰٤, Green: ۰, Blue:۱۰۲	اناري	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۲۵, Blue:۲۰٤	سپین څکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵٦, Blue:۸٦	ګڼ تورڅکی شین	لنډۍ	۲۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰	خیګري	ټپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤	بادامي	ټیکی	۲۸
Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤۱	تت نصواري	مصرۍ	۲۹
Color model: RGB, Red: ۰, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵	فیروزه یي	انکۍ (چغیان)	۳۰
Color model: RGB, Red:۵۱, Green: ۵۱, Blue:۲۰٤	تېز نیلي	بګتۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ۱۵۷, Green:۱۹۵, Blue:۲۳۰	تت اسماني	نیمکۍ (سروکۍ ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ۰, Green:٦۲, Blue:۰	پوخي	پارکۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۱٦, Blue:۵۱	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۳, Green: ۵۱, Blue:۲۵۵	بنجاني	کیسۍ (شبې)	۳۵
Color model: RGB, Red: ۰, Green: ۱۵۳, Blue:۰	شپتلي	ایزي	۳۶
Color model: RGB, Red: ۱۹۷, Green:۹۰, Blue:۱۷	تت غوځاني	د ښادۍ نارې	۳۷
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green: ۱٤٤, Blue:۰	اوښ رنګه	د نکلونو غړونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ۱۳۲, Green: ۱۵۱, Blue:۱۷٦	ابره یي	د آتڼ نارې	۳۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۰۲, Blue:۲۵۵	ګلابي	بابولالې	۴۰
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۵۱, Blue:۱۵۳	تېز ګلابي	د ورومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ۱۰۷, Green: ۷۱, Blue:۳۵	غوځاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۲۵۵, Blue:۱۰۲	پیکه شپتلي شین	تاریخي نارې	۴۳
Color model: RGB, Red: ۱۰۲, Green: ۱۰۲, Blue: ۱۵۳	تېز ابره یي	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۲۲۵, Blue:۰	تت ژېړ	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:٤٤	شین	۱۶۰ ببلا ببل نور شعرونه	۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو تېټوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو تېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د څېړني سپړني سره ملتيا کوي. نبغ د دوی نظرونه به په لږ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ويلي ,, د دوی لومړی مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټيکی او مصری پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه يا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصری بايد د زور,, ه ،، په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ يې نيمګړی پاتې کېږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټيکی او مصری د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټيکی او مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټيکی او مصری باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی،
ياني دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصری لومړی مسره بايد ۹، او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصری د لومړی څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته يې – د څپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړی مسره کې دوې څپې دي، په دوېيمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او تېټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعری ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقی له څپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه يوه له بله بدلون مومي، خو بيا هم د ځپيز خجيز جوړښت له مخې پرتولو يوه قانون تطبيقېږي. ياني تر هر درېوو څپو ورسته ځلورمه ځپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, پښتو ليکوالو بيا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافيه، خوږه شپيلی، بديع و بيان، ليتکی، بديع او د پښتو شعر، ادب په تاريخ کې قصيده، پښتو غزل... په ځينې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنايعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخيسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتيا ته يې پام لمړنی ليکوال چې د يوې تخصصي او ځانګيزې (مسلکي) اړتيا په توګه يې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتيا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زيارن اوستاد پوهان ډاکټر مجاور احمد زيار و، چې د شاعرانه او ژبنيو ازمېښتونو په رڼا کې يې ,, پښتو شعر ځنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې ځېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ يې دا را ويستل چې په پښتو شعر کې تر هرو دريو ځپو وروسته ځلورمه ځپه خجنه (فشاري) راځي، يوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورۍ راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زيار دغه نوښتی هڅه رښتيا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د يوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، ځېړنيزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مينه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ,, شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تيورۍ او منځپانګه باندې يوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ تيک و بريد په ګوته کوي. (د يون د پوهنيارۍ د علمي ردبې ليکې باندې د محمد آصف صميم د نمانځنې يادونې۱۳۷۷، ۱،۱لپړدی)،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, د لنډيو، ... . ټپو، ټيکيو او مصريو بل خصوصيت دا دی چې ځلورم سيلابل يوه ځپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په ځلورم او اتم، په دوېيمه برخه کې په ځلورم، اتم او دولسم سلابل ځپه راځي.
ځپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځايه د لنډۍ، ... . ټپې، ټيکی او مصرۍ لومړۍ او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او ځپې ترسيم وړاندې کېږي:

▲ که – په – مې – **وند** + کې ـ شه – هيد – **نه** + شوې
خدای – ږو – لا – **له** + يه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تي-** + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسي هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال)

,, څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواك وی او یا له یوه خپلواك او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځایي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، یوه څپه یوه خپلواك غږدی او دوېیمه ,با، بله څپه ده، چې له یوه بېواك ,ب، اویوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواك اواز د څپې زړی یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وایي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = άbά، زه = zə، ته = tə، بیا = byά... .

۱۱. ۲ بې (ب). ترلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kαt، خپل = xpəl... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او ترلې څپه د پښتو پېیلو د هرې مسرې (بند، کړی یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانی تول ګڼه څپې په لاس را کوي او څپېز مېچې روغه سپینې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱ .۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېځي , ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبنودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځي ده. لاندې نادره ځانګېړنې لري.

۱. په دې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو انګړ د ریسرچ پانې (د ځېړنې چوپړي) کې د , ه ، ابېځي ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره , ه ، ابېځي راغلې وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پینځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د , ه ، ابېځي راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېځی هم د , ه ، ابېځي ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وی یا وییکي لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د , ه ، ابېځي شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پیبلي (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېځي باندې پښېله (قافیبه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د , ه ، ابېځي د هرې وییکي له بېل بېل ابېځي و منو نو د , ه ، ابېځي په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښېلې کې د , ه ، ابېځي لړ ده. یا قافیي دي چې د ه ردیف لري. لړ (ردیف) داسي تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وی) او ابېځي چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

٥. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصرۍ یوازې د , ه ، ابېځی په پای کې وار په ورار ترېښتې راځي. سندریزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ,ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي یا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاینو یا واکیولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلي او له خولې څخه باندې وزي، عملي بېله يې:
تاسو په خپله د ,ه ، ابېڅې و وایئ؟ پینځه وارې ,ه ، و وایئ. لکه : هې
بیا يې و وایئ ,ه ، هې
تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ,ه ، له پاره يې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې ,ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره يې تو پیر و شي. خود به په دې کوشنۍ هې ,ه ، کې دومره بډایه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکیولونو، زړه، تیټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مینه تاثیر په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را څرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګڼلي، خوږې، غښتلې، پیاوړې، سپېڅلې او څرګندې... . دي.

زموږ نیکونو ورته داسي غږېز ابېڅۍ سته ټاکلې ده. چې په پای د هر یوې لنډې، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنیا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خوږ او پیاوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت یا غږی يې روغ دی. لکه د
(امریکایانو ریم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

٧. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ ,ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې، یا وروستاړی يې د څرکنده هې ,ه ، لکه: غرمه، سترګه، پاڼه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنډه، څېرمه... .
او زورکی ,ه ، : چاړه، ویاله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، لیوه، خوله، کولمه، پینځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګنه شتون لري. یوازې د هي ,, ه ،، ابېڅی په پای کې وار په وار ترېښتې راځې. سندرېېزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري غږلرونکې هې ,, ه ،، راوړل کیږي. لکه:

۷. ۱. ونه - :waná (څرګند واو یا وې بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ینه - :iná (څرګنده یې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه او ینه.

۷. ۳. زوزکی - :ná (نون زور و لري یا رښتې پښبلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېڅه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ۵. زورکی ,, ه یا ــه ،: xpalə, maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دره،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) ,, ه یا ــه ،: ará, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لندی، ټپې، ټیکی او مصرعی کې کوشنی ,, ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاړی یې د څرکنده ,, ه ، په الف یا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف یا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغیږي چې خوله ورسره خلاسیږي او هوا پاس په تالو رغیږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د ,, ه ، رغښت بیا له ګېډې یا نس څخه پیل کیږي. چې ,, ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کیږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وایي، د آوازونو هغه ډلې ته وایي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګنې ته څپه وایي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګنې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کټمل، غوږګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډییک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکی، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپېیزه یا درې سیلابیزه: غوږاسکی، میرڅمن، ایللی (سپین رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پاڼې کوي)، نارکبل، باړه(با-ړه-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندی، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیری، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابیزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپین رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابیزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخبېلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونتې، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورتېیلی، پانګواکي، اړیوییکي، کټنپلاوی، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ٥. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنیز، ازبېکېستان، انترکتیکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ویکیپېډیا، اکپککوونکې... .

۱۰. ٦. شپږ. څپیېزه: څلورڅلوېښت، شپږسیلابیزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي): ټینګه (لهجه): تاکید: بیلوونکی نښه: د وینا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غوندې سلسلې ته وايي او د غږونو تسلسل بیا بیا تکراریږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفیم نه وي. په پښتو ژبه کې ځینې وخت په یوه نیم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د یوې کلمې مانا له بلې څخه توپیر کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**ـکاري (څرګندیږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ۲. ښـ**کا**ري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۳. **وا**ړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٤. وا**ړه** (کوشنیان، کوچنیان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ٥. تـ**بره** (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٦. تې**ره** (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاینی څپه کې.

۱۱. ۷. **پـ**ـرې (پرې د پښویې تړښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پر**ې** (غوځ، جلا، اېسته. لکه : پیاز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غونډ (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ.
چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېږ شوي (ډبل شوي. ،بولډ،) دي
او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لږ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa
.sound

۱۲. ۱. هجړا
۱۲. ۲. هډ**پوه**
۱۲. ۳. هډ**ټړ** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هړاند (لالهاند)
۱۲. ٥. هړ**پی** (صندق، بکس)
۱۲. ٦. هم**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. هم**بو**ل(همسندری)
۱۲. ۸. **همـ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همځ**نګ** (همپوړی، انډیوال)
۱۲. ۱۰. هوا**وېـ**چې (هوایي لیکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـ**ښـمې (زما د نثرونو نابشېر کتاب نوم دی، مانا یې د ناخاپي تورې وریځې، هېښمه یې مفرده وی د چې ناخاپي توره وریځ ته وایي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هان**دو**هځه
۱۲. ۱٤. همبن**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پیـ**از
۱۲. ۱۷. **چا**کلیټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **لیـ**مو
۱۲. ۲۰. جا**نا**ن
۱۲. ۲۱. پـ**لا**ر
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲۵. سیاست

په پورتنۍیو ویوکییو کې څرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتې، تر اوسه پورې لنډۍیو، ټپو، ټېکیو او مصرۍیو همدغه ځانګړتیا ساتلې ده، یانې د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحین یا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غږونو د لوړ والي او غږونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پېیلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې یې ورته دي سره.
د پېیلو د منځپانګې ډولونه د ټاتوبي ټنګټکور او پېیلې کښلې کې و ګورۍ.
,, د پښتو ژبې تول ګړنې او لیکني پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لېږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي (په زوره ړغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده ځرګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

ځرګند مصرۍ و لي.

ځرګند ټپې وایي؟

۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ړغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غړونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د ځرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بیا اوز د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادۍیو کې، مېرمنې ټیکۍ ولـــي، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کي ځيني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غړونو د لوړ والي په بڼه کېږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي. چې د ډاډمنتيا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غړونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غړېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصويب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غړونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غړېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټيکۍيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

څرګند د ټيکۍيو مينوال دی، ايا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځيني پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کي راځي لکه ترښتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غړونو د لوړ والي په بڼه کېږي چې ړ هو نه ځوابېږي. د دوېيمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غړونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وګړېيزه پايله رغوي. دلته ډېرى په له هرو درېو څېو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غړيو او غړونو د زورنې چې په غونډله کي مې ډبل کړی دی، لړ پېړ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی يې د څپې په زورنه (خج يا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باريکي له پاره که د وييکو، وی کي ځېر شو چې په کومه برخه کي زورنه ورکول کېږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
خپرنـــــــــــچوپري (ريســـــــــــرچ پانې)

د هيواد سرغندوي تکړه هيښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګی اوستاد د لغمان ميوزيک بشير رستورانټ له خوا ښخه يې خپرې کړې.

▲ نصيب تقدير ته ګناه نه شته

يه!؛ بخت چې کوته شي تندی سل ټکري خورينه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کې جدايي ليکلې ونه

اينځری اوستاد (د هيواد تکړه هيښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مري ته جاړې

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهريار کوچی

▲ زړګی مې دسې راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شينده ګلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکښ) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانګمه؛ نو وی!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسپېږي

د لمپاکا په شان ځوانان به چېرته وینه

▲ ای!؛ ګـنو ژنـو میرخمنو

څنېي له څـنډو سازوی خندا راځینه

ای – ګ – نو - ژ + نو - میر – خ- م + نو

څ – نې – له - **څن** + ډو- سا – ز – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خوارېه اواز د زار **شمه**

وايي خو **ته** خو مزه ماته **راګوینه**

▲ هلکه تورې جامې و کړه

تورې جامې درسره ډېرې خوند **ګوینه**

بنګی او بریالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنی شوې

اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېږ**دینه**

▲ **او**!؛ مبار**کې** راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مین **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ شم
د **ارمانونو** ډک زړګی **به** ګور ته وړمه

▲ په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کېږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقرى

▲ ځو**مره** په **مینه او** کې **باتور یمه**
د **دار** په سر **مې** خېږوي **نو** تا **یادومه، جان**

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په کلا**ګی** کفترې ناستې
یوه یې وېشـ**تل** کړې بل **یې** غبشي ور **کوینه**

د هیواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغمانی** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (اليده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې يا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه (غبرګغږونه يا واکه مرکب) هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته راځي او لکه يوستووی اواز يوه وار پتليز له خولې راوځي د يوه غبرګغږ. لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ی ،، او داسې نور. ديفتنګونه (غبرګغږونه) ناټروييکي، ټرويیکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، انديښنې، هيېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، ای الکه! ورورره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې... .

په پورتنيو لنډيو، ټپو او مصريو څخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپينې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ,, يه ،، په دوېيمه ټپه کې ,, وی ،، او په پېنځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنويکي... . ټول په لنډپېړې ښه په غبرګغږونو يادو) دي.
۲. په دوېيمه لنډی کې ,, او،، او ,, نو وی!!،، او په پېنځمه لنډی کې ,, او،، او په شپږمه لنډی کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړی مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوېيمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ويلي دي. په لاندې دوې لنډيو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه مياروښان نه منل او اخوندرويزه منل. چې پردې اړه پخوا مير روښان يا پير روښان (ميا روښان، اخون روښان، بايزيد روښان، انصاري روښان، مسکين، اورمړ، بايزيد انصاري، بازيد) له مخزن اسلام ليکونکي سره کلک د نيتونو جګړې کړي دي، چې دا دفتنګونه مياروښان لرې کړي او نه يې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- یا الله!؛ مسافری ته خفه نه یم
  خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه
- وی!؛ که یارانه نه کړې جانانه
  داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ,, یا الله!،، او په دوبیمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځینې شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنی او د مخالفینو له لورې چې پېښتې شوي دي، د هغې څوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړي ټکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان ختګ له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند درویزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندرویزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندرویزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،،
(اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهیرالدین بابر ښې ډېرې اوریدلي دي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرۍ چې لغمانی يې هم په خپلو بابري حکمرانی ليکي کې ترې يادونه کړې ده. (د تاريخ مرصع د افضل خان ختک او شهسوار سنګروال همغه تارېخي ځېړنې، او د ظهيرالدين بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو ځخه).
اخوند چې د پيروښان خيارالبيان کتاب,, يوه نخسه يې د جرمني په ټيوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، يې په شر البيان ياد کړه او نقدونه يې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پير تاريک يې بللی و. ,, مقفي يا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې ليکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافيو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شيخ سعدي د ګلستان حکايتونه دي. په پښتو ژبه کې يې ډېرې ښې بېلګې د بايدزيد روښان ,, خيارالبيان،، او د اخوند درويزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سيد محی الدين ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډۍ يو بل مزيت هم لري، هغه دا دی چې مرجع يا په بل عبارت سره کسر يا سرور سره جوړه کړې او وروسته لنډۍ پسې ويل کېږي.
داسي لنډۍ اکثره پښتانه پر لارې يا په اتڼ کې وايي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډيو په وزن يا په بل عبارت په سيلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځينې زياتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي ياني که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه يا پر خپل مخصوص وزن و وايي، ياني د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وايي پر دوه ډوله ويل کېدای شي.

يوه دا چې دغه پورته کليمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې وروا چوي، دوېيم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرۍ يا د منځ يا د اورستۍ مسرۍ کلمې سره مکرري و وايي.
يوه رقم لنډۍ داسي ويل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط يوازې، يوازې د لنډۍ په سر سر کې يوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرۍ يوه وار او دوېيمه مسرۍ دوې وار ويله کېږي:

▲ ها!، تر تا دي غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دي تل، راسره وينه

بل قسم لنډۍ داسي ويل کېږي چې يوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرۍ سره د دوېيمې مسرۍ نيمه برخه يوه ځای کېږي او ويل کېږي. د دوېيمې مسرۍ پاته نيمه برخه د مرجع سره يوه ځای يوه وار ويل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې یاره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځینه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ویلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وایي او , یاره، کلمه ورسره زیاتېږي. د دوېیمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه وار وایي او د مرجع دوېیمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره یوه ځای ویله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
که مې ته روغ لېونی نه کړې یاره
نو مې د بنګو پیاله مه بوله مینه
مازیګرۍ دی بنګـی زانګـي
چېته د خیاله زنګېده چې بنګی شوله
مازیګرۍ دی بنګـــی زانګـــي ،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

یادونه: بلن غونډلي (یا ندایه او ځوابیه غونډلي) لکه: یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ښنګه، ولې.
,, داسې نور وییکي او پوښتنو مځري هم نیمګړي یا لنډ کړ شوي غونډلي دي، هغه هم د خبرو اترو او ډیالوګ په بهېر کې لکه چې یوه و وایي: ته ناروغ یې؟ بل داسې ځواب و وایي: هو، نه، ولې، ښنګه؟ او داسې نور ،، (مجاویر احمد زیار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوییکي، بلن وییکي... . د نوموني پاژه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو څرګندونه کوي. پارنوییکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) یا د خپګان، خواشینۍ یا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هیېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوییکي د ښارویو، ژویو او مرغانو د بلنې او هڅونې یا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشي!، تغه!، درې!، کچ کچ! کورې!، ورکیش!، پیش پیش!، خخخخ... خي!، ښکښک!، کورکور (خرو ته)، ډیو ډیو (کوکیو او غوییو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لړو ډېر د نوموني پاژه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (ځیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځیز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودین، زېری، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښویې له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چې د اړوتې غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، تړوییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او تربله، اینګور او نړندې، ښه او بد. یا (او، و : تړوییکي دي چې دوه توکونه (ویې- غونډلې) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناتړوییکي :

▲ یا به دې زلفي کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناویږ. د ده، د پردو، د شپې، د غرمنې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګیدړ په سې، تر تا ښخه زه ښه یم.
په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکېږ باندې یې سپلابونه هم یوه، دوې، درې او یا ځلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوږوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه ښخه دا تول منې. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرۍ په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مينه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسيقۍ رغول يې د هرې موسيقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنيیو هېوادونو او ډېرۍ ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسيه، جرمني، هند، امريکا، فرانسه، اينګلېستان، پاکستان، تاجکستان، توركيه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسيقۍ په ډګر کې راته زما خپڼوټې (خپڼې لنډې) خاوند اجمل اميد د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ويلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مينه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي ليدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پيل کوي، نو هغه يا لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ وايي. په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه يوه يا دوې له دوی څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخپستې، ډېريو يې په لسو دانو ۱۰ لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر يوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ويل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شويو يې په زهن او خوله کې ځای مونډلی وي.

که چېره يوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مينه باندې، هغه مينه چې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ يې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېرۍ کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ پيپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او ځه رنګوالی لري چې د غوښتنو، يادونو، نښه کونو ګچې يې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصرۍ يو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بيا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځينو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واوري که يوه دانه هم وي بيا يې ډېره خوښېږي.
په پلازمينه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دريا د باران د موسقۍ ډلې غړي ويلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډيو تلويزيون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پينځه سوو او اتيا مصرۍيو کې د بابولالي ځار ناکرار کړم ليونی، وه په مين ګراني پلو راټيټ کړه شين خالی نيم کې له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر دروند کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشين چې په بخمل و چلوينه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډيو تلويزيون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پينده محمد منګل مېرمني او د هنر زده کوونکې اغلې ښاپيری نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې يوه ټپه د شاه لونګينه ياری... . نيمګی له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لړېږي
غېشې د غم ترې تېر او ببر وتلي دينه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو ، مجلسونو او ننداړو په وړاندې د ليدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي يې وي، پرې وخت يې تېر کړی وي، مصرف يې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هاميانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه ميرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو يوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ويل يې زه د حيات ګرديزي شاګرد يم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زه د شپه ميرو په زړونو کې ځای کړی يم او په هر مجلس کې يوه وارې ځينې وخت څوواري وايم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتیا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پایښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډایه او اوږ عمر کوي، دا بیا وګړو د پوهې او اوښیارۍ کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه یې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس یې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه یې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبې برخې د یوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېڅمنو د پېخلیک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، لیک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو یادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د لیکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې یې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ یو کوشنۍ یو برخو و وېشي، چې د لوړ خیال او بریاوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړنې پېیلو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لیکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې یوه بل تن برداښت کوي هم سره، یوالی، پوهې، علم، لیک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته یې ملا راتړې، په زرګونو او مېلیونو وګړو یووالي او هوساینه، د هغوی مشغولتیا او خوښول، په لوړه کچې د سیاست د هامیانۍیو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتني مور او پلار، پښتني نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګرندی تاثیر چې سوری یې په لومړي ټولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدي کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځی نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لاندې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتني مور او پښتني نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلې وي. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکې په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړی باسي اوښکې یې ځینه

۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځاني پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي.

۱. دولس۱۲ داني مصرۍ ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپیری.

۲. شپږ۶ داني لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپیری.

۳. داني ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپیری.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. دانې ټیکۍ، ځای یې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. دانې ټپې، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ دانې لنډۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړیپوړ، دو بیمه کوټه E۱۰۲ ,٥:۱٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

۷. ۹ دانې مصرۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

۸. ۱۰ دانې د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲٥۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ دانې دي، مصرۍ ۲۳ دانې دي، ټپې ۳۸ دانې دي او ټیکۍ ۶ دانې دي. د ۲۰۰۷ زیږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه ځېره بیا په نیمکۍ یو کې د لنډۍیو ګڼه ۱٥، مصرۍیو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټیکۍیو ګڼه ۸ ده، او په ایزې کې یا لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټېکه ایزې او مصرۍ ایزې کې. د لنډۍیو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکۍیو ګڼه ۲ او مصرۍیو ګڼه ٥ ده. اوس د ځېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ویلی چې، زما کښلې مخورې هم دي، ډېری وګړي یې پېژني هم، ما کښلې، زما دي، زه نریم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلې بریخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي یې وایي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو تېرو کښلو لیکونکی یم، د دې لیکي ځېړاند او زېړندوی یا پنځګر یم، پېیونکی خپل پښتون پښت ته یم ترڅو یې په غاړو کې د ګلو پېیون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروینه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما یې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی یم، د دې ولس یم، د هغه منندویي خو ومنم، که د کلونو چورلیځ ته ځبر شئ، نو له هغه ټاکلې زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا سترې وم، ځینې رانه ترې تم شول، ځینې له بریښنایي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې یې و خوړې، د خپل علمي ډګر د اېنجینېري ربېځګر یم. نو تر اوسمهل مې ډېر لړ یوه، یوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د لیکو په راټولو بښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

يم؛ له ۱. ۳ الف او ۱. ۳ ب ګڼه ځېره وړاندېينه کوي، راتلونکي پښتون پېنت ته مخبېلګه يې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستليکي (درسي کتاب) غونډي ترې ګټه پورته کړي.

ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچه، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

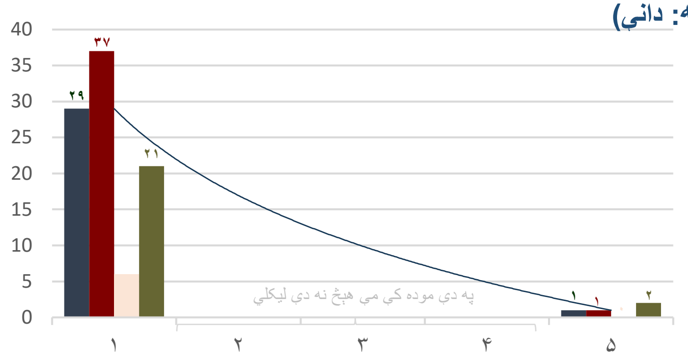

۱٤. ۵ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

ځېره ۱. ۳ ب زما په نيمکۍيو او زما په ايزو کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچه، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

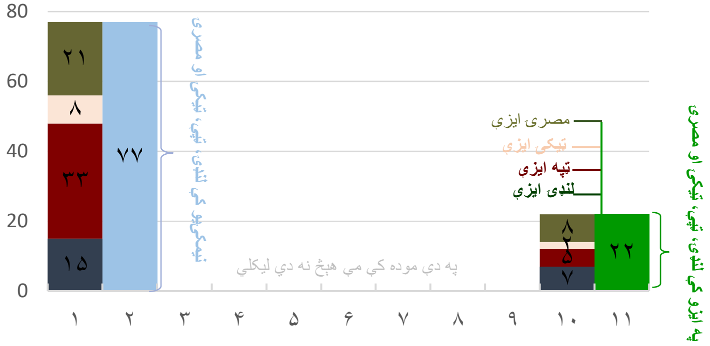

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نيمکۍيو او زما په ايزو کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۴ د کچې اندازې يې چې ما خپله ربېڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي)، اوربدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل ليکي ,, څلېر کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ يې لنډۍ دي، ۷۴ يې ټپې دي، ۱۶ يې ټيکی دي او ۴۹ يې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نيمکيو ، پام يا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټيکی دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ايزې دي، ۸ ټپه ايزې دي، ۲ ټيکی ايزې دي او ۵ مصرۍ ايزې دي، ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليرډی کال).

څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، په نيمکيو او زما په د لنډيو، مصريو، ټپو او ټيکيو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټيکی	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کړه شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lándéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴.۱ لښتيليک ۱ څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په ليکي کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

څېره ۱ .۳ ت. زما ايزو کې د لنډيو، مصريو، ټپو او ټيکيو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټيکی	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کړه شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lándéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴.۲ لښتيليک:. څېره ۱ .۳ ت. زما ايزو کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کيږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستېټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پيل کړی يا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږميه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍيو، پينده محمد زهير خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدې) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د مينډېدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زېږدې)، اوس يې د مينډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ۵. متلونه او لنډۍ يا ذخيرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زېږدې)، اوس يې د مينډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانګو امير، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ داني دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي،۲۶ يې ټپې دي او ۱۷ يې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دین ژواک د ادبیاتو د مدیریت کفیل، ۷۳۰۰ داني، پښتني سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵لیږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لیږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د مونډنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډیو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لیږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېیم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېیم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سلیم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد یونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سید غلام ننګرهاري دیوان، قلمي نخسه، ملي ارشیف.

۲. ۱۹. د حسین دیوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګیډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبیب الله رفیع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسیر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۴. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدیز لمریځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډیو په باب تحلیلي ځېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د بېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

٤. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: ځېړلي، سپړلې، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېړانې په هکله: ځېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کيږي.

٦. د بېلتون، هجران او جدايي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کيږي.

٧. د ليدو، کتو او ديدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کيږي.

٨. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کيږي.

٩. د مين، يار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کيږي.

١٠. د مسافري، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کيږي.

١١. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانيکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله کې، لوستليکي به يې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍيو لومړی ټوک خو يې ماسره څوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍيو په اړه له افضل لالا او لر د دمې وخت کې له دسره د کرارۍ په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍيو په اړه دده مقاله مې.: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلېسي ژبې ته ژباړل شوې: څېړلي، سپړلي، رېبڅ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنيټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری يې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهين ليکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحيم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پرديسي ۱۸، بېلتون ۲۲، ديدار ۲۲، پخلاينه ۱۴، مينه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، وير ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اريک سيار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه يې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ا ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پيل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښناليک ته يې لېږلې وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پيل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ داني يې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام څخه مې د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (۲۰۱۰ www.hewad.com).

۳ .۱۴ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنۍیو څخه دا په لاس راځي او ښېلګه یې داسې ده چې څېړنه دا سپیني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ، د پښتون پښت لرغوني بډاینه ده، چې د پورته نۍیو ۱۷ واړو بېلا بېلو ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې کېږي.

,, ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېیلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ یوه دېرشتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې یوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وویونکو ګڼه یې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوویا مېلیونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډایه او پرمختللې ژبه چې ځواک یې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) یوه بېلیون او دوې سوه او دیارلس میلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه مېلیون دوې سوه زره وییکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکي لري، دري یا فارسي ژبه بیا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکي لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له وییوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ایله (۴۰،۰۰۰) وییکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نيمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ويوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ننه توزې (پيليزه، سريزه، مخکې وينا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځينې پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ خو وايي، په خبرو کې او ميرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ټرو کې، انشر کې، نغارو کې، ترېلو کې ، بانډو کې، غرو کې، ټيټنګو کې، وټيزو کې، څلېږو کې، تمځيو کې، لوستځيو کې، خادۍيو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېليونه دی، په روانپېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون يوه دانه ياده وي، نو ۶۰ شپېته مېليونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍيو، کوشنۍيو کورونو ويشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاکر، تاړاکګر، يرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نيواکګر، جګړهمار او په يونه يوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه يې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره يې پېښور بېل کړه، له بلخ يې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره يوه ځای شي.

د دې له پاره اړينه ده چې که د دې پښت يو هوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډايه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې يوه پوستکالی (سافټوير) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای و نيسي او خوندي شوې به پېژنې، نه به پورته کېږي. پاتيشونې به مومې او خوندي کوي به يې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر يا دوسيه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړيالان ډېر څه و مومي، د برېښناليکوي اړېکه به پياوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما ځېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنــــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱. ۳ ټ ځېره له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

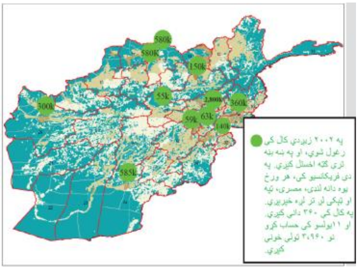

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لوستل کېږي خو خونډي کېږي نه!

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو سیمه ییزې پایلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سیمېزي پایلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزیر له لورې د مطبوعاتي جوایزو کې لومړۍ جایزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاریخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نیولي تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډیو او کاکړیو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری یې زموږ د سیمې زوکړه ده او لږه برخه یې له ملي سندې اخېستل شوي. ځینې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګین ورکړې وې، چې د هغو یادونه یې هم په کې کړې او لیکی یې له ما سره شته دی.

زه دا ده دې له پاره کره بورږوم چې ښا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره یې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، یوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې لیکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې یې یوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې لیکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

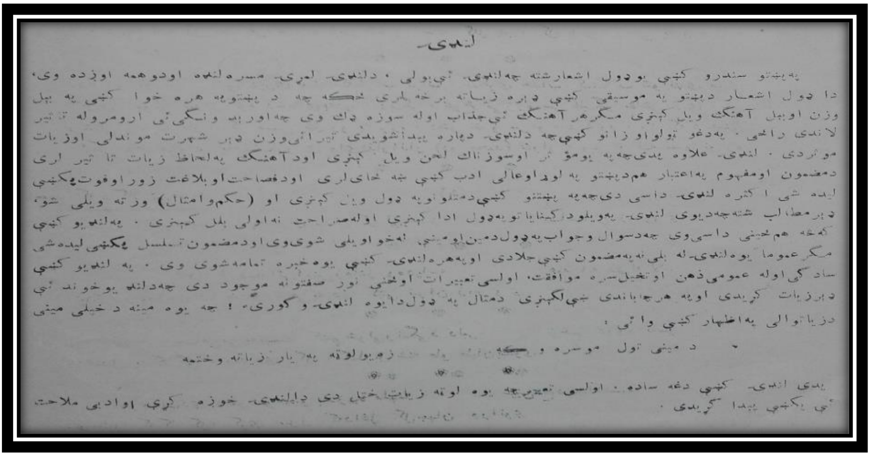
لنډۍ

په پښتو سندرو کښې یو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولی . دا لنډۍ لری مسره لنډه او دوهمه اوږده وی،
دا ډول اشعار د پښتو په موسیقی کښې ډېره زیاته برخه لری ځکه چه د پښتو په هره خوا کښې په ټپل
وزن او ټپل آهنګ ویل کېږی مګر هر آهنګ ئې جذاب او له سوزه ډک وی چه اورېدونکی ئې ارومرو له تاثیر
لاندی راځی . په دغو ټولو اوزانو کښې چه د لنډۍ د ډاره پیدا شوی دی تر ټولو وزن ډېر شهرت موندلی او زیات
مؤثر دی . لنډۍ علاوه پر دی چه په یو مؤثر او سوزناک لحن ویل کېږی او د آهنګ په لحاظ زیات تاثیر لری
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالی ادب کښې ښه ځای لری او د فصاحت او بلاغت زور او قوت پکښې
لیده شی . اکثره لنډۍ داسی دی چه په پښتو کښې د متلونو په ډول ویل کېږی او (حکم و امثال) ورته ویلی شو،
ډېر مطالب شته چه د یوی لنډۍ په ویلو د کنایاتو په ډول ادا کېږی او له صراحت نه اولی بلل کېږی . په لنډیو کښې
کله هم ځینی داسی وی چه د سوال و جواب په ډول د مین او مینی له خوا ویلی شوی وی او د مضمون تسلسل پکښې لیده شی
مګر عموما یوه لنډۍ له بلی نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لنډۍ کښې یوه خبره تمامه شوی وی . په لنډیو کښې
سادګی او له عمومی ذهن او تخیل سره موافقت، اولسی تعبیرات او ځینی نور صفتونه موجود دی چه د لنډیو خوند ئې
ډېر زیات کړیدی او په هر چا باندی ئې لګېږی . د متال په ډول دا یوه لنډۍ وګورئ ! چه یوه مینه د خپلی مینی
د زیاتوالی په اظهار کښې وائی :

د مینی تول [illegible] زه یو لوته په یار زیاته وختمه

پدی لنډۍ کښې دغه ساده ، اولسی تعبیر چه یوه لوته زیاته اخیستل دی دا لنډۍ خوږه کړی او ادبی ملاحت
ئې پکښې پیدا کړیدی .

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتې یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړ ښېږي
ماته پراته دي په څولي څولي غمونه
۞ ۞ ۞
دازادۍ په لار کښې مړ شي
چه جنازه دې داسمان ملکي وړينه
۞ ۞ ۞
مسلماني په چا کښې نشته
مرور ګرزم څوک مې نه پخلا کوينه
۞ ۞ ۞
زما د ګور مړي يا ډېرېږي
ما ګور ګټي کړي چه قبرونه لټومه
۞ ۞ ۞
خاونده غېرت که بچي نې مړه کې
چه يو اشنا له بل اشنا نه بېلوينه
۞ ۞ ۞
دتوتي هسې خو لګې سره ده
دباغ ګلونه ټول بورا خوړلي دينه
۞ ۞ ۞
سلام دي راغي ته را نغلي
وابه دي نخلم بې د يدنه سلامونه
۞ ۞ ۞
دزړه ګی حال و پلی نشم
لکه خوله پټې تنور بلي لمبې خورمه
۞ ۞ ۞
د د لالو بچي مړه کې
دګلو لښتي په موز پانو زړو پسنه
۞ ۞ ۞
دلاله فکر پکښې وکړه
چه شال شړی سره يو ځای نکړی مينه
۞ ۞ ۞
دابه له ما نه پوره نشي
چه هرساعت دي په جرګو پخلا کومه
۞ ۞ ۞
وربل دي جوړ په غنم لوکه
زه خوار به او کړم که به ستا ننداره کړمه
۞ ۞ ۞
په ګودر ګډي و نې کېږده
چه شا ابلا منګي به سپوري د کوينه
۞ ۞ ۞
په دهقاني باندې زورو کړي
سينې يا پڅې دز رو ځلي ورا نوينه
۞ ۞ ۞
په صبر صبر پوره نشوه
سبا مې نيت دی بې صبرۍ ته ملاتړمه
۞ ۞ ۞
جنسي پخېدله ښايسته ده
زر کره ستا په ګانه اور پوري کوينه
۞ ۞ ۞
جلي وړه د يارۍ نه ده
ناپوهه مور نې ورته سترګي تور وينه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکی په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱ اي (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقۍ کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کېږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.

په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کي ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.

په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي. په لنډيو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګېږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

▲ د مينې تول مو سره و که
زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.

يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وينې، په يوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

▲ که پسې ځم خلک پوهېږي
که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زياته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځايېږي، د لنډی جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې يې په ډېر قدرت سره موندلی شو.

د دې له امله چې د پښتو لنډی په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، يوه څه لنډی دلته له يوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځئ، راځئ چې لنډی وايو
لنډی لا ښې دي د يار غم غلطوينه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سينه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

▲ راځه چې و تښتو مينه
تر شا خبرې به سپين ږيری سپينوينه

▲ قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خيالي اربل ته نه کړې تاويزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وايي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنــــــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پانې)

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوږی مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نبلي بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سړي لاسونه

▲ ښه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو څوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

▲ تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

▲ له مانه ته بښه یې چلمه
چې جانان خوله دربانډې ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستي راغله په خندا به یې تېرومه

▲ په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم ځو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وړی را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو يې مينځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی ياره
پردۍ برستنې جګوې شمېرې خالونه

▲ که مې د يار ګوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی يې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ويده به دې راويښ کړم
ياره زما د لاس بنګړي راغلي دينه

▲ که په سلام مې خوشحالېږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په ياد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نيسه
که سپينه خوله مې په راستۍ در کړې وينه

▲ لاليه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپيني خولي پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنــــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

▲ که مې په خپل يار کې وفا وی
زه به د بل ياری ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تويومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوينه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه يار ته ورکومه

▲ خلک دې وايي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا ليدلې يمه؟

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که د بدیيو زور لرې در سره ځمه

▲ باراني چېري وې يتيمه!
چې شا ليلا په سپينه خوله کړه خيراتونه

▲ په ځان مين يې په مانه يې
ياري په داسې مينو نه کېږي مينه

▲ تر مستانه يار خو مې جار کې
چې تش ديدن ته يې خېمې وهلي دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بيا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې ربړ دې اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره وريسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له ميرو را چلوينه

▲ اميره ستا نوکران ډېر دي
د سپينې خولې نوکر راپرېږده چې راځينه

▲ يار مې په سرو لاسو مين دی
ځکه نکريزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنيا دود دی
زه له نېستمنه ياره نه غوارم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدايه
چې د پلار کور کړم که له ياره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قيامت وي
چې زوړ سړی په چتې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپې را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کره نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هیڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کېږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې توورمه

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

د مینو له خوا:

▲ په ګودر څه بلا لګېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وینم
د لیلا مینه مې په ګلو ګرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا يم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوينه

▲ له پاسه سره لستوڼي راغله
د بام په سر ورته پيريانو و نيومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزيګي به درته سره کړم ديوالونه

▲ ستا په نتکۍ کې شيطان ناست دی
هره شپبه مې ستا خولګۍ ته لمسوينه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مينه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګريوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وايه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به يې کړينه

▲ اول دې لاپې د ياری کړې
اوس دې کتګی د مور له خنګه ګرزوينه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر څېړي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په څولۍ، څولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادېږي
ما ګور ګتې کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي یې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتې هسې خولګی سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دینه سلامونه

▲ د زړګي حال ویلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لښتې په موزیانو زړه وینه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګنې ونې کېږده
چې شا لیلا منګی په سیورې ډکوینه

▲ په دهقانې باندې زور و کړئ
سپینې پایڅې د زرو ځلې ورانوینه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله ښایسته ده
زرګره ستا په ګانه اور پورې کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وږه د یاری نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبی غواړي
لور یې چارک اوړی په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې ورروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کږې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېړ پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دي راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې درېسي ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې مور دې خوار کړو
شړې دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پیښیږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شې
تندیه مات شې په تا خه لیکلي دینه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲ ځخه تر ۱۱۹ چوپړی)

ښېره ۲. الف ګل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice ورووستاړي غږ	Action Req'ed کره شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کی
۳					۷۳	۲۶		۱۷			■	●	✓
					۲۱	۱۰		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زوزکی ه ، ه: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
	ګل پاچا الفت	پښتو سندری	۱۳۲۵ لیږدی	۱۱۶					ځرګنده ه ، ه: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۴۲۴	۱۰	ټول

۱۵. ۳ لښتیلیک:. ښېره ۲. الف ګل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتنې سندرې لیکی کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

(ج)

وروسته کښې ئې د غږ زور او د غږ د را ښکلو دپاره (نه، ه) راځي د پښتو لنډۍ د مینې او جګړې په دوو سترو برخو ویشلی کېږي د پښتو لنډۍ په هر ځای کښې د متلو او په ځېر ویل کېږي او په یوه لنډۍ کښې د یوه غزل هومره معنی پرته وي.

د پښتو لنډۍ ځانله ویوانکی نه لري بلکه ټول پښتانه ئې وايي او د پښتنې اولس ګډه پانګه ده په تېره بیا میرمنې یې ښې زیاته برخه اخستې ده او هر کله چه زیاتی د ښځو له خوا ویل کېږي او ځکه په زړونو باندې زیات اثر کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي، زه دلته یو څو لنډۍ د نمونې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چه ستاسې وینه په غورځنګ راولي او د زړه دیوالونه هر څوک ته ئې ادا دي وئې او لیء! توجه

د ګودر غاړه ورته نیسه * د لیلی خوی د مرغا بیې دی را به شینه
د جینکۍ خوی د غرڅنۍ دی * غرڅه چه خلی پرېکوي وطن ښار ینه
سبا به کاڼي بوټي ژاړي * چه یو آشنا له بل نه اخلي رخصتونه
سترګې دې بیا د ګل غوټۍ کړې * بانه دې پورته کړه چه وسپړي ګلونه
صورت مې زړ یارمی زر کړ دی * ما د هجران په امبو ځکه تو رو ینه
که اشارت کړې د بڼو کړه * د سپینو غاښو بریښنا مکړه ځوک به وینه
اشنا په تورو کسو له پسې هېږی * ما په خو رو زلفوا هم مرو رشو نه
وارمې د تورو زلفو تېر شو * اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازو نه
نېستۍ ییغور نه ده جانانه * زه به چربا نګ هیچنه ستا دپاره کړمه
یارمې په سین کښې لا هو راغی * ما تو تکۍ کړې چه کښېږه وزه ورځمه
یارمې په ګلو کښې ویده دی * د سپینې خولې شبنم به زه پرې اوورومه
د ایمو شپو پورې را نغلې * سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه
یار په سفر ځي توښه غواړي * کباب د زړه به دام دسترګو رو کومه

(صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر)

۳۶:- محمد دین ژواک د پښتني سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله ربښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ، ستاينه، مصره د لنډيو په ورسته کې تل د غړو يې او د غږ د راښکلو له پاره ، نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په ښېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکی نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنی اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتې د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وينه په غورځنګ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرڅنۍ دی
غرڅه چې خلې پرېکوي وطن ښارينه

▲ سبا به کاڼي بوټي ژاړي
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بيا د ګل غوټۍ کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپېرې ګلونه

▲ صورت مې زر يار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه تورويينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بڼو کړه
د سپينو غابنو بريښنا مه کړه څوک به وينه

▲ اشنا په توکو نه پوهيږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نېستي پيغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ يار مې په سين کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وړه ورځمه

▲ يار مې په ګلو کې ويده دی
د سپينې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نيمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مرې شوې اوس ايرو ته ناسته يمه

▲ يار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پاڼې)

خېړه ۲. ب محمد دين ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه ليکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۳۴ لیږدی، (کڼه يې په: داني)													
کڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	ليکی	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۴					۸	۲		۳					
					۵				▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۲		۳	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۱			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳			۱	ينه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملي، غوندلي سره راشي) بينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
	صديق الله رښتين	پښتني سندرې	۱۳۳۴ لیږدی		۲	۱		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
				۱۳					زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۵۵	۱۲	تول

۱۵ .٤ لښتيليک:. څېره ۲. ب محمد دين ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه ليکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صديق الله رښتين د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بې – ۱. پښتو ښېرنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لیږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلې دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعې شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوېيمې نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وايي.

لنډۍ ته ټپه او ټکۍ هم وايي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتې لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میرانې لنډۍ هم ډېرې دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګرۍ او پیښورۍ په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ,, ۱۱ ،، اهنګونه ښودلي دي او وايي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولې شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۴ لیږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواورل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه

▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،

(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لیږدی، ۵۰ چوپړی)

خېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ښېرني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
ګڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	ټیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'd کړه شوې ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
۵					۱			۱					
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
	صدیق الله رښتین	پښتو ښېرني	۱۳۵۶ لیږدی						زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
				۲					زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۵۵	۵	ټول

۱۵. ۵ لښتیلیک:. ښېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ښېرني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسې.

د پښتو څېړنې ليکې کې په دې سرليک؛ لنډۍيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه څېره په دې بڼه کاږي ,, ... لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکري او شعري محتوی له لحاظ په دوې ډوله وېشل کې دی شي يا د ښځې له خوا ويل شوي وي او يا د نارينه له خوا. د نارينه له خوا ويل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دي:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا يا ميرزا ويلې دي او هغه کې دري او عربي اصطلاح ګانې راغلي دي، ديني مفاهيم او د دري شعر تاثيرونه په کې ليدل کېږي، د دې لنډۍيو شعري ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعي او سستې دي، رښتينې شعري قوي لنډۍ هغه دي چې بې سواده نارينه وو، ويلي دي. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ويل شوې دي. ,, (سيد بهاء الدين، ۱۴۶ چوپړی)

,, ... **۱- په مينه کې:** د نارينتوب کوډ د ښځې مينه سانسور وي او منع کوي او ديني احساس د دې نهي ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمې حق نه لري په آزاده توګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مينې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توګه يوه بل سره خوښ کړي، مينه داسې يوه ګناه ده چې مرګ يې جزا ده. د مينې ګناهګاران وژل کېږي او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او يوازې د کورنۍ مشر د خپل د فاميلې او قبيلوي سياست په بنا د هغې سرنوشت ټاکې. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍيو ډېره مهمه برخه ده، وجه يې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مين څخه جلا ده، ځلمی يا لرې وطنو ته غريبی پسې تللی او په کلي کې دی، خو پېغلې ته يې د ليدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مينې اظهارولو په ګناه او لوی شر ښکاري دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزي:

مېړه يې يا سپين ږيری وي يا يو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزيکي) خطاب کوي. هېڅ داسې يوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مينې يا د وفادارې اظهار و کړي.

▲ ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړی مې د پالنګ تمه کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیګی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزیګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را څېره
که بازو مات شو موزیګی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قارېږي
زه به خولګی په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضایت په یوه بل شان ښه بڼه په لنډۍیو کې برېښي. د مینې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په ځګ اواز او په ډاګه ویل په خپله د نارینتوب کوډ بې اطاعتې ده. ښځه د عشق او مینې ښځه په ډېر صراحت او سخت ریالېسم خبرې کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل نارینتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چړو په څوکو ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګیلې درته کوینه

▲ بېګانۍ شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شرېدمه

▲ راشه زما تر ځنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینګه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مي راستون کړه ښکلوه شینکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سیزې او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې نارینه تشویقوي (لېبلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایسارېږه
که چا پرې مر کړې ځوانان تل په مینه مرینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرګې چرې خورونه ،،

(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ,, ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کرې چې د تورو برېښنا وینه

▲ جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانۍ ورکړې خوله پښیمانه شومه

▲ که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

▲ مرچل ته ژر خېره جانانه
ما دې په سر باندې اېښودې دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

ښېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ښېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکې	چاپ کال	تول ګال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ
۶	پوهاند مجروح	پښتو ښېرنې	۱۳۵۶ لیږدی	۱۹

منسوبي Related	Lándéy لنډی	Tapé ټپې	Tikéy ټیکې	Mésréy مصرې
	۱۱	۵		۳
▲ سړو ته منسوبي Related to men				۱
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۱	۵		۲
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۳	۲		۱
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملي، غوندلي سره راشي) بینه.	۵	۱		۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳	۲		
زورکی ه ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږي شتون لري.				
ځرګنده ه ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنترول کی (In control)
	۲۴۶	۷	تول

۱۵. ٦ لښتیلیک:. ښېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ښېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ .۱۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډيو په اړوند چې څه سپينې ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډيو برخه واقعاً د ټول بشريت د فلکلوري شعرونو د عظيمې شتمنۍ يوه مهمه برخه ده. د لنډيو يوه ستر اهميت دا دی چې د هغه سندريز خصوصيت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او ساری نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډيو په دې خصوصيت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقايسه کې مې د لنډيو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسيقي يوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې يوه لوی درياب کې وليد چې د هغه ځېړنې او مطالعې ستر کار چې ما يې نيت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړيوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډيو په دې خصوصيات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستايي چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ايرانه شي.

لنډيو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقيقه درجه بندي کړې ده. هغه يې د ډېر خواږه او ظريف بيان په موسيقۍ کې وړاندې کړې دي. زموږ په جغرافيايي سيمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصيت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وې که څه د باميانو د بوټانو په لمريځه ناوه کې، څه د پکتيا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په څوړو کې ګډې او مشابه سيمې لري. ,, مينه، بېلتون، پرديسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تويوينه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه مياشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو ځنو مې خواره شوو سپين ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نشانه شاعر توانيدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ايجاز بيان او تصوير کړې انسان ايرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسيږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنۍ لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ ځنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنيا سره وړانګه پرته ده
ليلا په ځنو کې غاټول ټومبلي دينه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهينه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شينه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د ټومت ځنځير په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ويلي دي؟
کوم بې نشانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتمامیدونکي سين ته ورشيندلي دي؟
ايا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هيجان څخه ځنګه پرده پورته کړې ده؟
ايا دی پوهېده چې مين او غمجن بشريت به پېړۍ، پېړۍ د ده د ترانو په څپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاووونو ته للو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سيلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عامیانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند مینې او هستي ایرانوونکې ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتینودیه ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تیارو او کړنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناویلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، څلورم چوپړی)

... . ،، په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډیو تعمیمي کرکټر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډیو مست او له شوره ډک سین تل د یوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډیو رنګین ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهیجه او نڅونکې سنفو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتې. د لنډیو د سین څپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلي نندارتون کې یوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بیا د ننداري له سیمې څخه وزي مګر د څاڅکو، څپو په بدلېدو د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړي څپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوړونه او زړې سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډیو څپې او څاڅکي هم خپلو نویو افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او څرګندېدو سره یوه ځای د لنډیو د لرغوني سین په څاڅکو او څپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډیو هستي له ځینې جهاتو څخه د څېړی ونې ته ورته ورته ده چې پانې یې یوه ځای او یوه ځل نه توېږي بلکې تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډی کټ مټ د څېړی پانو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له حافظي) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای یې یوه، دوې یا زیاتې لنډی د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، یاني د لنډیو د لویې ونې له لکونو پانو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوېږي. د ژوند نوې پاڼې د دې لرغونې ونې پر څانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژېدلو پاڼو ځای نیسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدریجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلې او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډیو همېشنی شنه ونه چې پر له پسې د لنډیو زاړه افراد تویوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر یوه قانون من بهیر لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډیو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زړېږي، زاړه شوي یې مري مګر د رنځورو لنډیو څګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه یې شي اورېدلی.

د لنډیو د زېږېدو، مرګ چټکتیا او پراختیا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نویو لنډیو د راپیدا کېدو او زړو لنډیو د مرګ او یا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاریخي فورماسیون کې په یوه میزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا یوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله یوه اجتماعي اقتصادي فورماسیون بل اجتماعي اقتصادي فورماسیون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنایي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغیراتو له پاره زمینه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سیمه کې دې ټول تغیرات حتا سطحي او جزوي تغیرات یوازې، یوازې هغه وخت منځ ته راشي چې یوه تاریخي مرحله بلې تاریخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زمونږ ټولنه د فیوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسیون په تاریخي مرحله کې له بودایي او زردشتي دینونو څخه د اسلام دین ته راوښتې ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فیوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښیی دی چې هریوه یې د شکلي خصوصیاتو په لحاظ له نورو سره توپیر لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسیون کې د مکتوبې ادبیاتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاریخي مرحلې له پیل نه دې تر پایه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکولور ټولو برخو خصوصاً لنډیو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بیا تر نن پورې د یوه روبنایي تابع او جز په حیث پرله پسې تغیر مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمايسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوي دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهيم لنډيو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علايم له لنډيو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سيره هغه لنډۍ چې مدلول بهايي له منځه تللي، يا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جريان کې د ځينو لنډيو د ساقطيدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې يې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې رديف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډيو هستوونکو، يا د غاړو د ايجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې تغير راوستی دی او د اصلي لنډۍ يوه مهمه برخه يې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وايي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مې ويني په سينه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر سترګو مرغلرې تويومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډيو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري يوه خامخا تربلې مخکې ويل شوې ده، دوېيمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عين وخت کې ويلې وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډيو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې يوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا څلور، څلور يا تر هغو لازياتې په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې سره يوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډيو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې يې سره يوه بنودل شوې دي.

لومړی مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وينو رنګ کاغذ به يار لره لېږمه
(پښتنې سندرې- لومړی برخه ۲۳۱مخ)

دوېيم مثال:

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی ورې زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
قسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېيم مثال:

▲ که د يار غږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زېری ورکومه

▲ که د يار غږ را باندې و شو
مال به خيرات کړم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د نرېدلي پاڼ په سر و لاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قيامت به شينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
خټې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاوري مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پینځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شینه

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نیولې دینه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مينه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نيازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتنې سندرې ٥١ مخ)

پر يادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډيو د ځينو ګروپونو يووالی ښه يي داسې لنډی هم شته چې دوېيمه مسری کې سره يوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دي دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خمارې سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(افغانستان راډيو)

▲ عالمه سترګو ته يې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېيمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېیمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګۍ راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمري په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردې یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګۍ در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورېږي روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېږ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېږي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوي یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو ښپلۍ په پښو کړې
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زیاتوالی په خپله ښیي چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډیو کې یوه لنډۍ تر نورو پخوا ویل شوې، دوېیمه، درېیمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپیدا شوې دي.

د ورستۍ یو لنډیو شاعرانو د لنډۍ لومړۍ برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېیمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ یو د هستوونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنېز انکشاف توپیر، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سویې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډیو په دوېیمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانوونکي دي چې دی یې راچاپېر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهي، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوپړ ته را کاږي.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسیون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو یو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ،، سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زیار ایستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاینمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډیو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مګر د لنډیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډۍ د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ یې نه وي زده او یا د لنډیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چاربیتې، بابو لالي او کوچیانۍ غاړې یې نه دي زده. د نرۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقایسه کې دی. لنډۍ یانې د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بدۍ یو تر ټولو غنې باوري او اصیله پانګه ده. د لنډیو همدغه تعمیمي خصوصیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډیو څپو ته ور اچوي، د پښوانیو لنډیو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د څېړنې د پاڼې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډیو په لومړیو او دوېمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډیو د تاریخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډیو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه یې. د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډیو پر له پسې خپله بنه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق یې بدلون موندلی دی.

د لنډیو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډیو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دوېمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالې جریان دی چې د لنډیو تدریجي بدلیدل ښه یې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډیو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډیو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډیو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندي دلیل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډیو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم

خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم

خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډۍيو کې يا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی يا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډۍيو د هستوونکو محلي تمايلات داخل دي. د داسې ترميمونو په لړۍ کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونيت نه شي مطالبه کې دی.
دا ډول لنډۍ ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمايلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډۍيو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځينې داسې لنډۍ هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکيب يې توپير بنه يې. ياني داسې تو پير چې په محلي قبايلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپيرونه د لنډۍيو د شاعرانو د ذوق، ادبي سليقې او ذهني انګېرنو څخه را پيدا شوي دي. دا تغيرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسرۍ) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډۍيو د تاريخي او نه دريدونکي تحول د پروسې يوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډۍيو نمونې دي:

▲ ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې يوه شملې دې دوه پرې ايښې دينه

▲ مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې يوه شملې دې دوې پرې ايښې دينه
(پښتنې سندرې ۳۲۷مخ)

دوېيم مثال:

▲ نه ښوريدی نه پريوتی شم
تاو کړي غشي مې د يار خوړلي دينه
(پښتنې سندرې ۲۸۷مخ)

▲ ولاړيدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي يې په پښو ويشتلي يمه
(پښتنې سندرې ۲۹۳مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریيم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته
بخت چې کوته شي تندی تل ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته
بخت چې کوته شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې تول ذرې، ذرې دی
یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې تول کوبې، کوبې دی
ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې تول مورې، مورې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې تول د زهرو ډک دی
زه منکرې موزي پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې تول په وینو رنګ دی
د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایدیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډيو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځيني لنډۍ کم عمر لري او ځيني څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډيو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چې د لنډيو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چې د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډۍ چې د کوچيانو ژوند او غوښتني بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچارۍ به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسي داسي فرض کړئ چې کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډۍ دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډيو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډيو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډۍ دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسي نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډۍ، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډۍ، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډۍ کې ويل کېږي:

زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتني سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډۍ کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلۍ په خپل واک د ميني شريک وټاکلی شي، پورتنی لنډۍ بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغي په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېرۍ وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډۍ ونه بولي.

له هغه ځايه چې د لنډيو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډۍ چې مضمون يې د ټولني د قانونمندۍ پر بنياد اوږ عمر لري، په خپله لنډۍ هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړۍ او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د ليريکو لنډيو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بيانوي، د انسان د غريزې پر ډېرو ژورو جرړو تکيه لري، تر نورو لنډيو زيات پايښت کوي او ښايي د انسان دهستې تر پايه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ لنډۍ:

زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې ربړدي وار خطا ولاړه يمه
(پښتنې سندرې ۱۷۶ مخ)

يا دغه لنډۍ چې وايي:

زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردې مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مينې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. يا په زړه باندې د بنو د ښخېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده يانې دغه اوسنۍ مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډيو عام مضمون به چې د نارينه او ښځې ذات البيني عاشقانه جاذبه بيان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دليل پر بنياد په کلي توګه د هغو لنډيو عمر چې د انسان د غراېزو د انعکاس له بيان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه بايد حکم و شي چې دغه راز لنډيو په ماضي کې هم زيات عمر خوړلی، بايد تر ټولو لرغونې، پخوانۍ او لرغونې وي، ځکه چې لا تر اوسه د مينې او وصال، د بېلتون او مرګ چينه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوږ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنې غني نيکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکی پرګنې وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازبړېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مينې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبير او نوي لوري پيدا کړي وي. د خلکو د شعر په وينه باندې به داسې رنګين او وړانګين ګلان زرغونه شي چې عطر او موسيقي به يې بشريت د واقعي ښايست پړاو ته ورسوي. د ورورګلوی صداقت او سرېټوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنيو او خود خواهۍ يو څخه خلاص کړي. د دايمي سولې، نه زواليدونکي مينې

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېرې سره زمونږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم درېږي، مونږ ماموریت لرو چې غمجن بشریت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بریالۍیو، نیکمرغو نسلونو ته ور وسوو چې د غم رنځ، محرومیت له انګازې، موزیک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سلیمان لایق، ۱۳۶۱ لیږدی، پینځه دېرشتم چوپړی)

خېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه،څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (کڼه یې په: دانی)

کڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډۍ	۱۳۶۳ لیږدی	۶۴	۳۴	۱۶		۱۴			۱۵۳۹	۱۵	ټول
					۱۶	۴		۲	▲ Related to men سړو ته منسوبي				
					۱۸	۱۲		۱۲	▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
					۸	۸		۲	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۵	۳		۲	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱۰	۵		۱۰	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرکنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۷ لښتیلیک:. خېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (کڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۶ ټي – ۱. سليمان لايق کښلي او ويلي په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی.

,, دا سمه ده چې ما يوه څه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په ښېرنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې ښېرنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستيو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډيو اساسي ښېرنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډيو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پايانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه څه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتنانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډۍ يوه بې نظيره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډيو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عجيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزيه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډيو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډيو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيې يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعي ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانیې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصریو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنګه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیداواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام واړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵٤ ل کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنګي سړي، یوه زیاړایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یاني ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جریدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکې. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخېسته او زه یې تشویقولم چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲٦۰ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره څکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاییدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتداري مې دا کار کړی دی. ليکن کېدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايې چې دا غلته ده، يا دا ضعيفه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. ياني د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وايم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلي مې واورېدې؛ رښتيا درته وايم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډيو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولني له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډيو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوامحکومې دي، په لنډيو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خويندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نيمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډيو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقيده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اريايانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دلیلونه شته. زه په همدې بنیاد څېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسیدلی یم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه څېړم او د لنډیو سره یې مقایسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، همیشه د لنډیو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځیني خلک هغه لنډۍ یاداشت کړي، چې د هغه خوښي وي او بیا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه یې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقاید، غږونه او تمایلات په لنډیو کې پیدا کړو او جامعې ته یې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور څېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې یوه سندره ده چې (ماهیپا) ورته وایي.

ماهیپا هغه شپانه ته وایي چې له اوزو، میښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجیبه خو یې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حیرانوي. د ماهیپا شباهت له لنډیو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ویلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حیث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډیو سره دا فرق لري چې اوله فقره یې اتته ده او دوهیمه یې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهیمه یې دیارلس ده.

د ماهیپا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به یې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هیله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبیاتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې یې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

یوه سرلیک (پیراګراپ) به زه د لنډۍ د تاریخی پېژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بیا په لنډیو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډیو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسایلو تصویرګیري ده. یوه پښتنه ښځه په لنډیو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډیو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډیو پېژندګلوي.

افغاني فلکلوریستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عامیانه ادبیاتو د شتمنۍ یوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او میراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې یوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍیو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوې څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریانې ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍیو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍیو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغانې فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه څېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوۍ کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختیز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختیزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکې یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍیو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تبایون په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفیت اوښتي ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګې پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره يوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوې يوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په دريېو څانګو سره جلا شول. ياني په ختيزې. لويديزې او مرکزي څانګې. د دوې ګډې ژبې هم د دريېو جلا ژبو په توګه وده وموندە. ياني په ختيز کې سانسکريت، په لويديز کې اويستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو ارياپانو ژبه ده، چې د رګويدا په سرودونو کې د پګهت په نامه ياده شوې ده.

رښتين صيب د پښتو لنډيو د تاريخي پېژندګلوی په باره کې عقيده لري، چې د سانسکريت سرودونه هغه دي چې په څلورګونو ويدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سينه په سينه رارسيدلي دي.

پروفيسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رييس په دې عقيده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له ګاتونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې ګاتونه او رګويدا له لنډيو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له ګاتونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډيو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نېږدې شوي دي، خو ورسيدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموينه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهيت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکتونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکريت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خويندې دي، د مقايسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډيو د هغو منسوخو شويو ټولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډيو کې د تېرو تاريخي، فرهنګي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکريت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاووند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډیو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په څېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خویندو ژبو د انشعاب د زیات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شویو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډیو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېږوي.

د ساري په توګه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غین ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس یانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چینو غر او غرجستان د غرونو سیمه. په دواړو ژبو کې په یوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د همالیه غرونو ته ګراج هم ویلی شوي دي.

چې مانا یې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځینو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښیي. د غره په نامه غین ته د ګاف د بلیدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکریت کې بنګال ته انګدېس ویل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ریښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغونې حماسه (راماین) کې د ګندهاروا دېس په نامه یوه داسې وطن یادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سیمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغوني بڼه پاتې شوې ده.
د زیاتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډیو په ژبه مې لیکلې ده.

په لنډیو کې د تاریخي ریښو او رابطود پلټلو اوپیدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډیو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغری، سپیلنی، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډیو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شویو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډیو د تاریخي او فرهنګي پېژندګلوی سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډۍیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه پیز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډۍیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښۍیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یاني هغه روحي ګرفتارۍ چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ پخوا تر دي چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډۍیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د ښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنې ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکیکه درجه بندي کړې ده او سرې د خپل حکیکت د بربنډولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډۍیو د تاریخي ریښې او د لنډۍیو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په رښتیا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډۍیو کې خپل واقیعت څرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توږونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب څخه. هغسې چې ته یې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یاني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایې خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانۍیو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانيستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شيرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوى كرده و خندان لب و مست
پيرهن چاك و غزلخوان و صراحى در دست

د ښځې دا ننداره ينه د شاعر د جنسي غريضې د طبعي احساس نتيجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړې احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتيا او لېونۍ مينه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاينه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارينه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د ښځې د اصلي ځرخ يوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر ياني لنډيو کې خپل واقعيت ځرګند وي. لنډۍ د پښتني ښځې هغه اعجاز لرونکې هينداره ده چې د پښتانه په ټول تاريخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصوير وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د د هستيدو، سېنګار (نقش و نګار) او نندارينه کې خضور لري.

د لنډيو د ځانګړنو څخه داسي اتکل کېږي چې د ډېرو لنډيو شعري سپرغيو، د تاريخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسير کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسې څپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنيزو روابطو او فرهنګ د ځېړلو له پاره هغه عميق ارزښت لري. کوم چې پوسيلونه يې د ژوند د تاريخ د مطالعې له پاره لري.

لنډۍ د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتني ښځې د دريځ ځېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکۍ کې د خپل تاريخي وضيعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ ربښتينی تصوير وړاندې کوي. که څه هم لنډۍ تلپاتې پديده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو يوه ځايي او ډله ييز زوال نه مومي. يوه، يوه په تدريجي توګه د يوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای يې نوې افوات نيسي. ليکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پياوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژيوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنيو ته د اجدادو عمده خصوصيات نقلوي او له مبدا سره اړېکې نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډۍ د يوه باوري ځرک او مدرک په توګه د لرغوني تاريخ، د پښتنو د پخوانيو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډيو کې ښځه تر نارينه زيات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاريخي وضعيت د څرنګوالي د څېړنې له پاره چې د ځانګړو تاريخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهمیت لري. د ټولنې دوېیم نابرابر دریځ ته د ښځو د پوهولو تاریخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنیز پای یانې د نارینه په مقابل کې د ښځې تابع دریځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنیز دریځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بیان آزادي حتا د نارینه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهبي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعالیت مناسب میدان او امکان نه شته. د هغې دیني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهیر په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځینې نورې سیمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارینه په باره کې خپلې خاصې طریقې او وسیلې پیدا کړې دي. د دغو وسیلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عامیانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د یادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې یې تر هر شي زیات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقیعت سره په لنډیو کې ناري وهي، ټول انسانیت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنیا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره یې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارینه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډیو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ یې ودانې کړې دي چې په هېڅ لیکلي غنایي شعر کې د هغې د یرغلیزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه یوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نوری یا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ لیوالتیا او د جنسي تبعیض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه یې په خپله وینه او مینه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بټۍ کې یې پخه کړې او د نارینه په ربښتیندویه انځورونو کې یې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له لیرو ځایونو څخه راغلي یاست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هیله ده چې د لنډیو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنيفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې موږ او تاسي يې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او يا هم په پېښور کې د لنډيو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بيناد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسي مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسيه کې، په امريکه کې او يا هم په جاپان کې يې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځايه اخېستي او دا يې ومني.

هغه شک کوي چې شايد دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شايد دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلي وي او تاسي پرې د اريايانو د وخت ټاپه لګوئ.

يوه سړی د چې ارنولډسن په نوم يادېده، چې هغه په پيښور کې په لنډيو باندې کار کړی وو او يوه کوشنۍ رساله يې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پيژندلې وې. هغه په يوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بيا ما وروسته د يوه افغان دوست په خپاره شوي کليکسيون کې و ليده چې ده د خپلو لنډيو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته وليکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ ليکئ؟ دا لنډۍ ولې جوړته کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې ليکلې ده او که هغه اوس په لنډيو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به يې ويل چې دا څه حال دی.

نو ويلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاريخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او ليکوالو څخه هېله کوم چې د لنډۍ په ليکلو دې خپل وخت نه ضايع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصيلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډیو د راټولو له پاره ټیمونه ولېږي. د لنډیو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه یې یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډیو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې موږ او تاسي وینو.

زه د یوه سپین ږیري په حیث له بحث نه وتلې یو، دوه درې کلیمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زموږ جنګ نه دی.

دا دښمن زموږ هېواد ته رانته ایستی دی. دا دواړه زموږ ژبې دي. دري زموږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له موږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زموږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ړدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زموږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي.
„ حکیم سنایي شاعر بزرګ ایران "
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا ښې خبرې نه دي موږ نه خوشحاله کوي. موږ هم یوه ملت یو، موږ هم حیثیت لرو. موږ هم فرهنګ لرو.

زموږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغونې دی، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پیشنهاد وي.،،
(سلیمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لیږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

ځېرنـــــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

خېره ۲. ت - ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې	چاپ کال / نا چاپ	تول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice ورروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	۱۳۸۷ لیږدی	۱	۱								
					۱				▲ Related to men سړو ته منسوبي				
									▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
									ېنه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېینه.				
									زورکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرکنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۱۳	۵	تول

۱۵. ۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډی یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۱۵ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب یا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه یوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍیواله شاعرۍ کې یې سارۍ لیدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو یا دوو مسرو کې دروند مانیز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ قافیه نه لري، خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ باید د زور(ه) په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ او دوېیمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمي مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې مصرۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانیز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوې هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا یوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به یوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ یوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به یوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

▲ ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

ځرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې وروستۍ کلمه اهنګینه وي، د وروستۍ ځپې اهنګ یې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ یې لوېدلی شان وي ( ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسیم شي:

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مصرۍ) او (ټپې) هم وایي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول: لکه د قافیې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ـــــ)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د ځپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېیو ځپو ورسته ځلورمه ځپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنــــــــــچوپېري (ریســـــــــــرچ پاڼې)

خېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپېري،
کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کنټرول کی (In control) ✓	خبرداری (Caution) ●	کړه شوی Action Req'd ■	وروستاړی غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی	توول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال	لیکی	راټولونکی / لیکوونکی نوم	ګڼه.
							۴						۹
				Related to men سړو ته منسوبي ▲									
				Related to women ښځو ته منسوبي ▲			۴						
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.			۱						
				ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملي، غونډلی سره راشي) یينه.			۲						
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.									
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.			۱						
				زورکی , ه ,: (ترله، خوله، مغوله، خیله) دېري لږي شتون لري.									
توول	۳	۱۳		څرګنده , ه ,: (کوناتوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.					۴	۱۳۷۷ لیږدی	د پښتو شعر هندسي جوړښت	محمد اسمعیل	

۱۵. ۹ لښتیلیک:. ځېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپېري، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ .۱۵ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری رونېوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب یوه بې ساري بډاینه پانګه ده، زموږ د ټولنې د ژوند او آیډیا هېڅ خوا نه شته چې په لنډیو کې یې انعکاس نه وي موندلی.

مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېرۍ، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آیډیا په لنډیو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحیاتي ، د ژوند شرایطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د یوه دایرة المعارف یا وېکېپیډیا حیثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټیکۍ په نوم هم یادېږي) د پښتو په هره سیمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب یوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سیمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کېږي چې مشهور یې د چارباغۍ، ننګرهار،تیرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای یې غږ او کمپوز د سیمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسیقۍ په کالب کې ځایېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ییز ډول، کله یوازې او کله له سروکو سره یوه ځای ویل کېږي.

د لنډیو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه یې ۹، او دوېیمه یې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډیو دوېیمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (څرګند واو)، (ینه، NA (څرګنده ې)، (زوزکۍ + ana)، (زورکۍ + منه، مجهوله یې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولۍ دې و ويشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی یمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معياره وتلې او بېخي کمې دي.
ما د پښتو لنډيو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸٦) لنډۍ کېږي په هغو کې يوازې يوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې يوازې يوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله يوورړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختيځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندنې لاربنود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴ليږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډيو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ويلی.
د لنډۍ بل خصوصيت دا دی چې څلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دوېيمه برخه کې په څلورم، اتتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کيږي. له دغه ځايه د لنډيو لومړی او دوېيم پاړکی هيڅکله په خج لرونکي هجا پای ته نه رسيږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کيږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – می – **وند** + کې ـ ش – هید – **نه** + **شوې**

خدای – ږو – لا – **له** + یه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تي**- + **نه**

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډۍیو په څپو کې توپیر راځي. کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري چې دا څېړنه بېله موضوع ده بېل تحقیق غواړي.

<u>په لنډۍیو کې د ښځو ونډه:</u>

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډۍیو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زیاته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ویرونو، ودونو، د غم او خوښۍ یو په وختونو کې یې وایي. د لنډۍیو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زیاتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشینو او خپګان انعکاس دی.

له نیمایي نه زیاتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سینې آه دی چې د نارینه و مخ د دوی تېرۍیو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وریته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله
موزي په ما مینت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وایي:

▲ موزي په مینه څه پوهېږي
په نس یې مور کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بیا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې ربړدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسی او بې واکی له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک يې د بل دی
خدايه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د ټولنې نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ويل شوې دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرګند ډول ميرزايانو، ملايانو جوړ کړې دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق يې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسې ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وينه

په دغسې لنډېيو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هېڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوې وي، دومره تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدی کال)

ځېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

کڼه	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکنې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړی غږ	Action Req'ed کړه شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کی
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لارې	لیږدی ۱۳۸۵	۱۶	۹	۶		۱			■	●	✓
					۴	۱		۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ينه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
					۱				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لرې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لرې شتون لري.		۶	۲	ټول

١٠ .١٥ لښتيليک:. ځېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډېيو، ټپو، ټيکېيو او مصرېيو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کیږي، ځیني بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځیني لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کیږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډیو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنګ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورایه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کیږي او دا په ثبات رسیږي چې پیل به یې پښتنې کړې وي.

▲ سپوږمیه سر وهه راخیږه
یار مې د ګلو کر کوي ګوتې رېبینه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکي دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر موږ را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرګندونه کوي.

یاني دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر ځورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډیو کې یې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډیو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتنې سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سيمو کې د غيرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارينه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور يې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډيو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محروميت له ورايه ښکاري:

تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکوينه

تورې تيرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته څوک ورسوينه

ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بيا دې شړينه

زياتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپين شي، کله بيا د پلار او يا کورنۍ د کړنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ويلى خو کله چې يې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې يوه لنډۍ زمزمه کړي:

تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يمه

سر مې د پلار په کور کې سپين شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنيو لنډيو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نيم بيتي او يا پوره لنډۍ دلوستونکي او يا اورېدونکي په ذهن کې يوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم يوه دردوونکې پيغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو يوه بل محروميت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دين کې ښځې او نارينه يوه ډول حقوق لري خو په زياترو پښتني کورنيو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه يې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځينه خواهشاتو ته، تر دې چې د خوابنې او يا د کور د ځينو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د مېړې مور، ورور او يا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې بايد په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډيو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورايه برېښي:

▲ ټېل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې ميره ده ما په کور کې نه پرېږدينه

▲ ځان به په ډک سيند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزې د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بنديخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځينه

▲ بنګړي د ټولې دنيا دود دي
زه له نيستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه تورې
زه د موزې د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به يوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزیګې په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره یوه یې دپښتني سیمې یوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او یا هم مېرمنې په غرنۍیو سیمو کې ځانګې په خپلو ټیکریو کې ځنډي او بیا یې د یخو چینو او یا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتیا هم چې د فطرت د داسې یوې خوږې لوښيې په وخت کې به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بیا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

یوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غریبي ده. زیاتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او یا هم نورو سیمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍیو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې یې په کورونو کې لارې څارې. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او یا لس ورځې وروسته نارینه مسافري ته تللي او بیا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه بړاس یې په لنډۍیو کې وېستلی او د زړه خبرې یې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګین له زړونو راوتلي چې په یوه شرنګ د اورېدونکو یا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پیغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ دا ستا دیدن زما اختر دی
ته مساپر یې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې یوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې لیدل کېږي چې هره یوه یې یوه محرومیت، یوه پیغام او یوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښخه، ورښخه، ترې په مانا دی چې د ځينې ، بعضې، ښخه يې توپيرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ ليږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسې مثبت اړخونه هم لري، که د پښتو ژبې مثبت اړخونه و ښېرو نو پښتنې همدومره قدر او قيمت چې په پښتني کولتور کې لري په نورو کولتوروونو کې يې ښايي ونه لري. خو ما دلته يوازې د پښتو لنډۍيو کې د محروميت پر موضوع دا ليکنه کړې وه، هيله ده لوستونکي راښخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زيږدی)

ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

کڼه.	راټولوونکی / ليکوونکی نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ
۱۸	جانان	پښتو لنډيو کې محروميت	۱۳۸۵ ليږدی	۱۸

Related منسوبي	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکی	Mésréy مصرۍ
	۴	۶		۸
▲ Related to men سړو ته منسوبي				
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۴	۶		۸
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.		۲		۳
ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۲	۴		۲
زوزګی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۲			۳
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice غږ وروستاړی	✓ (In control) کنټرول کی	● (Caution) خبرداری	■ Action Req'ed کړه شوی
	تول	۱۰	۱۳

۱۵. ۱۱ لښتيليک:. ښېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۵ لږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لړ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکیکینو دا خیال دی چې ټپه د پښتو ایجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره ځومره جامعیت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د یوه پوه وینا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپین ږیري د دین، اخرت په حکله ټپې وایي، نوي ځوانان په کې د خپلې مینې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وایي نو پیغلې د ګودر په غاړه د پیغلتوب، کالو په حکله په کې خیالات څرګندوي، په ودونو ښادۍیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستایي.

ټپه د جزباتو هینداره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازیګر زېړیه لمره
ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون یوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې ځوک یې په کلاری او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنګ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه
په مرو موړ شوې که نور هم غواړې جنګونه
یا
▲ د لښکرو ملک ته وایه
ډېرې دې کونډې کړې خېرې درته کوینه

د تاریخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پير روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستايل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پير روښان توره په لاس جنګ له ورځينه

د پېرنګيانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستايل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پېرنګيانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ويل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تياره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شينه

کله چې پښتنو د کشمير په غزا کې په تش لاس د مېړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمير غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ويل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نيمايي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې ميراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې یې شوده د پښتنې رودلي دینه

▲ ستا د بوړي توپکه ځار شم
په اوږه ستا وي کړه زه د خیاله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زیاته په هېڅ یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستایلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نیمو شپو منګي زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې وینه

چیلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستایل شوی دی:

▲ چیلمه خدیږو چې دې مات کړم
میین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې ګټ دربانډې پربوځه
چې د چیلم نچه دې خله کې پاتې شینه

جماعت د پښتنو دینداري لکه د نمر څرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د میین زړه جماعت خانه ده
که مسلمان یې وران یې نه کړې دیوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وايه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځينه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهميت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازيګر ډېره زياته ستاينه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګې مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوينه

▲ چې مازيګر پرې ښائسته کيږي
هغې جينۍ له مور منګۍ نه ورکوينه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کيږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته يمه

▲ هېندستانۍ شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوينه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکيره دوې ګټې دې وکړې
يوه دې خير تول کړه بل دې وکړه ديدنونه

▲ چې اوړه نه خوري بوۍ ترې نه ځي
چې ياري نه کړي خوک پرې نه وۍ تهمتونه

لنده دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعرۍ کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل يوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به یې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭíkéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) څېرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۱۱	فیاض علی شاه	د پښتو اولسي شاعري کی د ټپې اهمیت	لیږدی ۱۳۸۶	۲۴	۵	۷		۱۲			۱۲۵	۱۰	تول
					۲	۲		۵	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۵		۷	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۱		۱	ونه - uná: (څرګند واو په غړ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱	۶		۷	ینه - ná: (څرګنده ي په غړ جملي، غوندلي سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لړې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لړې شتون لري.				

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

،، ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندې ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرى کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،

،،

▲ ګلونه ډېر درسره راوړه
زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړي دي. ، ۱ ، د لنډۍيو په وېړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کاږل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو ، دوي ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دوېيمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړى او معلوم ويناوال ، شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته رالېږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. ، ۲ ، د لنډۍيو يوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډۍيو سره برابري کولې شي. ، ۳ ، د لنډۍيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډۍيو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبيهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پانې، پانې شينه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کميس دې تور متې دې سپينې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وينه

لکه څرنګه چې وينو په پورتنۍيو لنډۍيو کې زړه له ګل او کترې يې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کميس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبيه شوي دي.

په لنډۍيو کې ځينې داسې ښکلي او نادر تشبيهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې يا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دينه

▲ زلفې دې بيا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ ، د دغه تشبيهاتو په لړ کې يوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له ښکلاوو برخو، د طبيعت، چاپېريال طبيعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له يوې خوا ښکلي ښېرې او بڼې لري. په طبيعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه بېلابېل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا ځينې بشر ګلونو ته ښکنځي، نيکمرغي د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له يادولو او کارولو، کرلو، سيل او ليدلو ځينې يوه ځانګړی خوند تر لاسه کوي.

په رښتيا هم د ګل نوم په يادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلي ښېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپيدنه، د اېنځر د ديدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو ځينې ډول، ډول انګېرنې او عقايد لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدايي علامه، سور ګل د مينتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقايسه کوي، د جانان ديدن د اېنځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په ديدن او له ګل سره په همدمۍ کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو ځينې واوړي خو ځينې يې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډيو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځينو ځينې يې په لاندې ډول يادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډيو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر ياد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښکنځي او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډيو کې يې نوم له نورو ګلونو ځينې په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډيو کې د ګلاپ د ګل اصيلتوب، سره ښکلي زړه راښکونکي ښېره، د مينې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسيت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړيکي، ډېرې ستايل شوي او ياد شوي دي. هم د ښکلو تشبيهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځينې کار اخيستل شوی دی، لکه:

▲ اصيل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصيل ګلاپ را څخه ورک دی
کم اصل ګل که بويوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شې
ګل د ګلاپ شې چې دې خاورې بويوينه

▲ په وينو سور لکه ګلاپ شه
پښتنې ناوې دې په تور اوربل کې ږدينه

▲ خولګۍ دې سره لکه ګلاپ ده
ځکه يې واړه بلبلان ثنا کوينه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نيمو ورځو وينه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جينکۍ دې په اوربل کې ګرزوينه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نږدې تول پېژني، په ورځنيو چارو کې په ځانګړي توګه په کليو، بانډو کې د کليوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځينې واړه ځونډي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کميس په لمن او ګريوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېږي او بيا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډيو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځينې يادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل څخه وروسته لونګ په لنډيو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مې نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړینه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونګو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلی بوی د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلی کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه

▲ ګلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالې يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبېهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبېې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه کرځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه ځرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټی دی چې له عطرو ډک ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس یو ډول ګلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې ښه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنی جوړښت یې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړې توګه په لنډیو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترځنګ کله چې د شبنم ځاڅکي د نرګس په ګل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګیني د نرګس د اوښکې په ښه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډیو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرګس چې شین یې نار سپین یې ګلونه

▲ مخ دې ګلاب سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړې توګه په لنډیو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبېل ګلونه سپین رنګ لري او زړه خوښونکی بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنیو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنګ یې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډیو کې درامبېل او چامبېل خوشبویي او دهار په ښه تشبیه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل یې نوکران نیولي دینه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل یې زه رامبېله خوشبو یمه

همدا راز د لنډیو له سمندر څخه یوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ریحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ریدي ګل او داسي نور...
چې په لنډه توګه یې یوازې د لنډیو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه رېدي په بیابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک رېدي چې و سپېري ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصیب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوینه

▲ زما جانان ګل د ریحان دی
پاس په اسمان دی ملایکې یې بویه وینه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل یم په لاس نه درځم مینه

د لنډیو سمندر دومره ژور او ځپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بیاهم کم دي. خو دلته یوازې له دغه سمندر څخه د یوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې لیکنې لمن په لاندې لنډۍ همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د بنايست ګلونه ډېر دي
څولی مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه ،،
(محمد حامد، ٢٠٠٧ زېږدی)

کڼه.	راټولونکي / ليکوونکي نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټيکی او مصری
۱۵	محمد حامد حليمي	لنډی د ګلونو په سمندر کې	ليږدی ۱۳۸۶	۴۳

څېره ۲. څ محمد حامد حليمي,, لنډی د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۶ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکی	Mésréy مصری	Related منسوبي
۱۳	۷		۲۳	
۷	۴		۱۶	▲ سړو ته منسوبي Related to men
۶	۳		۷	▲ ښخو ته منسوبي Related to women
۱	۱		۷	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.
۷	۵		۱۲	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملي، غوندلي سره راشي) يينه.
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.
۵	۱		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لږې شتون لري.
				څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېري لږې شتون لري.

Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	۳۳۶	۱۶	ټول

۱۵. ۱۳ لښتيليک:. څېره ۲. څ محمد حامد حليمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۶ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اینټرنېټ پاڼي ته په لاندي بڼه پورته کړي دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبي او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چي د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښـــتو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپې ویل کېږي.

دا چې ټپې یا لنډۍ ځانګړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ویلي دي نو همدا لامل دی چي د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډۍ هم شته چي په هر ځل ویلو سره یې لومړیویونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده څېره او د میوند د جنګ فاتحه ملالۍ هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

کله چې دا لنډۍ دغازیانو ترغوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دوېیمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دوېیمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي , کله چې په کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادیو پنډې جوړې شي نو ښځې څو ښپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې ولې. دوې ۲ یا څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایې دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنګګا رنګ مصرۍ په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
څوک چې مين شي اوبه خوند نه ورکوينه

ســــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولۍ يوه مرغۍ مې دوې ويشتلې دينه

ځـــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جينۍ يوه ياران يې دوې نيولي دينه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازديګر دی تېر به شينه

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوينه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې يوه ډله پره ومني او يا خو د سحر لمر را و خېژي.

کله چې په وادونو کې سندرې ويل کېږي، ويونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې ياد کړي کوم چې دوی يې د ښادۍ په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به يې مور او پلار ته ورکومه

په لړو پرتو کليو او باندو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سيباتونه او مېلې جوړه وي او د ټپو په ويلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډيو سيالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټوليدو مصارف په غاړه اخلي او د يوه يا دوې چرګانو او يا خو د لاندي غوابښې په پخېدو سره د لنډيو سيالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کيږي)

په ځينو سيمو کې د غم په ورځ هم د وير ټپې ويل کيږي هغه داسې چې کله څوک مړ شي نو د کورنی غړي يې او نور خواخوږي يې په ژړا کې د غمجنو مصری په ويلو سره د زړه بړاس وباسي. لاندې مصری ته ځير شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کيامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنيا کړينه

لنډی په ليکونو کې هم غته ونده لري دوستان، اشنايان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان يوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصری ليږي، دوستان د خپلې دوستی اظهار کوي، اشنايان، خپلوان د يوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتيا، کار او راتګ حال بيانوي. عاشقان خپلې ګيلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کليوالو، غمازانو ظلمونه او د ريبار د دوې رنګی څخه سر ټکونه د لنډی په ژبه کې ليکي. دلته يې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې ږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یاری ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې

چې د اشنا په غېږ کې پاڼې، پاڼې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې لیکه ورته مې ډېر ژاړلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
رویبار د خپلې یارۍ دم په کې ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېږه
خط مې د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کې شنه لوخړه شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه یې
زما سلام دی ته به وکړې دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مینو یې ناغې ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او ټنګ ټکور په برخه کې مصرۍ ځانګړی ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کېسټونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ویلي دي، ځینې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځینې د اتنیز ساز او ځیني بیا غمګینې ټپې په داسې انداز سره ویلي چې نبغ په نبغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چینې تاندې کوي او د ګریوان دښتې خړوبه وي.
لکه څنګه مو چې و ویل ډېرو سندرغاړو ټپې ویلي دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټې شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډۍیو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د میني وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسي اوږده او څانګې، څانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اُردو کې چې:

(پهلې تو کبې، کبې غم تا *** ابې هر پل مې تېرې یاد ستاتې هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپې و ویلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړي اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو دري او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښـــــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشیندم ګلونه

▲ دا اخیري مصرۍ د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی)

څېره ۲. خ ولایت خان څدراڼ ،، د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبري،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کنټرول کې (In control) ✓	خبرداری (Caution) ●	کړه شوی Action Req'ed ■	وروستاړي غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصرۍ	Ṭikéy ټیکۍ	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	چاپ ټال / نا چاپ	لیکنې / لیکنه	راټولونکی / لیکوونکي نوم	ګڼه
					۱۵		۱۲	۸					
				▲ سرو ته منسوبي Related to men	۱۳		۷	۵					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۲		۵	۳					
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۳		۳	۵					
				ېنه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ېنه.	۶		۶	۲					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.									
				زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۶		۳	۱					
				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړی شتون لري.									
				څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېری لړی شتون لري.									
تول	۲۰	۱۲۶							۳۵	لیږدی ۱۳۸۷	د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبري	ولایت خان څدراڼ	۱۶

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. څېره ۲. خ ولایت خان څدراڼ ،، د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبيب الله رفيع د المان ږغ راډيو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ د لنډۍ چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دي او د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې په لمن يې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هيواد د ادبي او کلتوري ژوند ښنته کېښوده. د ليك تر پيدايښت وړاندې يې زموږ د فکري يون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ويدي او اوستايي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښيرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه يوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه يې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت يې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ويلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېريال څرګندويې او ښکارندويې يې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې يې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍيو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍيو دوراګانو ملتيا و کړه او هم يې د دوی د جنازو او تابوتونو ويرونه و کړل.

د لنډيی چينې د پښتو په غرونو او رغونو، کليو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه يې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سيلابي او څپه ييز جوړښت لري، لکه له نامه څخه يې چې ښکاري يوه لنډ بيت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، يوه لنډه ۹ ، سېلابي او بله اوږده ديارلس سيلابي، د دې ۲۲ سيلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ايجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبويه عطر جوړولی شي.

د ميني نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت يې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي يوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مين بېلتون ته هرکلی کوي او داډ ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مي پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

ګودر د پښتني ټولنې يوه ټولنيزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې يوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله ــ کله د دوو مينو ديدن هم په ګودر يا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سيالۍ کېږي، يوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ويل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مينه او وفا د پښتني دنيا يوه زرين او متين اصل دی چې ژمنه يې و کړه بيا ماتېدی نه شي، چې قول يې وکړ بيا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مين مينې ته د مينې په دنيا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کيامت يې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې يوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مينه او ګرانښت (صميميت)، لورېينه او يوه پر بل پېرزوينه هم يوه زرين اصل دی، يوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مينې او لورېينې ژوند لري. يوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښځتن مجبورېږي ورۍ له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښځتن مجبورېږي ورۍ له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړۍ تللی ښځتن يې ورياديږي، مړۍ يې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صميميت) او لورېينې داسې ازموينه ترسره کوي:

▲ اشنا مي وړۍ رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځينه

په پښتني ټولنه کې د مينې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مينه رسوا شي نو بيا د مرګ استازی رارسيږي او د مينې انتقام اخلي. مين په همداسې اغزنو حالاتو کې مينې ته زړه ښه کوي او له مرينې وېره نه کوي خو له مينې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شې مینه

یا هم
▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وینې ځینه

پښتني دنیا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځینې ناوړې او نارواوې هم لري له دې څخه یوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډی نه دیوه ملیح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل ښتن د لنډی په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پیداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هیله لري چې ماشوم و لري او په کور کې یې زانګو وزنګوي، یوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې یې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډی په خوږه او پسته ژبه په طنزیه لهجه داسې وایي:

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولې زانګو ګاني زنګوینه

لنډۍ یوه سرتړلی زنځیر دی، یوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه یوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د یوه خواږه ډیالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې یوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مینې راز او نیاز په کې شوی او د ټولنې بندیزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپینه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګې سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګې دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وايي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په خته زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وايي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکاره غابنونه،،

(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زیږدی).

څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ،، په پښتو کي لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کي د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

کنټرول کی (In control) ✓	خبرداری (Caution) ●	کړه شوی Action Req'ed ■	ورروستاړي غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصرۍ	Ţikéy ټیکۍ	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ
					۸		۴	۲
				▲ سرو ته منسوبي Related to men	۴		۴	۲
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۴			
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۳			۱
				ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملي، غونډلي سره راشي) یینه.	۲		۳	
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.			۱	
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۱
				زورکی ، ه ، : (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لري شتون لري.				
				څرکنده ، ه ، : (کوناتوره، بختوره) دېري لري شتون لري.				
تول	۳	۴						

تول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	چاپ کال / نا چاپ	لیکی / لیکنه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	کڼه
۱۴	۱۳۸۹ لیږدی	په پښتو کي لنډۍ څه ته وایي؟	حبیب الله رفیع	۱۲

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کي لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ .۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې ښه یې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بیت یې ۹ سپلابه او دوېیم ۱۳یې سپلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سپلابه کېږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډیو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړی د لنډیو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وایي په ځینو کې مصری او په ځینو سیمو کې ټپې وایي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا یې نه وي زده او یایې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه ایښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولګی دی، یانې نهه سپلابه یې لومړۍ مصرۍ ده، دیارلس سپلابه یې دوېیمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ویشت سپلابه کېږي، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چیچ زهر یې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ویښوي او ځپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وایي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وایي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا یې یوه مانا ده او بل مصرۍ یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصری تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصری نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځینې نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غریبی، غریبی په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لندی وایي، دې ته غریبی وایي، غړنګې هم ورته وایي، ډېر نومونه یې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثیر څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصرۍیو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسرۍیو کې یوه ښکلی مضمون ځایږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زیات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زیات ارزښت ورکوي.

حکیمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژیدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېیو نومونو څخه مصری، چې له مصری تورې اخیستل شوې،

▲ تاته به خاورې خولګی درکم
پر ډال دې نه شته د مصری تورې واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژیدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسې پوهېږی چې تراژیدي یوازې دغه حالت ته نه وایي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژیدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصویر لري:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

څومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثليقې، ياني غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسايلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. ياني دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډيو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډيو کې ډراماټيکي لنډۍ هم شته، چې په لنډيو کې خبرې اترې شوې، د يوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګې سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکی ځواب دې ديه داسې
منګی په خټه زه په زغه ولګېدمه

او بيا چې ځواب منطقي هم وي ورته وايي چې،

▲ د مورکی ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غابنونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مې له ستړګو ګيله من شو
چې ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مين ته يې اوبښکي بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډۍ ډېرې زياتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پيښيږي، هغه په هر ډول په لنډۍيو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ويل چې لنډۍ سرتړلی ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او ځواب کې بيا سوال په يوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته يې هره يوه ځانګړی سرتړلی ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړی غاړو سره که چېرې سری لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به يې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړی غاړې او که لنډۍ؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړې چې يا يې لنډۍ ويلې نه وي او يا يې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړۍيو يا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړی جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وايي چې لنډۍ دوې ويشت سېلابه ده او هغه يا څوارلس سېلابه دي يا شپاړس سېلابه دي هغه معمولا څوارلس او شپاړس سېلابه دي، مسرې يې يا اووه سېلابه دي يا اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقریبا د لنډۍیو په لار روان یوه ټولګی دی، د ژوند ټول مسایل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنیزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځینو ځایونو کې له لنډۍ نه هم حساسې دي، په هغو کې د ژوند مسایل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسایل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

▲ د ښنو ټوپکو اوستادکاره
د ښنو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وینه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د ټوپ او مزایل لنډۍ ډېرې کمې پیدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بیا روانې دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دی وایي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسایل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسایل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍیو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، لیکن په هر صورت، د لنډۍیو کړۍ لویه ده، او د کاکړۍیو وړه ده، نو په همدې اساس یې هېڅکله له لنډۍیو سره په پرتله کې نه شو ابښودلی.

حکیمي: تاسې د نوو خبرو یادونه و کړه چې په کاکړۍیو کې ځای شوې او په لنډۍیو کې تر اوسه نه دي ځای شوې، په لنډۍیو کې هم داسې بېلګې اوس شته، لکه یوه طنزیه لنډۍ وایي:

▲ کبر سورۍ کړه حال مې ګوره
چې مبایل مې اوس آنتن نه ورکوینه

یا بله یوه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې یاري په مسېجو شوه
له داسي میني دې خپل ځان ډېلېټومه

د دغه ډول کلمو یا هم د نورو کلمو راوړل په لنډیو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځیني کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډیو په څنګ کې یې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې یې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سایکل یا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډیو کې زیاتي لنډۍ شته چې د طالبانو، یا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

یا نور ژور، ژور منطقي مسایل دي چې په لنډیو کې رانغښتل شوي دي، لیکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر یې په ولس کې و وایي او شاعر یې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته یې موږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسي کېږي چې یوه لنډۍ یوه ځاي یوه ډول ویل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ یار مي د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسي ویل کېږي چې:

▲ یار مي د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

حکیمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له یوې خولې بلې خولې ته ځي، له یوې سیمې بلې سیمې ته ځي، په دې لېږد کې داسي بدلونونه پیدا کوي چې غواړي په کې د خپل پایښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې یار مي د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيرا يم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تيرا وي پنځه ورځې وروسته يادېږي ځکه که له خپلې سيمې سره مينه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سيمه ييز اتلان په کې بدلېږي، په يوه لنډۍ کې په يوه ځای کې يوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ يوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدليدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

دا (جون زانولسونيو) يوه پښتو يوه څېړونکی دی هغه وايي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آريايان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بيا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمي سپوږمۍ راوخيږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شيره يې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ويست او ټول به راټول وو. بيا به يې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به يې شيره ايستله، له هغه به يې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به يې استفاده کوله. دا لنډۍ يا له څوارلسم وړاندې ويل شوې، يا په داسې ځای کې ويل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخيږي يا هر څه چې دي د مينې له خوا دا لنډۍ ورته ويل شوې ده چې

سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه يې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه ځوک نه پوهېدل نو هغه يې همداسې پرې ايښي دي.
يا دا چې:

مازديګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مینه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازیګر دی نو وایي چې:

▲ مازدیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کلیمې یې نوې دي او ټولې بدلې شوې یوازې فکر یې را لېږدولی دی. ما و ویل، چې هغه یوه کس جوړوي، لیکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه یې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شیان ترې توړي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځایونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکیمي: تاسې د څو لرغونو لنډیو یادونه و کړه د تاریخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځایه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهیسې ویل کېږي؟

اوستاد: د لنډیو لرغونتوب د آریاني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاریخ کې یوه عجیب ابتکاري کار کړی هغه وایي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده او یوه هم تاریخي دوره ده، لیکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، یوه تر تاریخ وړاندې دوره ده، یوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. یوه هم تاریخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ویدي سندرې دي، ویدي ورکې سندرې دي، د آریانا ویجه په خاوره کې کابو څلورنیم، پینځه زره کاله پخوا ویل شوې دي، بل د ریګویدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږدېدنې پیل شوې او آریایان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، یوه برخه آریایان پاس ته ولاړل یوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ریګویدا سرودونه ویل شوي چې په کې د پښتني سیمو د قبیلو، سیمو، سیندونو او ځایونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کلیمې هم لیدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبیات پښتو ژبې ته له آریاني ژبو څخه له ویدا او اوستا څخه رالېږدیدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او میندو سندرې وریسې لنډۍ دي، دا له همغو آریاني سندرو څخه ډایرکټ یا نېغ په نېغه رالېږدیدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او میندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقیما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو...

بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سېلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو تولګه یې دوه ویشت سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستايي سندرې دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سپلابو کې ویل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.

نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آرياني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په ځپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډیو ژوند ډېرو لومړیو کلونو یاني ځلورو ځلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډیو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ ځپېره راکړه

د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ,, ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډیو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ویلې یا به اتڼونه وو، زموږ کلی درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لوېي، لویې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې ځېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو

ناځاپه ټک شو په زړګي یې و ویشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډی کابو پنځوس کاله وړاندې ما لیکلې وه، اوس یې د ځینو، ځینو له خولو اورم، نو زه ویلې شم چې زه د لنډیو په غبرګه کې رالوی شوی یم او له لنډیو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډی ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه یې هېڅ ټولګی ساری نه وینم، زه یې د نړی په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وینم، نه دا چې زه پښتون یم او پښتو لنډی مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډیو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېویشتو سیلابونو کې یې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کیسه ده، ځوانانو ته زما توصیه داده چې د لنډیو په ټولولو کې په ډېره امانتداری هڅه و کړي.

راټولې یې کړي او ویې لیکي ځکه یوه شمېر د لنډیو ټولګي چې خپرې شوي دي یوه څه مصنوعي لنډی په کې ټولې شوي، خو بیا هم د اصلي او مصنوعي لنډیو تر منځ توپیر شته، دا د ځوانو فولکلوریستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډی هر اړخیزې ځېړنې و کړي، لنډی د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دودیزه ده خو لنډی هغه هر څه په ډېر صراحت بیانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مینه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرګ مې وینې ځینه

ډېر داسې مسایل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بیانولی شي، دغه راز نور مسایل هم بې له وېرې او محدودیت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبیب الله رفیع، ۲۰۱۰ زیږدی، د هارون حکیمي مرکه)

ځېره ۲. د - ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری
۱۳	حبیب الله رفیع	د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي	لیږدی ۱۳۸۹	۲۵

منسوبي Related	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری
	۹	۵		۱۱
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۸	۳		۶
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱	۲		۵
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۲			۳
ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.	۴	۱		۵
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱			
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۲	۴		۳
زورکی ه ، ه: (ترله، خوله، مغوله، خیله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ه ، ه: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کره شوی	(Caution) ځیرداری	(In control) کنټرول کي
	۱۷	۱۰	ټول

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ دې (ډ). محمود نظري په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبيعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دويمه برخه يې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړې دينه

لنډۍ هغه موزون، غير متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غير مصرع بيت دی چې لومړۍ برخه يې نهه , ۹ ، ځپې او دويمه برخه يې ديارلس , ۱۳ ، ځپې وي.

▲ په ګودر څه ټکه لوېدلې
چې کشره خور يې بدرګه ورسره ځينه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کليو او ښارو کې، په شنو درو او لويو دښتو کې، د ابشار ځنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپيلۍ او د بنوال په دروو کې په يوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په ياد وايي، ځلميان او پېغلې يې د خپل ځلميتوب شور او مستي په کې لټوي، مينانو ته د راز او نياز رويبارې کوي، توريالي ورسره د تورو په ميدان کې ګډېږي او مسافر يې په مسافرۍ کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې ځومره ساده، سليس او روان دی هغومره د پرديو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
يا خولګۍ راکړه يا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مينه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بيانوي.

▲ چم ته انګريز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نېول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلي یمه

▲ پټی دې ګرو کړه کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه ووړ ګرمه یمه

او د لنډۍیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوږ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لپو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خوارۍیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وايي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښو خبروي. لکه دا لاندې لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږینه

ښه طنز د يوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه يې د ټولنې له سياسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنيا تول د سړو نه شته
تول د پيسو دی مصليان خانانوينه

▲ ځوانانو زور په بزګرۍ کړئ
سپينې پايڅې د زرو ځلي ورانوينه

▲ ځواني د زرو رويو آس دی
د بېلتانه پېټې چې وړي سوده به شينه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنيزي موخې لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شيندلي نه دي
چې د ځراغ په رڼا غواړې ديدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ويل کېږي، ياني په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ ځوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تويوي چې ترخه دينه

يوازې پوه او هوښيار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه يې يوازې خندني اړخ ګوري خو د ټولنې تول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کتې ته ورخېږه
د نجلۍ کټ د جنغوزي دی مات به شينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز د هجو يوه ډول دی، خو د هجو توندي اوتېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عيبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ويل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه ياري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ويونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره دونيا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې يار ده چې کوي اشارتونه

هزل بيا هغه دی چې پر چا باندې بد وايي.

▲ چې پر زينه ختلی نه شي
نامردې ولې دې ګيبی پرتوګ کاونه

هزل د وييپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد ،پند، ضد وي.

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې بند شو
تر دروازې پورې بندئ درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې توندې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلی ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې څرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو توکو ته هم وايي چې د هغه ویل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وایه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګی کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځې چې پېغله یمه

▲ بیا به زه تورکمیس و نه کړم
زما دسپینې سینې رنګ یې واړاونه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تې مې واړه دې سرڼی بالغه یمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګی مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند یې نه دی خپل کلنګ جاري کوينه

▲ ځانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍیو خلکو له پاره هم ويل کېږي چې موخه يې يو ازې خندا اوساتيري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردېسی ځينې ستومان راغلی يمه

▲ ځوک به دې مړ کړي ښکليه ياره
پردی برستنې جګوې شمارې خالونه

يا هغه لنډۍ چې په کې توکي شوي، موخه يې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوڅه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نېغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابنام مې مړ په خوب ليدې و وېرېدمه

▲ ښکه دې خواره کړم خاونده
چې همسايه مې د خولګۍ تمه لرينه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زياتېږي
زکات يې باسه چې نظر نه شې مينه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زیږدی)

ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(In control) کنټرول کې ✓	(Caution) خبرداری ●	Action Req'ed کړه شوې ■	Suffix Voice وروستاړي غږ	Related منسوبي	Mésréy مصرۍ	Tikéy ټيکۍ	Tapé ټپې	Lándéy لنډۍ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	چاپ کال / نا چاپ	لیکی / لیکنه	راټولونکی / لیکونکی نوم	ګڼه
					۲۲		۸	۱۰					۱۴
				▲ سړو ته منسوبي Related to men	۹		۱	۷					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۳		۷	۳					
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۵		۳	۲					
				ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلي سره راشي) یینه.	۶		۳	۴					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.						۱۳۸۹ لیږدی	په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي	محمود نظري	
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۱۱		۲	۴					
				زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېري لري شتون لري.					۴۰				
ټول	۱۶	۱۷		څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېري لري شتون لري.									

۱۵. ۱۷ لښتيليک:. ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ،، پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي.

،، ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققین په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې یا لنډۍ نه و شوه. ،، نا کره ده دا زما ځېړنه داسې سپيني ته را اوباسي چې د پښتو شعر ابتدا یا پیل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په یوه نیمه یې مسره کې مکملیږي. ځکه د دې اولنۍ مسره لنډه وي، ځکه یې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې یې نهه سېلابونه او په دوېیمه کې دیارلس سېلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې لیکي ،، چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ویلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ویل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره یوه څو لنډۍ و وايي نو اواز یې ټپ شي او بیا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند یې پښتو لوک ګیت اردو مضمون کې دا وجه ښه یې چې:
ژباړه: ،، د دې د تسمیې وجې اړوند دا قیاس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې ، مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په بڼه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او یا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وېنا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اېښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر لیکي: ،، د پښتو ژبې مصرۍیو یوه اولنی جز، لنډ (۹ سېلابونه) او بل اوږد (۱۳ سېلابونه) دي او ټوله مصره یا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د یوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ویل کېږي. ولسي پښتانه یې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصرۍیو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ویل کېږي.

د ټپې تاریخ او غوره والی: د ټپې د پیخلیک په اړه پرتو روهیله یوه اردو مضمون کې لیکي:

ژباړه ،، ټپې زرګونه کاله راهیسې سینه په سینه، د یوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاویې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سربېره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم يوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاريخي رښتينولي، جغرافيايي ځانګړنې، د قومونو اندونه، سيمه ييز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښايسته ښکارېږي،،

درانه پروفيسر نواز طاهر روهي ادب لومړي توک کې د ټپې په اړه ليکي:
,, ټپه د پښتو روح ځکيکي انځور هنداره ده، غريب او امير، رند او صوفي يا د کوز او پاس وړانديز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساينه ورکوي.،،

د ټپې د بېخليک په اړه خورشيد جهان تاريخ ليکونکي، شېر محمد خان ګنداپور ليکي چې سلطان محمود غزنوي ٤٠٠ هـ لښکر کې ملک خانو نومي يوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خېل يار ديدن له ځمه

درانه حبيبي ,, پټه خزانه،، کتاب څېړنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ويلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلي، ولې له دې نه هم زياته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

۱. حمديه او نعتيه څو ټپې:

▲ مينه د خدای د رسول ښه ده
دا نورې مينې لباسي خاورې به شينه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم يې کړینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی ناري وهي زما دې شینه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهید شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. لیکه یي ټپې:

▲ اباسین بیا په څپو راغی
په سر يې راوړل سپیني خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځینه

چیلم:

▲ چیلمه خدایرو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلتوینه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمريان دي
چې وخت يې راشي په سيالۍ سر ورکوينه

پښتني:

▲ په سپين ميدان به درسره يم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مينه

واده:

▲ ځلميه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوينه

۵. تاريخي ټپې:

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدای ږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

▲ ما ورته وې شيګل ته مه ځه
ميرزمان خانه فرانسو ته دې ترينه

٦. طنزيه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال ياري ده اوس به خاورې ايرې شينه

۷. فخريه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به څه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلې دينه

۸. عشقيه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دیدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ربیار په لاس یې یار ته ولېږمه

▲ عاشق سړی نه غلتېږي
له رنګه زیړ وي سترګې تورې ګرځوینه

۹. نړۍ واله ټپې:

▲ په دنیا غم کله ښادي وي
په ما همېش د غم جنډې ولاړې دینه

۱۰. دعایه ټپې:

▲ زما پېښځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مینه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ مالیار یم
په خپلو سرو وینو به یې تل اوبه کومه

دیدن:

▲ دیدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې دیدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدایي نه وی
خدایه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وينه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدير لېونو سپو خوړلې يمه

انتظار:

▲ که په شپېو باران ورېږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شينه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به ناري کړم
زه د دنيا نه ارماني راغلی يمه

ښېرې:

▲ مازيګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

ګيله:

▲ جانانه ستا نه ګيله نه کړم
زه ګيله من د خپل نصيب د لاسه يمه

ياد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعويذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دې ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وريږونه

توره:

▲ مېين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه میینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا تړمه

د ښایست ستاینه:

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه

مخ:

▲ مخ یې ګلاب سترګې یې شمعه
خدایه بورا شم که پتنګ وربانډې شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چې تورې په مېدان کې بربنډ کوینه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان تومبلي وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باڼه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک باڼه يې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ايلۍ په شان غړی ده
زما شړی ده ستا به کله خوښه شينه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ایښی
لکه سپوږمی چې نيمائي اسمان ته شينه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه مورې
مار چې لنډی شي دوې ځلي خله لګوينه

پيزوان:

▲ پيزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ريبار:

▲ ريباره راشه چې دې ښکل کړم
تا به په دې سترګو جانان ليدلی وينه

غماز:

▲ د عاشقۍ علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي ميينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دينه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځينه

مازيګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيګر دی تېر به شينه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شينه

سپوږمۍ:

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل تيکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما ديدن ياديږي
د ګودر غاړه اجاره واخله مپينه

د بې غيرتې غندنه:

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه مپينه

وفا:

▲ خاورې ايرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په مېړتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنيا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلې نن دلې سبا به ځونه

غرور:

▲ ما يې له کبره سلام نه اخېست
اوس يې ژړا په تش ديدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فيصله ده
ډېرې مصرۍ د سړي غم سيوا کوينه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په ديدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په ديدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زيږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کنټرول کی (In control)	خبرداری (Caution)	کړه شوي Action Req'ed	وروستاړي غږ Suffix Voice	Related منسوبي	Mésréy مصرى	Ţikéy ټيکى	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډى
					۱۸		۱۵	۳۴
				▲ سړو ته منسوبي Related to men	۹		۸	۱۴
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۹		۷	۲۰
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱		۳	۶
				ېنه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېينه.	۱۲		۸	۱۸
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۵		۴	۱۰
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
تول	۴۰	۳۳۳		څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

تول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال / نا چاپ	لیکې / لیکنه	راټولونکی / لیکوالکی نوم	ګڼه.
۶۷	۱۳۸۹ لیږدی	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام	سرباز خان	۱۹

۱۵. ۱۸ لښتيليک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۷ پړی (پړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم انجينير عبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډيپلوم انجينير عبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ يې د انټرنېټ په يوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړې دي، زما په نظر يې يوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وويل چې دا ستا کار ځکه د ستايلو وړ دی چې ته يوه انجينير يې او د ادبياتو سره دې دومره مينه ده چې په دې صفحه دې ډير زحمت ويستلی دی، زه مسعود صيب ته د اوږد عمر او روغتيا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم.
د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې يوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقيقي ليکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هيله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبياتو خبرې کوو نو مجبور يو چې د پښتو ژبې په باره کې يوه څه و وايو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. ياني ادبيات حتمي د يوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غير د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبيات د يوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصاليت خبرې کو نو په عين زمان کې به د پښتو په ادبياتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاريخ په مختلفو دوروکې محققينو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړي دي. ځينو څېړونکو پښتو ژبه غير اريانې سامې ژبه بللې ده، هغه مستشرقين چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورټي اېنګلېس، سرويلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارليزميسن، برنس، ډاکټر بيلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ويستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ريښې يې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وايي چې د پښتو ژبه يوه سو چه اريانې ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه بولې چې د اريانې ژبو په شرقی څانګه) سنسکريت (پورې مربوطه ده .دوېيمه ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه ګڼې چې د هندو ايرانې يانې غربي) اوستايي (څانګه پورې اړه لري.

درېيمه ډله پښتو ژبه نه سانسيکريټ او نه اوستايي پورې مربوطه ګڼې، بلکې وايي چې پښتو ژبه يوه مستقله اريانې ژبه ده چې د سنسيکريټ او اوستايي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغوني ژبه ده، یا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسیکریټ او اوستایي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډیټ پروډ، رابرټ لیچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دویمې ډلې څېړونکي: جیمز ډار مسټر، ماکس میولر او جورج مارګنسټرن دي. د دریمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلي ډیور، پروفیسور اډیلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبیبي دي. پاسنیو لیکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه یې لیکلي دي. چې مونږ د هر یوه کدر داني کوو، نومونه یې د ډېرو لویو لیکوالو او څېړونکو په حیث په تاریخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر یوه کتابونه او نظریات او دلایل تشریح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ایجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصیل او په زړه پورې ولسي ادب یوه برخه ده، چې لمن یې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په یوه بیت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرایط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړینیم بیت ۹ او دویم نیم بیت ۱۳ سیلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر یوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهیسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سینه په سینه له یوه نسل نه بل نسل ته را رسیدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثیر کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې لیدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه لیدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې ویاړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکیکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې لیدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر یې نه دی معلوم، شمېر یې نه دی معلوم، زمان یې نه دی معلوم، مکان یې نه دی معلوم، یانې هر چا ویلې، په هره موضوع ویل شوي، بې اندازې زیات ویل شوې دي. په هر وخت کې ویل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ویل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتیاز لري چې ټول پښتانه یې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې یوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې یې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طریقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډیو کې د پښتو ادبیاتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طریکه پیدا کولی شو. په لنډیو کې تشبیهات او استعارات ډېر ښکلي تطبیق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا یوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وینه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په ځومره قوت ځومره ساده او ښکلي بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پیدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سیمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټیکۍ، دا نومونه فقط د محیط په تغیر سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې یې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزې دي، که تاریخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګراني او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍیو کې ډېرو د قدر وړ لیکوالو لیکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځینو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاریخي لنډۍ یې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍیو یوه ژور اکاډمیک کار نه دی شوی. هیله ده چې دا نیم ګړتیا ډکه شي.

▲ دا اخري دي لنډۍ دا وي
اخر یې مه کړې د يارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زیږدی).

ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند ځخه ,, د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)					
کڼه.	راټولونکی / لیکوونکي نوم	لیکي / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول کال لندی، ټپې، ټیکی او مصری	
۱۷	سرفراز مومند	د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه	لیږدی ۱۳۹۱	۲	

Related منسوبي	Lánḍéy لندی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری
	۲			
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۲			
▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۱			
ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملي، غوندلې سره راشي) یينه.	۱			
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده , ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice ورووستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
	۳۶۶	۱۳	تول

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند ځخه ,, د ډیپلوم اینجینیرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک یوه هنري تفسیر دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني ټولنې احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتنې هیلې او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ ریباره ورشه ورته وایه
که دبدیو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه ویښ یې که ویده یې
ستا تر کوټې مې لاس تړلې تېروینه

▲ په وینو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو یې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې میراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډیو کې د ښځې دریغ او محرومیت یوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لګي یوه لامل یې هم دا دی چې د ټولنې د یوې محرومې طبقې د زړه غږ را اخلي، د پښتنې تور سرې او پېغلې د هیلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو ګوډۍ مې ساتلې
د موزیګي په مرګ به سترګې توورومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنیو یاري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده پلار مې لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې ړنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وايه
خوشاله نه يمه له ناکامه کور کومه

په لنډۍيو کې ربنتيني وينا، لوڅه او بربنده ژبه او مسايل انځور شوي دي. دغه مسالې هم د محروميت زېږنده دی.

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګانې زنګوينه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترړنه

▲ په سپينه خوله يې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

▲ تينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تي مې له خامو شيدو ډک دي وبه چوينه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېينه

په لنډۍيو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډۍيو يوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوينه

▲ ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېږې دې شړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافرۍ خوږلي ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

زما دې علم په کار نه دی
د اباسين څپې دې يوسه کتابونه

طالبه خدايږو به ملا شي
په کتاب پروت يې يادوې شينکي خالونه

چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

په عاشق بد مه وايئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کنه

الف الله ج جبراييل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

زلفې مې مه لنډوه مورې
مار چې لنډی شي دوې سره خوله لګوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا ځرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډۍيو کې هم راغلی دی:

لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په تولي کې شرمبنده نه شي مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخېستل شوی نوم دی، مصری توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخېستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه یا چیني ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکی: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکی له ټیک اخېستل شوی دی، ټیک هغه ګاڼه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکی د ټیکی یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکی مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نیمه شپه ده ټپې خوند کړي
ځوک به مین وي ځوک به ورک له ملکه وینه

▲ دا نیمه شپه ده ټپې وایه
ځوک به مین وي ځوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار دربانډې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زېړ وتبنتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د یوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شین اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پیغور ټپ خو بیا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو یوه اهنګین غبرګون دی.

بل روایت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ویلو پر مهال د زیات اغېز له امله یوه غوږ په یوه لاس ټپوي او له یه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي. دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روایتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روایتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسیقیت یا ریتم لري، د پښتو څپیز خجیز وزن پالي، لومړی مسره یې نه څپې او دوییمه یې دیارلس څپې ده. تونیک جوړښت یې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره یې خجنه ده او په دوییمه مسره کې یې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې توري
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پاـ خه ـ مـ ـ ماـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زي ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ څه ـ پر ـ واـ ل ـ ر ـ مه

دوییمه مسره یې په (ونه، یینه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وینا موسیقیت او ښکلا زیاته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې ورويې، چاپېر ګلونه

ینه:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې، امین به شینه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د یار مې پیغله خور په کور ده
نیستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېیمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ویل شي نو لومړی مسره یوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په یوازې ځان انځور یا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېیمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوینه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپیزې غېږکې لکه سین په کوزه کې ځایوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زیاتونې یا کمونې نه منې، که پر لنډیو څوک څه ورزیاتوي، هغه د دې مانا لرې، لکه په یوه پاخه دېوال پورې چې څوک ختې تپې. لنډۍ زیاتره مهال د ښځینه وو له خوا ویل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارینه له محرومیت سره زیاته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ویناوالې زیاتره ښځې دي او ښځینه احساس هم په کې زیات انځور شوی دی. لامل یې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارینه وو په پرتله له محرومیت سره زیاتې مخامخې وي، ښځې له نارینه وو سره په غربت او خوارۍ کې شریکې وې. درد یې دواړه ګالي خو د یوازیتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محروميت ځپېړې تر نارينه وو ښځې زياتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د ديدنونو له پاره ځايونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خير په غونډه نه کېني او نه د مړې خېټې پاړسي غړوي، بلکې زياتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نيسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وريږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوينه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شيرينه ياره زه په تا اباده يمه

هلک يا عاشق بيا باران ته په دې دعا يا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وريږه
ليلا سالو لرې کوي لمده به شينه

بل نارينه په غريبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پيسو پيدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هېندستان په ميرو ورکه
تر ګل نازکه ياره خدای به دې ساتينه

▲ د هېندستان په ميرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کيږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یوه کال به نوره درته کېنم
زیارت خو نه یې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت یاسین را باندې وایه
په ما خولې د ځنکدن راغلې دینه

▲ خط مې لیکلو ته رایاد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تویوینه

▲ جدایي مه راولې خدایه
مرګ مې قبول دی جدایي نه کبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه یاران جدا کوینه

لنډی:همدا احساس بیا په لنډی کې هم دښځینه له خولې را څرګندېږي چې له خپل معشوق سره د مینې څرګندونه کوي:

▲ په عسکری دې خپه نه یم
خپه په دې یمه چې ګوشتې ته دې لېږینه

لنډی: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډیو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ځنګه په سپینو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خیرن دې و وینمه

په لنډیو کې خوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازیګر زېړیه لمره!
په روغو وایه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولې صورتونه

▲ د دامان باده یار ته وایه
د ځنکدن سلګۍ وهم تا یادومه

▲ سپینې سپوږمۍ حال راته وایه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوینه

▲ سپوږمیه سر وهه راخېږه
یار مې د ګلو لو کوي ګوتې ریبینه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېنډۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي یا بدیعي ښېګڼې یا ادبي صنعتونه یې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې ریږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهینه

▲ کډ دې شمشاد زلفې دې پانې
دا نرۍ وروځې دې کوکنار کرلې دینه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځي ځوک به راځینه

اسطوره هم په ولسي ادب کې یوه ځانګړی ځای لري، اسطوریي کیسې زیاتره ولسي رنګ لري.

په لنډۍیو کې (د پیري، ښامار، دیب، سیمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنیت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي یا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان رانښیي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا په سترګو کې پیریان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوینه

▲ د ښاپیرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرۍ جمالي باکمالي
د ناز دلالې په خندا دې ستې کړمه

▲ بیلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په یوه شمېر نورو لنډیو کې هم دغه اسطورې په لنډیو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدی).

ښېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترېښتی ځنې راخېستي، دوبيتي او تله يې پاتي په دې لیکنه کې د لنديو، مصرو، ټپو او تیکیو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)													
ګڼه.	راتولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکې او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصری	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنترول کی
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډۍ او دوبيتي پرتله!	لیږدی ۱۳۹۴	۶۵	۲۶	۲۸	1	۱۰					
					۱۱	۸		۵	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱۵	۱۸	۱	۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۶	۴			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱۰	۱۳		۸	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ینه.				
					۱	۴			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۹	۷	۱	۲	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				
											۱۲۶	۱۵	ټول

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. ښېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبيتي پرتله! ،، کړې. ما ځنې لنډۍ او د پر ترېښتی ځنې راخېستي، دوبيتي او تله يې پاتي په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډيو په باره کې هم څه ليکلي وو. زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) تولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډيو جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريستان په دې عقيده دي چې د لنډيو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپېريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې يې سواد نه درلود بلکه د ټولنې ظالمانه حاکمو قوانينو د يوه پردي ځلمي سره د مينې د ځرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د يوه وېشتمي پېړی په شرايطو کې چې د لويو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځواني نجلی ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او يا له ځلمي سره يوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بيا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سليمان لايق خبرې را اخلي چې د لنډيو په باب يوه ليکلي اثر په مقدمه کې يې د لنډيو ډېره زياته برخه د ښځو مال بللی دی، وايي چې ښځو د لنډيو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه يې کړې ده. ښاغلی سليمان لايق يوه ځو لنډی د مثال په توګه راوړي.

پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

پلاره کوډله دې ايره شه
سورکی منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته ليکي چې اوستاد اعظم سيستاني هم د لايق د نظر په ځېر همداسې ګڼي چې د لنډيو پراخه برخه د ښځينه له خوا تخليق شوې دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهير شينواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقيده دی چې د لنډيو ډېره زياته فيصدي د ښځو له خوا ليکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدينو، په تېره بيا د پښتو لنډيو د ځېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثريت لنډی ښځو او نجونو ويلې دي.

په دې لنډيو کې يې د سوځنده مينې اظهار کړی دی، کله يې خپل ځلمي مينان د جنګ ميدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشويق کړي دي او کله يې د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شويو لنډيو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډی رښتيا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارينه وو ونډه زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ځېړنـــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پانې)

د پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رييسې ډاکټرې سلما شاهين د پښتو لنډيو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې يې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډی راغونډې کړې دي. د کتاب په هر مخ کې درېويشت لنډی راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتيجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډيو له سلو ډېره زياته د ښځو له خوا ويل شوې دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږ‌څلوېښتو لنډيو کې يوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږ‌څلوېښتو لنډيو څخه يوازې څلور لنډی ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه شپاړس لنډی، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه ۱۴ لنډی، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه ديارلس لنډی، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه شپاړس لنډی او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږ‌څلوېښتو لنډيو څخه يوازې شپږ لنډی ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو ليکوالانو، په تېره بيا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او ليکوالانو نظرياتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د يوه لوی خان يا غريب پښتانه په کور کې يوه ښايسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مينه وي، د مينې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپين باړخو مې خولې ډم ولاړې دينه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خيالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ يوه پېغله په خپل کلي يا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مينې په سيالي کې د رقيبو ځلميو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بيا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محيط کې يې ښايي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وايي!! او يا په وازه خوله نارې وهې، خپل يار د خپل سپين باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ويلی نه شي يا نه ورته وايي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ويل چې يار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د یار نوم اخلي، د هغه په یاري ویاړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی

جانان مې مه رسوا کوه ماله راځینه

▲ سپینې سپوږمۍ ته مې خوله واخله

د کلا سیوري ته مې مه بیایه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوایي له وېرې تروږمۍ ته ترجیح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مینه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې یې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سیوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غیرته خطاب کوي. آیا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته یوازې یوه دلیل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډیو ویونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ویلې دي. بیا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آیا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ویلې، هغه به یې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بیا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زماني ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مینه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او یا یې پلار په خبر شي، میاشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مینه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته

ستا د کتاب تر حاشیو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته

په سترګو ړوند شې پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځينو لويو محققينو دغه خيالي او د نامکمناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د ربښتونو کيسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان يې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحليل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به تولې خبرې د يوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډيو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او ليکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډيو د تخليق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې يې د لنډيو تاريخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم يوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ويناوو او ليکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر يوازې د نظرياتو راوړل، په هغوی استناد کول د يوې عقيدې د ردولو او خپلې عقيدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډيو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د يوه پښتانه شاعر په حيث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شريک ګڼم. خو زه وايم د لنډيو د څلورنيم يا پينځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره يوازې د يوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وايم پښتنو د څلورو پينځو زرو کلونو په جريان کې، د سيمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه يوازې د اوسېدلو سيمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبديل کړي دي نو بايد چې په خپلو لنډيو کې يې د ويدي سرودونو، مهابهارت، رامااين او... نورو شهکارونو په څېر د سيمو، خدايانو، تاريخي پېښو او قهرمانانو يادونه کړې وی. او که يې يادونه نه وي کړې نو بيا موږ په څښي استناد کوو.

يوازې احساساتي کلمات کفايت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وايي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به يې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له ياده وتلې او ثبت سوي نه وي. ويدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاريخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ايجاد کړي نه دي او يوازې مهابهارت د ايلياد او اوديسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ ميليونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ وليکل شي څو سوه کلونه سينه پر سينه انتقال او په دې جريان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که يوازې د سواد نه شته والی د لنډيو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندي سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دریو څلورو سوو کلونو د لنډیو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د څلور زره کاله مخکې لنډیو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډیو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

,, پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:

▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپړی) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی) ‘‘

لیکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کیسه کړې وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوى آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دى، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بيا هم د ځينو ليکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر يوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پيرمحمد کاروان او شپون نظريات يې را اخيستي دي. غضنفر صيب وايي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولي وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غونډې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون يوه څه په تفصيل ږغېدلى دى او بايد چې همداسې ږغېدلى وى. شپون وايي زه له مارګن شټرن سره تکاب ته تللى وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. يوازې يې د پښتو ژبې اووه لهجې يادي وې. دى هغه وخت اتيا کلن وو. غره ته يې وکتل ويې ويل:

▲ په لويو غرو د خداى نظر وي
په سر يې واورې اوروي چاپېر ګلونه

او بيا يې موړ ته و ويل ,, که افغانستان تکه، تکه شي. که يې غرونه ونړېږي او سيندونه يې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړى خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړى هرڅونه نابغه شي نو د يوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې يوازې د پښتو اووه لهجې يې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب بايد ښاغلي مورګنسټرن د خپل ژوند څلورنيوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقيقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه واى پيدا کړى.

خو مورګنسټرن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې يانې شپېر اتيا کاله ژوند کړى دى. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړى. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنسټرن ډېرې ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنى کې سانسيکريټ ژبه زده کړې وه. لاتيني ژبه يې لا مخکې زده کړې وه او وروسته يې انګريزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو يې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پینځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډۍیو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سیندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډۍیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېر یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی.
ګودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډۍیو کې ډېره زیاته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګې ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړې ښکلې پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډۍیو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په تو پېر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې ګودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کیلومیتري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فوکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستې دي. یوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لېو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوينه

▲ چې ټول ګودر په ښايسته کيږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوينه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مينانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب ډېري زياتې لنډۍ ويلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه يې ډېر زيات دي، په يوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ ليدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ يا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د يوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په ياد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته يې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
يا خولګۍ راکه يا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
منګې پر ختو زه پر کاڼو پرېوتمه

▲ زما د مورکۍ ځواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولګۍ کښېکاږه غاښونه

▲ خولګۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپېن نبات يې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کليماتو ويل شوي دي چې زما له پاره يې دلته ليکل ګران دي. د پښتو لنډيو تر نيمايي زياته برخه، په ساده او ښکلي کليواله ژبه، د لوڅې او پټې مينې سندرې دي. نور نو تقريباً په هر باب يوه څه په کې موندل کېږي. سرې ويلۍ شي چې د کليوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقريباً بشپړ تصوير دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍيو او تربور ګلوۍيو په باره کې يا هېڅ لنډۍ نه شته او يا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثريت لنډۍ د سوځنده او ځلمی مينې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍيو دغه مينه ناک او سوله ايز اړخ تر هر څه زيات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته يوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وايي ,, د لنډۍيو په باب د جهاني په نظرياتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وايي هر څوک کولای شي لنډۍ و وايي، په خپل نامه يې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍيو ويلو او ليکلو يوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانی يو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ يې په خپل نامه نه شواى ثبتولی او لنډۍ به سينه په سينه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وايي چې هغه کسان چې وايي لنډۍ دې د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا يوه نا پوهېدنه يا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به يې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په يوه ځای کې داسې ليکلي دي:،،

ځينې ځېړونکي بيا په دې عقيده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ويې ليکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقيدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډۍيو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ويونکي يې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډۍيو ويونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په ليکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سینه پر سینه را رسېدلي دي علت یې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ یې لیکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډیو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه لیکل شوي وې او نه یې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې یوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډیو د لیکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محروموله شو؟ پخوا چې لنډۍ لیکل شوې نه وې خو چا لیکلی نه شوی؛ اوس چې یې لیکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو یې ثبت کړي او د رقابت په میدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ایجاد شي. یانې د لنډیو د اصیل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې لیکل شوي نه دي او اولسونو سینه پر سینه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډیو په ښایست، موضوع، متانت او تاثیر کې ده.

که یوه لنډۍ ښایسته، سوچه او متینه وي؛ که یې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به یې حتماً خوښوي، سینو ته به یې سپاري، له یوې حوزې څخه به یې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به یې بولي. د شاعر له مړینې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته لیکي چې ,, که د لنډیو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځینو فوکلوریستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک یوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عین تورو او عین مضمون لیکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بیا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور یوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د یوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عین تورو او عین مضمون که یوه بیت یا یوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک یې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم دېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره یوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وایي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرایطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مینانو او ځوانو عاشقانو د سوي مینې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځینو ناوړو کورنیو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلمیانو بغاوت بولو نو دا ټول شیان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډیو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډیو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وایي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فوکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښیاست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زماني پورې د لنډیو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډیو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډیو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډیو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډیو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی.
ویونکي یې ښایي مړه وي او که ژوندي وي موږ یې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډیو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

▲ په طبیبانو نه رغیږم
د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

▲ په طبیبانو نه رغیږم
زه ستا د حُسن تمانچو ویشتلی یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبيبانو نه رغېږم
زه سترګو تورو د ليلا وهلى يمه

▲ په طبيبانو نه رغېږم
ماله په كار دې د اشنا تش ديدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلې ښكاره شوې لكه لمر په ديوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينكو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ كدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو ګاړي نه ښنړا د ګنګرو ځينه

▲ په غم پيدا په غم کې لوى شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوى شوم
په غم لړلې يارانې سترى دې كړمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوى شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وړکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د ځېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخي شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سيلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد ځرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بیا به له یوي خوا د اصیلو پخوانیو لنډیو پر حریم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پیغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډیو کې د کیفیت او کمیت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډیو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خواری او زحمتونه یې د ستاینې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې یوه لوی عیب دا دی چې د لنډیو په نوم او شکل یې هر څه لاسته ورغلي دي هغه یې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو یې زیات کړی او د زیاتو او لا زیاتو لنډیو د راغونډولو په مسابقه کې یوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښایستو او اصیلو لنډیو رنګ یې بد کړی او خوند یې خراب کړی دی. د لنډیو د راټولولو کار باید دوام و کړي. ښایي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه یقین لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه باید کیفیت ته پر کمیت باندې ترجیح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخې هېڅ نیمګړتیا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورایه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډیو شمېر وربانډې زیات شوی دی.

دا لنډۍ ښایي د ډېرو زړو پانو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډیو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصیږې یاره
مُهر محکم دې د یارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپینې خولې دربانډې ږدمه

▲ په ځګندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کېږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بیا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شیطان مې اباسین ته غورځوینه

▲ د زنې خال دې پیرنګی دی
ځکه دې پلار د انګریزي سلام کوینه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالۍ سامان یې ټول و چلاونه

▲ دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

▲ دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډیو شمېر سل ګونو او بنایې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سینو ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سینو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري میراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډیو کې بنایې د ساده او معصومي پښتني مینې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لرې چې له یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ويده پرې ايښې يمه

▲ زيارت کوم نه را رسيږي
خدايه که ګډ کړې دا د کاڼو زيارتونه

▲ تر دې بوري توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کړه زه د خياله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فوکلور زياته توجه غواړي. ويليم جونز، جيمز ډار ميسټير، تور برن او نورو د پښتنو د فوکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍيو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفيسر سيال کاکړ، ډاکټري سلما شاهين او نورو خواخوږو زيار او زحمت جلا، جلا د ستاينې وړ دی او د پښتو ژبه به يې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فوکلور ډېرې برخې، په زياته د فوکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زياتې تاريخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زيات کار ته اړتيا لري او زه يقين لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضايع شوي وي چې زموږ د تاريخ ناسپرلي رازونه به يې ويلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶زيږدی)

گڼه.	راټولونکی / لیکوکنکی نوم	ټیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبې Related	ورروستاړي غږ Suffix Voice	گره شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کی (In control) ✓
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱			۶۴۲	۳۷	تول
					۱۱	۸		۲	▲ سرو ته منسوبې Related to men				
					۱۱	۱۰		۹	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۱۰	۶		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بينه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Table title: ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، تپو او تیکیو کچه، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

۱۵. ۲۱ لښتيليک:. ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. د انځورونو، ځېرو او لښتیلیکو لړلیک:

لومړي ټوک د انځورونو لړلیک:.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور)... ۱۸
۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)... ۱۸
۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور)... ۱۸
٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور)... ۱۸
۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالې ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور)... ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)... ۱۹
۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)... ۱۹
۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور)... ۱۹
۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)... ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور)... ۲۰
۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور)... ۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)... ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی. (# ۱۳ انځور)... ۲۱
١٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دې.......... ۲۱
۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور)... ۳۰
١٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ٦٨٨٢٩) . (# ۱۶ انځور)... ۳۰
۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور)... ۳۰
۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکی چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټیکي یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلې شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)... ۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر - سره زرو - له یو آر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور)..۴٦

۲۰:- لوریستان - اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور) ۴٦

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور).........۴٦

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوړم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بنه پېیلې (پېړان، اشلوک، شپږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)..۴۷

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ۴۷

۲۴:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګروند لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ۴۷

۲۵:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ۴۷

۲٦:- یو آر - سیمېټار- د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲٦ انځور)...................۴۸

۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور) ۴۸

۲۸:- مملوک - نېکمرغه - مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ۴۸

۲۹:- توره - املاش - دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ۴۸

۳۰:- مې سینین - ډاګېر - د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ۴۸

۳۱:- د محمد رسول الله # ۳۱ مصرۍ انځور) ۴۸

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ۴۸

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦۷

۳۴:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴٦ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتۍ یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لړ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)..۱۰٦

۳٦:- محمد دين ژواک د پښتنې سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سريل ګڼه يې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې په ننتوزې کې صديق الله رښتين سره ګډې په کې کښلې دي. * ما يې انځور باستلی دی، له A٤ يې د چوپړو(مخونو) جوسه لړ اوړد دی. (# ۳۶ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د ځېړو لړليک:.

۵. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰ اليکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږديز لمريز کال ۱٤

۵. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ويل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لېږديز لمريز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنايئ يا رڼا د لنډې ځپې او اوږدې ځپې ترمنځ د رنګونو ځرنګوالی ٥۷

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پيڼځه ځلوښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپيته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږديز لمريز کال ٦٦

۱٤. ٥ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: داني) ۹٥

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نيمکيو او زما په ايزو کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: داني).....۹٥

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډيوګانو ځخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر ځپو په ورځ کې يوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱٤. ۱ لښتیلیک څېره ۱. ۳ ب. ,, څلپر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګنه یې په: داڼې)..................... ۹٦

۱٤. ۲ لښتیلیک:. څېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګنه یې په: داڼې)... ۹٦

۱۵. ۳ لښتیلیک:. څېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګنه یې په: داڼې).. ۱۱۹

۱۵. ٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګنه یې په: داڼې).. ۱۲۳

۱۵. ۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګنه یې په: داڼې) ۱۲٤

۱۵. ٦ لښتیلیک:. څېره ۲. پ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګنه یې په: داڼې) ۱۲۸

۱۵. ۷ لښتیلیک:. څېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو څېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګنه یې په: داڼې) ۱٤۵

۱۵. ۸ لښتیلیک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم ټولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. څېړه ۲. ت ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. څېړه ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. څېړه ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. څېړه ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. څېړه ۲. څ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. څېړه ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګنه یې په: دانې).. ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېړه ۲. د آلمان ږغ رادیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. څېړه ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۰۴

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېړه ۲. د محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۱۰

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېړه ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۲۲

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اینجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۲۵

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېړه ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر ترښتی څنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۴، (ګنه یې په: دانې) ۲۳۵

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه څل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګنه یې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره لیکنې پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

ښېلګې:-

وۍ د ابېڅې په سته مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

ابا: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور مېړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وۍ ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېڅې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زوروالہ هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دوډیز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ ښېلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک .ará, aṛ
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅی: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي ډېر نوم د تورو دی نر وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤۹ ابېڅي:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زوروالہ هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دې دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډیوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل یا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېړی: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوږدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶

اپنجینېر: یوه فرانسوي وئ ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بوږ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوږولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوږم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوږوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ واري نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ۶. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژیړمخی، زیړمخی، ملامت. ۶. ۲۶۱
پښت: نسل . ۶. ۴۶
پښپله: قافیه ۶. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ۶. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ۶. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پیدایښت: زوکړه. ۶. ۳۸ او ۲۷۰
پینۍ: کائینات. ۶. ۲۶۱
پیپله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱
پیپېړن: پیپله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ۶. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتیا تورن، ملامتیا. ۶. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیپلې (پیپېړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوړ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو دغه ډول بولې د يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسيږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۷، ۲۶، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه يې يوون نوم دی، يا مفرده وۍ يې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارينه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کيږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ايزې (ټپيزې): د وۍ يا ويکيې له پامه ټپه ايزه هغې درې سرې پېبلې ته وايي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، ښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېبله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړې دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲٦۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټپه ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د ځپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټرویيکي، ټرویيکي، ستربل، اوستربل، پارنویيکي، بلنویيکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وۍ اه!، دغه راز هو، نه، ښه، ښکه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ویل کیږي او د ځپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لږې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړیږي.

او درېیمه مسره یې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ایزې، د لومړۍ او دوېیمې مسرې ځلورمه او اتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې ځپې خوږغږي د ټپه ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټپیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلي په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره ټپه ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلېزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسي وي، رڼ ببلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېیله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لري. ؛. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲۶۵

ټیکۍ: د وۍ له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیداینت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، يه پښتونه!، يه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافيې) کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټيکۍ بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي. ټيکۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټيکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټيکۍيو، باندې يوه رښت د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې ټيکۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټيکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټيکۍيو: ټيکۍ يې يکړه وۍ (يوون ويکی يا مفرد لغات) دی يا د ټيکۍ ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۲٦٦... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټيکۍ ايزې (ټيکيزې): د وۍ يا ويکيي له پامه ټيکۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د څو سره ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ښنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتېلې کلمې یا غونډلې لږې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې ځلورمه او د دوېيمې ټيکۍ ايزې پېنځمه مسره يې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ ځلور سرې مسرې درېيمه، او د پېنځه سرې مسرې ځلورمه) مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) ځلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کيږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه ځپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او ځلوېښتمه (د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې) ځپې خوږغږي د ټيکۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې ترځنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده ټوک ګڼل کيږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او ځلوېښتمه
(د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې) زورنې ځپې له يوه ځه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کيږي چې پښتو اندول يې ترنګټوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګټوک په پاينۍ مسره کې دی چې نومورې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو ځخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره.

نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالی یا ګرندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلې وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټیکۍ ایزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټیکۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټیکۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټیکۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټیکۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټیکۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره ټیکۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره ټیکۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې ټیکۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لړې ښې بیا پېنځه سره ټیکۍ ایزې یا پېنځیزونې ټیکۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره ټیکۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره ټیکی ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو ځلور او پېنځه سره پېیله له ځلور سره او پېنځه سره ایز ټیک، پېنځه سره رټ رمټ ایز یا پېنځه سره سم برابر ایز او ایزې سره تشبع کوم، چې ورته ټیکی ایزه وایي، په دغه ډول ځېړې لرې، درې سره ټیکی ایزې، ځلور سره ټیکی ایزې، پېنځه سره ټیکی ایزې، شپږ سره ټیکی ایزې، اووه سره ټیکی ایزې، اته سره ټیکی ایزې، نهه سره ټیکی ایزې او لس سره ټیکی ایزې... . په بنه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناویتوب درناوې ته چې په همغه شپبو او چارپېریال کې ویل کېږي نوموم یې. ټولې ځنګېرنې یې د بنادی د دې شپبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرې. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (چ)

جانان: زما ریضائي نوم دی، زما ریضایي مور را باندې جانان نوم ایښی و، په دغه نوم به یې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبیب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فیصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زیار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وییکي یې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزیدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی یا مخ، پانه ، ورقه، صفحه یې یکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کېنل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ۶. ۲۴۹
ځانګړې: خاصه . ۶. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ وارې نور.
ځانمني: کرجنی، مغرور . ۶. ۲۷۱
ځغ غويانو په اوږو يې ږدي، سپاره تړ، موټې، پال، تير، رسی، ځونډي او غويه کنټرول وي ۶. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقيبول . ۶. ۱۱
څپيزو: څپه ييزو. ۶. ۲۷۱
څڅبېکي: ګړندی، چټک، تيز، ژر،رټ، بيړه. جمع وی يې څڅبېکي ۶. ۲۷۱
څلبر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتي ډنډ، په دشته کی ډنډ په ټيټنګ کې ډنډ په بيديا کې تالاو، جوور، ترپلی، اود . ۶. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
څورلېځ: څورلېځی، چورلېځ، لټ، محور. ۶. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګی: وړه خوله، کوچنی خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ۶. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ۶. ۲۷۱
دانې: ګنه. ۶. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)
دد: ځناور، څيرونکی څاروی، څيرونکی ژوی، وحشي حيوان. ۶. ۷۶
ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څيرونکي څاروي، څيرونکي ژوي، وحشي حيوانات . ۶. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
درناوې: د درناوی يې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځيګی، ځيګتوب. ۶. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ۶.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.
دوې ګرايه: دوې هومره، دوې چنده. ۶. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعين، باوري . ۶.۱۹۱، ۱۹۲

۱٤. رې (ر)

رپ: ثانيې ۱۰۰ برخه. ۶. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱
رټ: تيز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ۶. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱
رټۍ: تيزپيغله، ګړندۍ پيغله، څڅبېکې پيغله. ۶. ۲۷۲
رغاوه: صنعت. ۶. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱٦. زې (ز)

زده کړه: تحصيل. ۶. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲
زرغون: شين ، سمسور، زراع، شنه. ۶. ۱۷۶
زوکړه: پيدايينت ۶. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وييپانګه، وييزېرمه، ويکبلري، ډيکشنري، (ذخيره زبان) . ۶. ۲۷۲
ژاپن: جاپان . ۶. ۲۷۲
ژمنه: وعده. ۶. ۱۹۲
ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پيڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء ليکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ۶. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل:	د زړه په غوږو او ريدل، د زړه له کومې اوريدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو:	کوشنۍ قطره. ؛. ۲۷۳
ساز:	برابر، ورته، مساوي، هم شکله، يوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو:	موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول:	عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتۍ:	تير، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو:	د پخښو غږ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه:	سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړيالي:	ږوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ:	د يوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غوندې:	ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ:	يوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ واړې نور)
کړۍ:	حلقه، دايره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام:	ويناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام:	خبره، وينا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصيل، ډم، ناين، جولا، نداف، قوال، بازينګر، نځی. ؛. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډوليوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ؛. ۲۷۳

۲۴. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ؛. ۱۷۲

ګس: کين، چپ. ؛. ۳۷

ګوټپېر: ګوټليد، زاويه ديد. ؛. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ؛. ۷۶ او ۱۰۱

لاليه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لاليه يې رابولي. شرين، خوږ، شات. ؛. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرليد: دوربين . ؛. ۲۸۲

لرليد: ورستۍ ګڼه، راتلونکي بڼه . ؛. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ويشتونکی: لېندوک، سنيپر، لرېويشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (يوه ډول مرغه) په غلچکې ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځايه وېشتل، له لرې او پټ ځايه وېشتل، يوړ يو وېشتل. ؛. ۲۷۴

لړ: لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وی) او ابېځې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.
تر ټولو ډېرې پېيلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېځې باندې پښېله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د ، ه ، ابېځې د هرې وييکي له بېل بېل ابېځې و منو نو د ، ه ، ابېځی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، بينه په د غو وييې پښېلې کې د ، ه ، ابېځې لړ ده. يا قافيي دې چې د ه رديف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړۍ: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نومو ړې سیمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅې یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اېنج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډۍ: په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوبیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.
پرټولو لنډۍیو، باندې یوه رښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍیو لنډۍ یې یوون (یکړ یا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو یا جمع وی یا لغات لنډۍیو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ایزې: د وی یا ویکیې له پامه لنډۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (پلجیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.
د کوشنۍ لنډۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږ وي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزي د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک يې يوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله يې یا نرمه ،،ی،، او زرکۍ واله يې یا درنه يې ،،ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ،غبرګغږونه، ناټرویيکي، ټرویيکي، سټربل، اوسټربل، پارنویيکي، بلنویيکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتیانا!، يه ځلمیه!، هه بچیه!، يه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د ځپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلي کلمې یا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ،، ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګنه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره يې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګر
څېړنـــــــــــــــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

دېرشتمې څپې خوږ.غږي د لنډۍ ایزې مېچې د څپېزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاینې توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوږ.غږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستِه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکې نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکوییۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلۍ دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رتې بېلوالۍ یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره لنډۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېیله له درې سرې لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ایزې سره، پېنځه سرې لټکې له پېنځه سرې لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالي: لوبغاله یې مفرده وی ده، سټېډیوم، د لوبې میدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لورې یې مفرده وی ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلی دی)

لېیلي: هڅولي، جغات ورکولي، تشویق کولي. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانیز: معنایي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېیلې نیمه کړی، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وایي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې: مسره یې یوون نوم دی یا د مسره ډېرنوم دی؛ د پېیلې یوې کړی یا کړی، بند یا بیت ته مسرې وایي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکی او مصری یوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځای، چې یوازې الله تعالی ته په کې عبادت کېږي. ؛. ۴۶

مصری: د وی یا وییکي له پامه مصری هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصری تورې، مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصری لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي ځځه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصری د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصری توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصری باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه،، روغه ه،، کوشنی ه، لنډه ه،، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه،، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصری یو، باندې یوه ربټ (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصری لومړی مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصری، د لومړی ځلورمه او اتهمه ځپه؛ د دوېیمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسیږي له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصرۍیو: مصرۍ یې یکړه وۍ ده، یا د مصرۍ ډېرګنی نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصرۍ ایزې (مصریزې) د وۍ یا ویکیي له پامه مصرۍ ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د څو سره مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ مصرۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پتلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروییکي، ترویيکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصری ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کیږي او د ځپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښتو کلمې یا غونډلې لرې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېیمې درېیمې، ځلورمې، پینځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصری ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړی مصری ایزې پینځمه او د دوېیمې مصری ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصری ایزې، د لومړی او دوېیمې (د پورتنۍ پینځه سره مسرې ځلورمه، او د شپږ سره مسرې پینځمه) مسره ځلورمه او اتهمه ځپه او د پینځمه او شپږمې مسرې (پاینی مسرې،) ځلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسیږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کیږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصری ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. د هې ابېځی دی چې غږ یې نس ځخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسئ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهیږی چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنی مصری ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د پینځه سره مصری ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پینځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوړ.غړ.ي د مصرۍ ايزې مېچې د ځپېزه او خجيزه ټولوالي ترځنګه د مصرۍ يوه بل رغنده توک ګڼل کېږ.ي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلي په توګه يې يوه ځپه کمېږ.ي او له موسقي پلوه خوړ. غړ. له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د شپږ. سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې، پېنځه ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوړ.غړ.ي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږ.ي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پېنيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، ځلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ. ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويي، پټۍ (تي خورو اړوندې پېيلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجې، نا پېنېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالى ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرى بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلى دى او زوکړه شوې، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالى يا ګړندى فرق يې وکولى شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولى وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د ځپې شمېر ببلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لړې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځیزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېرنه دا سپيني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، اندېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوې: ناوې، ناوکۍ. ۶. ۳۸، او ۴۰
نغوتنه: عشاره، تلميح، کنايه. ۶. ۲۸۴
نګېرنې: حس، مونث جمع وويکی يې نګېرنې ده. ۶. ۲۸۴
ننداره: ليدنه، کتنه، ۲:) ننداري يې جمع ده يا سينما. ۳:) نندارتون : نمايشګاه. ۶. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۶. ۲۸۴
نټيالي: منکر. ۶. ۲۸۴
نوږی: جنس (نر او ښځه) . ۶. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۶. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ: هفته. ۶. ۲۶
نياو: عدل، داد. ۶. ۲۸۴
نياوتون: ستره محکمه. ۶. ۲۸۴
نياو وزارت: عدلي وزارت. ۶. ۲۸۴

۲۸. ڼې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه يې زنکــــيان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زيات ګران وي، د ناصرو قوم ځيني خلک رنکي ته ڼنکی وايي. ۶. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۶. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخيل، شېرې خيال، د شعر پيبلی انځور.۶. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځيدنه، ځرخا، تاويدنه، چورليدنه داعصابو پاريدنه، ګبنۍ اخيستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدليدنه: کړ ليچ: پيښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سينګار: ځيره، جوله، بڼه: طرز، چم: ميلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځايه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځيدل، تاويدل، ځرخيدل، چورليدل، ستنيدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالي ته په يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نی ، منځنی (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکی باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتې یمه ځکه کېږ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بیړنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټي، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجیز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنیزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولولیز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

ویوکي: لغات، وییکي، ویکي، ویي. ؛. ۷۳

وی: لغات، وییکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳ . (۱۲۹ وارې نور)

وی: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه یا هـ)

هبر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. یې (ې)

ېږ: خرس. ؛. ۲۸۶

ېږې: د کښتی لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي

یکی: بیسکل. ؛.۲۸۵

یوه نی: یک شنبه. ؛. ۲۸۵

ییبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

ییبره: ابره، اپېره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوون: یکړ، واحد، یونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ویکیو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا تورې نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی یا د لیکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله ربنتینی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵. ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای یوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجینېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. Bibliography بيبلو ګراپي

د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوږونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ۵ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

۵. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱۵, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. **John Benjamins,** (٢٠٠٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or_Shifting_Viewpoints) p. 133*

٩. **Lizette Borreli**, (September ٥ ٢٠١٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

١٠. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ١٩٨٧,.

١١. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

١٢. **Namit Bhatia,** (١٩٩٢), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

١٣. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

١٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

١٥. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/٩٨٤/٢٠٢١/٠٣/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ۱٦ ۲۰۱٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۱۷-۲۰۰۴-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي ځانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لیږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړني ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لیږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړني، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زیږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نځا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لیږدی یا ۱۹۳۲ زیږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کښلې، ۱۳۱۸ لیږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لیږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسیږي ، هارون حکیمي مرکه. [Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰ PM ۹:۱٤:۱۲] ۱۶:۰۳ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډيو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک يې وګورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/٥٨٨١-٢٠١٤-٠٨-٠٢-١٠-١٥-٥٢]، [٢٠٠٨-٣-٢٤]، [٩:١٤:١٢ PM Sunday November ٢٨, ٢٠١٠] ١٩:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډيو کې ښځینه محرومیتونه، له اېنټرنېټ څخه يې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک يې وګورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/٧١٥]، [١٥,١٠,٢٠٠٦]، ٠٧:٢٩ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د لیکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس يې ملي ارشیف کې د موندني ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندويې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښلیک يې وګورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/٩٠٥-١٦٦٢-١٦٩٠-١٥٧٨-١٦٠٨-١٥٧٥-١٦٠٦-١٦٠٤-١٥٧٥-١٦١٠-١٧٤٤-١٦٦٢-١٦٦٠-١٥٨٣-١٧٤٤-١٦٩٠-١٧٠٥-١٥٧٦-١٥٨٣-١٦٧٣-١٧٤١-١٦٠٥-١٦٠٢-١٥٧٥-١٦٠٥-a.html] ، [٢٧-٠٤-٢٠١٠]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمریز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سليمان لايق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سليمان لايق په لنډيو غږېږي، د اګست په ۲۱ نېټه قلم نړيوالې ټولنې د لنډيو په هکله سليمان لايق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ يې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سليمان لايق او مجاور احمد زيار مومند.** (۱۳۶۱لېږديز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډيفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي څېړنه، د سليمان لايق او د مجاور احمد مومند په زيار، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهين. ډاکتره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رئيسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سيد بهاء الدين مجروح. پوهاند. ډاکتر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبياتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز د نړيوال سيمينار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سيد عبدالسلام رستمي ابو زکريا. علامه الشيخ.** (۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام ليکونکی، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی جامعه عربية لاشاعة التوحيد و السنة بډه بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سيد محی الدين هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږديز لمريز کال)، ادب پوهنه ,ادبيات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاريخ پروفيسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاريخ مرصع تاريخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹.**صفي الله فردوس. ډیپلوم. انجینر.** (۱۳۸۸ لیږدیز لمریزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [۳۱ ۲۰۱٦ January]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰.**صفي الله فردوس. ماستر. اینجینېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لیږدیز لمریزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېپلې، وړیا پوهنغونډ ویکیپیډیا له پاره لیکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېپلې]، [۲۰۲۲ ۱۱ November]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، یو ځل بیا د لنډیو په باره کي ، تاند خېرندوی، تر اوسه ۳ درې وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپرېدو له وخته. برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ٣ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لیږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لیږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. **عبدالروف. بېنوا**. (۱۳۸۷ لیږدی)، پښتولنډۍ، دوېیم چاپ، تاج الدین ایجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د ربدي ګل مشاعرې په ویاړ، دانش خپرندویه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. **فرهاد. محمد غالب ترین. خویشکی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شریف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بیان او د شعر بیان، ۴۵۸۰ ګڼه حدیث، ۱۴ چوړی.

۴۵.**فیاض علی شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زیږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت، له برېښنایې پاڼې څخه.

۴٦. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لیږدی یا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تالیف د څانګو امیر، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤۷. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زېږدی کال)، دلنډۍ او دوبيتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ يو وار ليدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپرېدو له وخته. انعکاس راډيو، (http://www.enikaasradio.com)

٤۸. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشيدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لېږديز لمريز کال)، پښتو ژبه او ادبيات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤۹. **محمد اسمعيل يون. پوهيالی.** (۱۳۷۷ لېږديز لمريز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

۵۰. **محمد حامد حليمي.** . (۲۰۰۷ زېږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښليک يې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لېږدی)، د فلکلور پېژندنې لارښود ، ختيځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۲. **محمد دين. ژواک.** (۱۳۳۴لېږديز لمريز کال)، پښتنې سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ،۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

۵۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنيار.** (۲۵ د ليندۍ، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱۵ ډېسمبر ۲۰۱۲ زېږدی)، مورږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د ګرينويچ په وخت: ۲۱:۲۱ – يونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵٤. محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدی یا ۱۹۴۰ زېږدې)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي ټوکې.
په دې برېښلیک یې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۳۱-۱۳-۱۰-۲۰۱۰-۰۸-۲۰۱٤]، [۲۰۱۰ ,۲۸ Sunday November ۹:۱٤:۱۲ PM] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زیږدی)، لیکلار ښور , یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولایت خان ځدراڼ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له اینټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلې شئ. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]، [شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

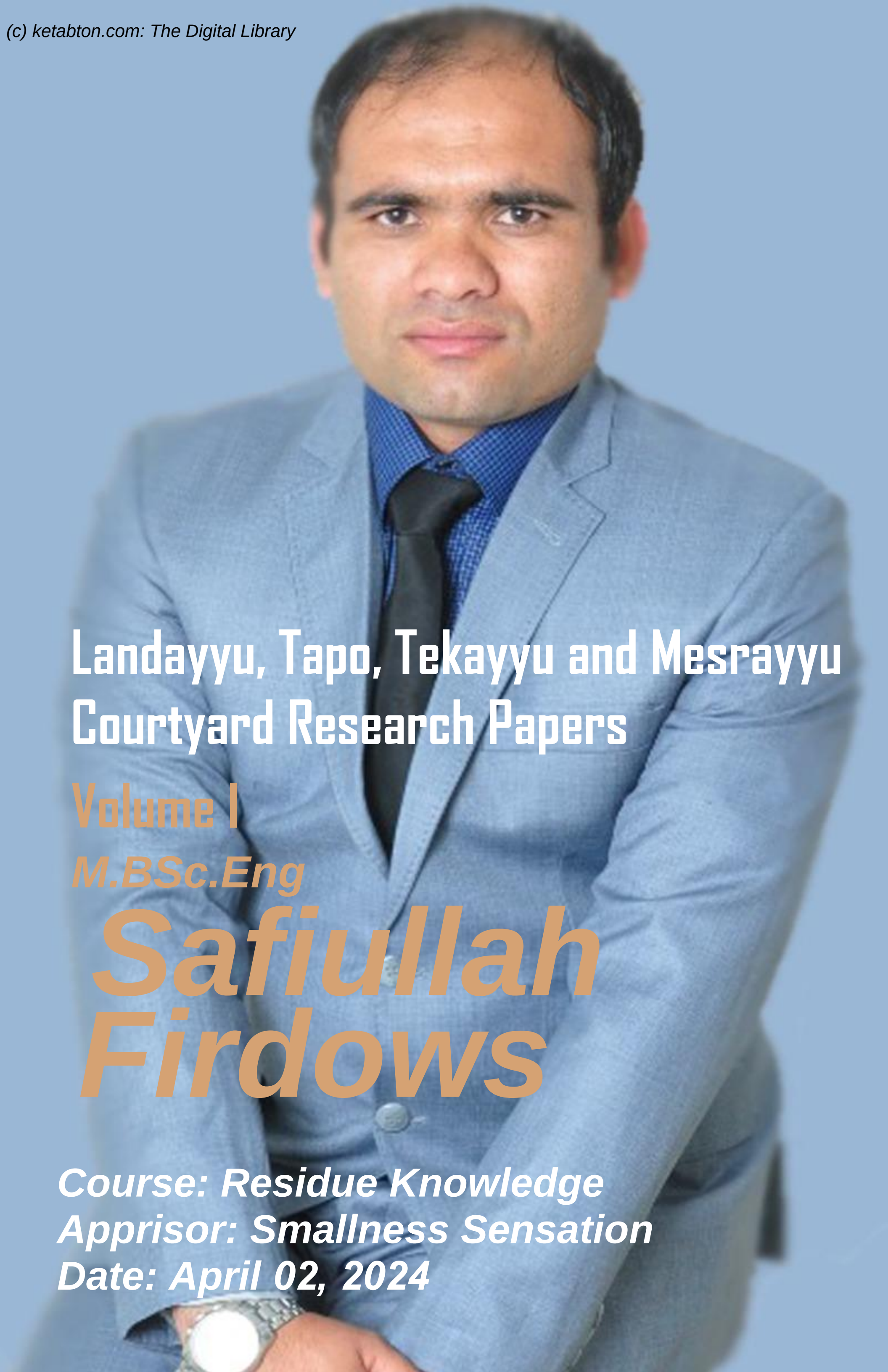

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng
Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library